II. Przegląd piśmiennictwa

A. Dział prawniczy

J. *Prawo karne, proces karny i inne nauki kryminologiczne.*

Przymuski W. D.: Przestępstwa księgowe w k. k. 1932 na tle nowego kodeksu handlowego i przepisów szczegółowych. Warszawa, „Glos Sądownictwa", 1934, str. 18.

Praca odznaczona I-szą nagrodą na konkursie „Głosu Sądownictwa" poświęcona jest art. 280 i 281 kodeksu karnego z 1932 roku. Autor omawia najpierw poszczególne ogniwa ustawowej istoty czynów, karanych z mocy art. 280 i 281 k. k., poczem poddaje krytyce celowość umieszczania tych przepisów w k. k.

W pierwszej części pracy omawia odpowiednie przepisy prawa handlowego, bo tylko w świetle tych ostatnich uwidoczniona zostaje ustawowa istota czynów, karanych z mocy art. 280 i 281 k. k. Omawia więc, kto jest kupcem w świetle przepisów prawa handlowego, bo przecież tylko kupiec może być podmiotem przestępstw księgowych; omawia obowiązek prowadzenia księgowości, bo obowiązek ten jest koniecznem ustawowem ogniwem przestępstwa, przewidzianego w art. 280 k. k., a zdaniem autora także przestępstwa przewidzianego w art. 281 k. k.; omawia zakres tego obowiązku, a w związku z tem także przypadki wadliwego prowadzenia księgowości.

Poczem przystępuje do krytyki celowości umieszczenia przepisów art. 280 i 281 w k. k.

Wyraża mianowicie przekonanie, że przepisy prawa handlowego, cywilnego i karnego zawierają dostateczną ochronę interesów osób prywatnych w stosunku do kupca rejestrowego, podaje cały szereg przepisów szczegółowych, które wprowadzają już odpowiedzialność zarówno cywilną jak i karną za podobne przestępstwa, a wreszcie jeżeli chodzi o charakter ksiąg handlowych jako dokumentów, to zdaniem autora całkowicie wystarczającą ochronę zapewniają w tej mierze przepisy art. 187 i 189 k. k.

Jeśli chodzi dodatkowo o interes władz publicznych z punktu widzenia podatkowego, to i tu autor nie widzi żadnego niebez-

pieczeństwa w tej mierze, ponieważ z jednej strony wskazuje znów na cały szereg sankcyj karnych, zawartych w ustawach podatkowych, a z drugiej strony wskazuje na to, że przecież niezależnie od tych lub innych przepisów karnych istnieje i tak swobodna ocena władz co do wartości dowodowej ksiąg kupieckich.

Dlatego też autor uważa za zbędne stwarzanie specjalnych przepisów karnych, jakiemi są przepisy art. 280 i 281 k. k., podając, że: „Zacieśnianie szranków prawnych działalności kupieckiej, obostrzenie sankcjami prawa karnego formalnych nakazów prawa handlowego nie odegra niewątpliwie roli wychowawczej".

Edward Tekstor (Katowice).

Ś w i d a Witold: Pojedynek w polskim kodeksie karnym, Warszawa, Głos Sądownictwa, 1934, str. 12.

Tematem broszury docenta Dr. Świdy jest omówienie postanowień art. 238 polskiego kodeksu karnego z 1932 r. Rozważania Autora są zarazem pogłębieniem i uzupełnieniem własnej pracy doktorskiej p. t. „Pojedynek ze stanowiska polityki kryminalnej", wydanej w r. 1927, a więc na pięć lat przed wejściem w życie postanowień polskiego kodeksu karnego. Po krótkim wstępie traktującym o stanowisku kodeksu polskiego na tle porównawczem, Świda przechodzi bezpośrednio do oceny stanowiska kodeksu polskiego w tej kwestji. Autor omawia całość zagadnienia z dużym umiarem, a Jego sposób ujęcia tego trudnego i drażliwego zarazem tematu cechuje objektywizm połączony ze znajomością psychologicznego i socjologicznego podłoża zjawiska pojedynku. Nie jest mi wiadomo czy, względnie w jakim stopniu, stanowisko zajęte w pracy doktorskiej Świdy wpłynęło de lege ferenda na ostateczne ukształtowanie się obecnych postanowień o pojedynku przez polskiego ustawodawcę; nie ulega jednak kwestji, że ostateczna redakcja postanowień art. 238 K. K. z 1932 r. — wbrew stanowisku zajętemu przez Komisję Kodyfikacyjną, która pominęła pojedynek zupełnem milczeniem — poszła po linji wytycznej pracy Świdy. W szczególności: ustawodawca zajął wobec zjawiska pojedynku stanowisko wyraźnie zdecydowane, t. j. nie kwalifikując pojedynku jako przestępstwa odrębnego, a zamieścił pojedynek w grupie przestępstw przeicwko życiu i zdrowiu, przyznając mu równocześnie charakter przestępstwa uprzywilejowanego. Tego rodzaju ujęcie sprawy, zgodne jest z postulatem wyrażonym w pracy Świdy: „Najbardziej praktycznem . . . byłoby umieszczenie w kodeksie przepisów o zabójstwie i uszkodzeniu ciała, zadanych[1] w pojedynku jako przestępstw uprzywilejowanych" (Op. cit. s. 40). Również postanowienia § 2 artykułu 238 K. K. o warunkowem uwolnieniu od

kary sekundantów zgodne są z zapatrywaniem Świdy, który uważa za pożądane „aby to obdzielanie bezkarnością sekundantów ze strony ustawodawcy nie odbywało się bez zastrzeżeń lecz uzależnione zostało od należytego wykonania przez sekundantów swych obowiązków medjatorskich". (Op. cit. s. 41).

Ta zgodność zapatrywań Autora i ustawodawcy dyktowana uzasadnionym interesem społecznym, ułatwia Autorowi w znacznej mierze interpretację postanowień art. 238 K. K. Świda, omawiając w końcu różne formy walki z pojedynkiem, podkreśla słusznie, że „tylko ze zmianą . . . współczesnych uczuć i poglądów zniknąć może pojedynek jako obyczaj" (str. 12).

Dr. Władysław Sobolewski (Warszawa).

W e r t h e i m Bronisław: Blokada warsztatów pracy w świetle obowiązujących przepisów prawa. Łódź, „Czytaj", 1934.

Blokadą warsztatu pracy nazywa autor porzucenie pracy przez pracowników, połczone z okupowaniem warsztatu, co w praktyce najczęściej w ten sposób się odbywa, że pracownicy, proklamując strajk, po ostatnim dniu normalnego wykonywania pracy, pozostają w warszatach.

Jest to więc o tyle ostrzejsza forma strajku, że pracodawca, nie mogąc usunąć blokujących z warsztatu pracy, nie może rozwiązać konfliktu przez przyjęcie nowych pracowników.

Autor zastanawia się, czy strajkujący przez zablokowanie warsztatów popełniają przestępstwo, wychodząc z założenia, że ewentualnie można tu tylko mówić o występku z art. 252 k. k.

W wyniku, zdaniem naszem błędnych wywodów, dochodzi autor do ostatecznego wniosku, że blokada w zasadzie nie może być traktowana jako przestępstwo. Okupowanie warsztatu przez pracowników tak samo, jak dalsze zajmowanie mieszkania przez lokatora po ukończonym stosunku najmu, lub nawet wogóle bez podstawy prawnej, jest tylko naruszeniem stosunku prywatno-prawnego, jaki w jednym przypadku łączy pracodawcę z pracownikami, a w drugim wynajmującego z najemcą. I dlatego też w obu przypadkach nie może być mowy o zastosowaniu art. 252 k. k.

Otóż czy rzeczywiście te dwie sytuacje są analogiczne?

Trzeba tu zwrócić uwagę na to, że lokator jest zawsze bezpośrednim posiadaczem zajmowanego mieszkania, i może dysponować dowolnie tem mieszkaniem w tem znaczeniu, że może dowolnie w niem przestawiać meble, może dowolnie wpuszczać le lub inne osoby do tego mieszkania, może wezwać je do wyjścia itp. i dlatego on korzysta z ochrony, jaką daje art. 252 k. k.,

a nie właściciel mieszkania, który w tej sytuacji jest tylko pośrednim posiadaczem mieszkania. A więc art. 252 k. k. chroni tylko bezpośredniego posiadacza mieszkania czy to przedsiębiorstwa, posiadłości itp., i przez wdarcie się do lokalu, lub nieopuszczenie lokalu wbrew żądaniu uprawnionego narusza się tylko wolność bezpośredniego posiadacza lokalu.

Otóż skoro lokator mimo żądania właściciela nie opuszcza zajmowanego lokalu, w którym mieszka, to rzeczywiście nie może tu być mowy o art. 252 k. k., bo właściciel nie jest bezpośrednim posiadaczem tego lokalu.

Ale zupełnie inaczej będzie się przedstawiała sytuacja, jeżeli bezpośredni posiadacz lokalu i to niezależnie od tego czy będzie on właścicielem, czy też najemcą, czy nawet tylko zarządzającym, przyjmie do lokalu jakiegoś pracownika, a po wykonaniu zadania przez tegoż pracownika, albo nawet wcześniej zażąda, aby pracownik lokal ten opuścił.

W tym przypadku pracownik przez samo wejście do mieszkania jeszcze nie nabywa jego bezpośredniego posiadania, i dlatego na żądanie musi bezwzględnie lokal ten opuścić, bo w przeciwnym razie dopuści się występku z art. 252 k. k.

Podobnie i co do pozostałych wywodów autora możnaby mieć duże zastrzeżenia, a nawet jeśli chodzi o jego zasadnicze stanowisko, że kwalifikacja prawna blokady z punktu widzenia karnego mogłaby się opierać jedynie na art. 252 k. k. Przypuszczam bowiem, że niejednokrotnie możnaby trochę i o art. 251 k. k. pomyśleć. *Edward Tekstor* (Katowice).

W i n o w e r Karol: Postępowanie doraźne. Warszawa, Liga Obrony Prawa Człowieka i Obywatela, 1934, str. 69.

W rozdziale pierwszym, zatytułowanym „Zakres sądownictwa doraźnego" podaje autor źródła obowiązującego ustawodawstwa w zakresie sądownictwa doraźnego w Polsce oraz cytuje te przepisy kodeksu karnego z 1932 r. i rozporządzenia o karach za szpiegostwo i niektóre inne przestępstwa przeciw Państwu, w których przewidziane przestępstwa mogą być poddane sądownictwu doraźnemu. Równocześnie przy każdym cytowanym przepisie podaje karę, którą orzeka sąd doraźny.

W rozdziale drugim p. t. „Działalność sądów doraźnych" podaje statystyczne dane wyników działalności polskich sądów doraźnych od dnia 2. IX. 31 r. t. j. od chwili wprowadzenia postępowania doraźnego na podstawie rozporządzenia z 1928 r. do dnia 1 grudnia 1933 r. t. j. do czasu, w którym autor przygotował oma-

wianą pracę. Reasumując te wyniki, podaje, że w okresie tych 26 miesięcy stanęło przed sądami doraźnemi około 535 osób, zapadło mniejwięcej 440—450 wyroków, z czego około 290 wyroków śmierci, a powieszono około 180 osób.

W rodziale trzecim p. t. „Charakterystyka polskiego postępowania doraźnego w świetle innych ustawodawstw" zastanawia się autor nad genezą polskiego postęwania doraźnego i dochodzi do wniosku, że jakkolwiek ustawodawca polski wzorował się w tej mierze na ustawodawstwie austrjackiem, to jednak rozwinąwszy tę formę okrutnej represji daleko dalej, stworzył ustawodawstwu polskiemu tylko właściwą konstrukcję sądownictwa doraźnego, którego w tej formie nie zna żadne inne państwo.

W rozdziale czwartym p. t. „System kar rozporządzenia o postępowaniu doraźnem" poświęca swe uwagi głównie śmierci, podkreślając jej nieracjonalność i okrutność.

W rozdziale piątym, w którym traktuje o normach proceduralnych, uwypukla niebezpieczeństwo grożące z okazji możliwych pomyłek przy braku zarówno apelacji jak i kasacji w postępowaniu doraźnem.

Wreszcie w ostatnim rozdziale, zatytułowanym: „Postępowanie doraźne w praktyce", ciekawe są szkice rozważań autora nad psychozą pośpiechu i możliwościami omyłki sądowej w postępowaniu doraźnem.

W całej pracy przebija nuta uczuciowego zabarwienia myśli autora i wyraźna tendencja walki z koncepcją postępowania doraźnego przez jego potępienie, a w szczególności z postępowaniem doraźnem w tej formie, jaką przybrało w rozporządzeniu Prezydenta R. P. z 19 marca 1928 r. *Edward. Tekstor* (Katowice).

Locard Edmond: Traité de criminalistique. Les preuves de l'identité, 2 tomy. Lyon, Desvigne, 1932, str. 870.

Najnowsza praca Locarda pod powyższym tytułem jest ciągiem dalszym wydanych w roku 1931 pierwszych dwu tomów wydawnictwa pod wspólnym tytułem „Traité de criminalistique" (omówienie tomów I i II zobacz „Ruch" 1932, zeszyt drugi, strona 267 i 268). „Les Preuves" są trzecim i czwartym tomem wspomnianego wydawnictwa, jakkolwiek z niezrozumiałych powodów oba tomy oznaczone są jako tom IV. To ostatnie na szeroką skalę zakrojone dzieło lugduńskiego kryminologa jest syntezą, uzupełnieniem i pogłębieniem poprzednich prac tegoż autora, a w szczególności: „Manuel de technique policière" (Paryż 1923), „Identification des récidivistes" (Paryż 1909), „La tatouage chez les Hébreux" (Lug-

dun 1909). Locard we wstępie do dwóch wspomnianych tomów podkreśla z naciskiem kwestję wielkiej wagi jaką jest — bezwątpienia — ustalenie tożsamości osób zarówno w toku śledztwa karnego, jak i w tysiącznych innych wypadkach życia codziennego. Słusznie piętnuje chaos panujący dotąd w tej dziedzinie, wskazując na konieczność ścisłego stosowania w praktyce kryminalistycznej naukowych metod identyfikowania osób. Rozpoczyna od rzutu historycznego rozwoju identyfikacji osoby i ilustruje go bogatą kazuistyką, której nie brak — o ile chodzi o ziemie polskie — również wzmianki o głośnym swego czasu procesie hrabiny Kwileckiej. Z obcej niwy — poza szeregiem innych wypadków — autor opisuje fakt zdemaskowania przez profesora Bischoffa z Lozanny Rosjanki Czajkowskiej podającej się samozwańczo za wielką księżniczkę Anastazję. W dalszych rozdziałach Locard traktuje bardzo szczegółowo kwestję t. zw. bertillonażu t. j. metody rozpoznawczej, której twórcą jest Alfons Bertillon. Przebrzmiałej tej metodzie należącej w nowoczesnej kryminalistyce już do przeszłości, autor przeznaczył pierwszą część tomu trzeciego, omawiając szczegółowo portret pamięciowy, album D. K. V., gazety i kodeksy pościgowe. Pomijając ten ukłon autora dla dziś nieaktualnej, choć ongiś wszechwładnej metody, należy podkreślić z uznaniem interesujące i obszerne ujęcie przez autora kwestji tatuażu w kryminalistyce. W tej części swego dzieła Locard, po wstępie historycznym, zestawia klasyfikację różnych rodzajów tatuaży, z których największe zainteresowanie budzi u kryminologa zagadnienie ewentualnego przystosowania tatuaży do celów wymiaru sprawiedliwości, o czem myślano już dość dawno, gdyż wedle projektu francuskiego z 1832 roku miano przestępcom tatuować na plecach daty tyczące ich karalności. Autor, potępiając tego rodzaju barbarzyńską metodę identyfikacji, która oczywiście nie wiele odbiega od średniowiecznego piętnowania ludzi rozpalonem żelazem, przychyla się raczej do propozycji S. Icarda, polegającej na wstrzykiwaniu skazańcowi pod skórę w okolicę łopatki pewnej ilości zimnej parafiny, a powstający stąd dyskretny i nieszkodliwy zresztą dla zdrowia przestępcy guz podskórny miałby ułatwiać władzom śledczym identyfikację badanego osobnika. Rozdział ten kończy ustęp o różnych sposobach pozbycia się łub choćby tylko zmniejszenia intensywności obrazów powstałych drogą tatuowania.

Dalszym środkiem mającym służyć identyfikacji osób są blizny na skórze wszelkiego rodzaju oraz ślady zębów, paznogci, a także zniekształcenia poszczególnych części ciała ludzkiego występujące już to jako zjawisko patologiczne, już to jako wynik wykonywania pewnych specjalnych zawodów (t. zw. modzele). Autor nie pomija

też kwestji t. zw. chejrowenoskopji t. j, metody identyfikacji na zasadzie badania żył u rąk oraz metody badania krwi. Specjalny rozdział poświęcony jest zastosowaniu fotografji w dziedzinie identyfikacji osób. Locard omawia w końcu antropometrję, daktyloskopję oraz t. zw. identyfikację psychologiczną. Oceniając z uznaniem całość nowoczesnych wywodów i zapatrywań Locarda, trudno oprzeć się jednak zdziwieniu, że autorowi nie udało się pozbyć silnego sentymentu dla zarzuconej w praktyce metody identyfikacji osób przy pomocy portretu pamięciowego, co do którego, zdaniem autora: „la disparition du portrait parlé est une facheuse régression"'. *Dr. Władysław Sobolewski* (Warszawa).

Halpern Irving W., Stanislaus John N. i Botein Bernard: The Slum and Crime. A Statistical Study of the Distribution of Adult and Juvenile Delinquents in the boroughs of Manhattan and Brooklyn. New York, New York City, 1934, str. 164.

Praca omawiana jest ekologicznem i statystycznem studjum przestępczości w Nowym Yorku za rok 1930, przedsięwziętem na polecenie i dla Komitetu Budowy mieszkań i Przebudowy w Nowym Yorku, i to w dzielnicach Manhattan i Brooklyn. Autorom chodziło przedewszystkiem o stwierdzenie, czy hipoteza, że przestępczość szczególnie gnieździ się w zaniedbanych i zdezorganizowanych częściach miasta, znajdzie potwierdzenie w Nowym Yorku, czy może miasto to nie przedstawia odmiennego obrazu przestępczości, jak miasto Chicago, dla którego analogiczne studja przeprowadzone zostały uprzednio przez socjologa Clifforda Shaw'a[1]).

Badania autorów oparte na ilości aresztowań i zasądzeń wykazały największą ilość przestępczości w południowo - wschodniej i północno - wschodniej strefie Manhattanu, zatem w okręgach, których zewnętrzny wygląd przedstawia obraz kompletnego zaniedbania, a życie mieszkańców stoi na bardzo niskim poziomie i częstokroć graniczy z nędzą. We wspomnianych okręgach Manhattanu element napływowy ludności jest niestosunkowo wysoki, a liczne przytułki i hotele dla bezdomnych (Flop-houses) mieszczą w swych murach tysiące wykolejeńców życiowych. Już sama powierzchowna inspekcja pewnych okręgów tychże stref wystarczy dla stwierdzenia, że rozrodczość wśród rodzin robotniczych jest nieproporcjonalnie

[1]) Shaw R. Clifford i Mc Kay Henry: a) Delinquency Areas. Chicago, 1929; h) National Commission on Law Observance and Enforcement Report on The Causes of Crimes. Volume II, 1931, str. 23—139.

wielka, a dzieci ich bez jakiegokolwiek nadzoru żądne wrażeń wielkomiejskich, tułają się po ulicach i dopuszczają się różnego rodzaju wybryków.

Dzielnice te na stosunkowo małych przestrzeniach skupiają całą mozajkę najróżnorodniejszych typów pozbawionych uczuć moralnych i zasad etycznych, co stanowi szczególnie groźne niebezpieczeństwo dla wychowania młodzieży.

Jakkolwiek publikacja ze względu na jej charakter nie pretenduje do ścisłości naukowej, warto zapoznać się z jej wynikami, które w grubszych zarysach dają obraz przestępczości w wyżej wspomnianych dzielnicach Nowego Yorku. Ośrodek przestępczości, do którego przestępcy Nowego Yorku grawitują, spoczywa w Manhattanie. Liczba zamieszkujących Manhattan przestępców, którzy nawiedzają Brooklyn, jest znikoma (str. 59—60). Z terenu olbrzymiego obszaru metropolji wybierają sobie przestępcy ośrodki, gdzie życie wielkomiejskie pulsuje najsilniej i gdzie skupienie ludzkie jest największe. Więcej, aniżeli połowa sprawców, którzy dopuścili się zabójstw, rozbojów oraz napadów, rekrutuje się z pośród mieszkańców okręgów o niższym niż przeciętnym poziomie życiowym (str. 72). Manhattan wykazuje przytem wyższy procent przestępczości niż Brooklyn. Gdy w Manhattanie na 1000 nieletnich rodzaju męskiego w granicach od 16 do 20 lat — 64 zostało przytrzymanych jako podejrzanych o przestępstwo, w Brooklyn liczba ta wynosi tylko 40; w obrębie zaś każdej z obu wymienionych dzielnic stosunek ten podnosi się w strefach zdezorganizowanych do 74 w Manhattanie, do 59 Brooklyn (str. 90). Jeżeli zestawimy powyższe cyfry z ogólnemi wynikami statystycznemi wykazującemi, że jedną trzecią wszystkich przestępców, zasądzonych za zbrodnie w sądach karnych Nowego Yorku i Brooklynu, stanowią mieszkańcy zdezorganizowanych stref Manhattanu, doniosłość rozpadłych społecznie i upadłych ekonomicznie dzielnic wielkomiejskich jako rozsadników przestępczości kwestjonowana zdaniem naszem być nie może. Badania ekologiczne i statystyczne, przedsięwzięte na terenie Nowego Yorku w niniejszej pracy, potwierdzają w zupełności rezultaty osiągnięte przez Shawa na terenie miasta Chicago.

Zgodnie z ogólnym kierunkiem zainteresowania społeczeństwa amerykańskiego, autorzy położyli szczególny nacisk na przestępczość nieletnich. Otóż według osiągniętych przez nich rezultatów statystycznych 75% przestępców młodocianych na terenie Manhattanu i Brooklynu obraca się w granicach wieku od 13 — 16 lat (str. 87), przyczem pierwsze miejsce zajmują przestępstwa przeciwko własności, a mianowicie kradzieże u chłopców (str. 65), u dziewcząt zaś najczęstszem przestępstwem jest prostytucja (str. 67), gdy

tymczasem wśród ogółu aresztowanych (tak nieletnich jak i dorosłych) wysuwają się na pierwsze miejsce przestępstwa przeciwko spokojowi i porządkowi publicznemu (w Manhattanie stanowią one 39,2% ogółu aresztowań, w Brooklynie 23%).

Szczególnie doniosłe znaczenie w pracy niniejszej posiada rozdział, dotyczący miejsca urodzenia przestępców, albowiem dane statystyczne wykazują oczywiście niski udział cudzoziemców w przestępczości. Z pośród 1577 przestępców młodocianych, mieszkających w Manhattanie, tylko 112 było urodzonych poza terytorjum Stanów Zjednoczonych (str. 104), a w Brooklynie stosunek cudzoziemców do ogółu przestępców młodocianych był nawet niższy (z 2083 nieletnich przestępców tylko 76 urodzonych było nie w Stanach Zjedn.). Zwiększające się stopniowo materjały faktyczne utrwalają zatem opinję wyrażoną w roku 1932 przez Alidę C. Bowler z Komisji Wickershama o niskim udziale imigrantów w przestępczości i zadają kłam często jeszcze dzisiaj w Ameryce wyrażonej opinji, że imigranci europejscy przeszczepili przestępstwo „ze starego kraju" na grunt amerykański. Żałować jedynie należy, że autorzy nie objęli swemi badaniami ważnego z punktu widzenia psychosocjologicznego drugiego pokolenia, którego nadmierna przestępczość, ogólnie uznana w kryminologji amerykańskiej, przyczyniła się do powstania tak bardzo dzisiaj rozpowszechnionej teorji socjologicznej o społecznej dezorganizacji, jako przyczynie działania przestępnego. A przecież i w tym kierunku brak nam, jak słusznie zaznacza Sutherland, przekonywających dowodów statystycznych[2]).

Omawiana praca jest bogato ilustrowana wykresami i mapami. Nie jest drukowana, lecz ukazała się we formie litografu i jest już na wyczerpaniu. Przy odpowiedniem pogłębieniu poruszonych w niej zagadnień mogłaby wzbogacić wybitnie literaturę monograficzną z wielkim pożytkiem dla nauki.

Dr. Tadeusz E. Kuczma (Poznań).

Kallab Jaroslav: Stručný výklad zákona z 11 března 1931 r. č 48. Sb. Z. a N. o Trestnimi soudnictvi nad mládeži. Brno, Čs. Akad. Spol. Právnik, 1931, str. 39.

Praca prof. Kallaba, jak to sam tytuł wskazuje jest wykładem ustawy czeskiej z 11 marca 1931 r. o sądownictwie karnem nad nieletniemi. Ustawa ta zawiera przepisy prawa karnego materjalnego, procesowego oraz szereg norm o charakterze administracyjnym i przepisów z zakresu prawa opiekuńczego.

[2]) Sutherland Edwin H.: Principles of Criminology. 1934, str. 115.

Autor zaznacza, że postępowanie z nieletnimi na podstawie ustawy z 1931 r. jest ściśle związane z sądownictwem opiekuńczem, § 32, ust. 3 ustawy stanowi, że w sądach powiatowych (okresnich) sędzią karnym dla nieletnich winien być sędzia opiekuńczy. W sądach okręgowych (krajských) natomiast sprawy nieletnich należą do senatu dla nieletnich, składającego się z dwuch sędziów zawodowych, z których jeden przewodniczy oraz jednego (wzgl. dwuch) ławników.

Ustawa rozróżnia: a) niedojrzałych, poniżej lat 14 — nieodpowiedzialnych, b) nieletnich powyżej 14 do 18 lat — odpowiedzialnych, pod warunkiem, że działali z rozeznaniem.

Wobec niedojrzałych oraz nieletnich, działających bez rozeznania sąd opiekuńczy (a nie karny) stosuje środki wychowawcze.

Nieletniego, uznanego za odpowiedzialnego sąd może: a) uwolnić od kary (w przypadkach mniejszego znaczenia), b) skazać z zawieszeniem wykonania kary (w szerszym zakresie niż w stosunku do dorosłych), c) skazać bez zawieszenia wykonania kary.

Nieletniego skazuje się na karę pieniężną lub pozbawienie wolności tak samo jak dorosłego, stosując jedynie złagodzenie kary.

Karę pozbawienia wolności wykonywa się w oddzielnych zakładach karnych wzgl. osobnych oddziałach ogólnych więzień. Jednakże karę pozbawienia wolności ponad 6 miesięcy — tylko w zakładzie poprawczym (polepšoma), gdzie stosuje się system trójklasowy.

W zakładzie poprawczym nieletni przebywa aż do odcierpienia orzeczonej kary, nie dłużej jednak niż do ukończenia 21 r. życia, poczem resztę kary (jeśli wymierzono dłuższą karę) odbywa w więzieniu.

Nad wykonaniem kary pozbawienia wolności czuwa specjalny komisarz i rada nadzorcza.

W ustawie z 1931 r. widzimy pewien brak zdecydowania. Z jednej bowiem strony wprowadza ona odrębne postępowanie z nieletnimi, zbliżone do działalności sądu opiekuńczego, z drugiej jednak zatrzymuje pojęcie kary, złagodzonej tylko.

Dlatego też uregulowanie postępowania z nieletnimi, przyjęte przez polski kodeks karny należy uznać za bardziej celowe i zgodne z postulatami współczesnej nauki.

Praca prof. Kallaba posiaada duże znaczenie, ponieważ ułatwia zapoznanie się z treścią ustawy z 1931 r., która po wejściu w życie nowego czeskiego kodeksu karnego stanie się jego dopełnieniem, gdyż projekt nie zawiera odrębnych przepisów o postępowaniu z nieletnimi. *Wł. Ejsmont* (Poznań).

2. Prawo cywilne, handlowe i procesowe.

Balken-Neuman J.: Zobowiązania. Kodeks Zobowiązań oraz 35 ustaw dodatkowych. Zarys systemu polskiego prawa obowiązkowego do nauki i praktyki. Lwów, Lwowska Drukarnia Nowoczesna, 1934, str. 416.

Książka zawiera zwięzły systematyczny zarys przepisów kodeksu zobowiązań i niektórych ustaw w związku z nim pozostających. Kwestje teoretyczne ograniczone do minimum, zadaniem autora było głównie wprowadzenie czytelnika w treść nowego prawa i dlatego też wyjątkowo tylko wypowiada on własne poglądy na wykładnię poszczególnycl norm. W tych skromnych przez siebie zakreślonych granicach autor cel swój w zupełności osiągnął. Dał dobre, przejrzyste i jasno napisane repetitorjum zobowiązań ilustrowane przykładami praktycznemi ułatwiającemi zwłaszcza początkującym prawnikom orjentację. Zarówno w studjum uniwersyteckiem jak i dla praktyków będzie zarys jako wstępne studjum przepisów prawa zobowiązań bardzo pożyteczne. *A.O.*

Korzonek Jan i Rosenblüth Ignacy: Kodeks Zobowiązań. Komentarz. T. II. Kraków, Księgarnia Powszechna, 1935, str. 1285 — 2527.

Drugi tom kamentarza zawiera przepisy wprowadzające kodeks zobowiązań wraz z przepisami innych ustaw i rozporządzeń, które są przytoczone przy odpowiednich artykułach. Materjał zebrany bardzo obficie i skrupulatnie, niektóre większe ustawy opatrzone komentarzami i wyciągami z judykatury. Zbiór ten zwłaszcza dla praktytki nader cenny, gdyż oszczędza wertowania kilkudziesięciu tomów Dziennika Ustaw. Ponadto zawiera ten tom tabelę terminów k. z. i dokładny skorowidz chronologiczny i alfabetyczny. Pod względem formy zewnętrznej i przejrzystości układu wydawnictwo wzorowe. *A. O.*

Lewandowski Ludomir i Superson Michał: Kodeks Zobowiązań. Tekst z komentarzem i przepisami wprowadzającem. *Łódź,* Księgarnia Łódzka „Czytaj", 1934, str. 226.

Objaśnienia przepisów bardzo zwięzłe i oparte przeważnie na motywach ustawodawczych. Niemniej jednak podkreślają trafnie najważniejsze momenty nowych norm i uwydatniają różnice wobec dotąd obowiązującego Kodeksu Napoleona.

A. O.

Ł o m n i c k i Adam: Zarys prawa o zobowiązaniach. Lwów, Zrzeszenie Urzędników Banku Gosp. Kraj., 1934, str. 96.

Książka napisana głównie dla celów praktyki bankowej. Dlatego też poza częścią ogólną zobowiązań przedstawioną na podstawie kodeksu zajmuje się szczegółowo tylko niektóremi umowami, mającemi dla instytucyj kredytowych donioślejsze znaczenie jak pożyczka, przechowanie, depozyt nieprawidłowy, ugoda, poręczenie, umowa o sprzedaż i zlecenie. Podkreślone są różnice między przepisami nowego Kodeksu zobowiązań a dotychczasowem ustawodawstwem poaustrjackiem. Wykład jasny i zwięzły, poparty przykładami.

Prof. Alfred Ohanowicz (Poznań).

S o m e r s t e i n Natan: Rola zobowiązania moralnego w nowoczesnej cywilistyce. Przyczynek do nauki o zobowiązaniach niezupełnych. Lwów, Zakład Prawa Cywilnego Wydziału Prawu U. J. K., Nr. 2, 1934, str. 192.

Rozprawa składa się ze wstępu, zawierającego przedstawienie problemu, z pięciu rozdziałów, podzielonych na 14 pagragrafów, oraz z dodatku, w którym omówione są pokrótce najważniejsze przepisy kod. zob., pozostające w związku z tematem rozprawy.

Czytanie pracy Dr. Somersteina jest nieco nużące. Autor starał się przedstawić wybrany temat z możliwą dokładnością i sumiennością. Rezultat przeszedł oczekiwania. Dr. Somerstein pokazuje nam w swej rozprawie cały bardzo bogaty aparat pomocniczy, na którym się oparł. Dużą część swej rozprawy poświęca przedstawianiu i rejestrowaniu zapatrywań cudzych ze szkodą dla rozwinięcia własnych swych poglądów. Spowodowało to pewnego rodzaju fragmentaryczność rozprawy, która składa się z ogromnej ilości szczegółów, nie dość silnie zespolonych w całość. Skreślenie szeregu tych niepotrzebnych ułamków pozwoliłoby o wiele łatwiej dostrzec szkielet konstrukcji. Przy tym systemie pracy autor nie mógł się ustrzec — i rzeczywiście nie ustrzegł się — od dość częstych powtarzań i kilkakrotnego powracania do jednego i tego samego problemu szczegółowego. Powoduje to rozwlekłość rozprawy i bynajmniej nie przyczynia się do zainteresowania czytelnika. Ujemną pozycję w ocenie rozprawy stanowi wreszcie styl niewyrobiony, utrudniający niekiedy zrozumienie wywodów autora, zwłaszcza wskutek ustawiania przesadnie długich zdań, jakby żywcem tłumaczonych z niemieckiego. Słowem praca zyskałaby ogromnie na znacznem skróceniu i staranniejszem wykończeniu.

Dr. Somerstein przy pisaniu i ogłaszaniu tej rozprawy stanowczo nie miał szczęścia. Ukazała się ona w Przeglądzie Prawa i Ad-

ministracji w latach 1933/34, a więc częściowo już po ogłoszeniu kod. zob., którego jednak autor oczywiście nawet w końcowych rozdziałach rozprawy nie był już w stanie uwzględnić. Wskutek tego pracę swą oparł Dr. Somerstein na przepisach k. c. a., k. c. n., k. N. i prawa obl. szwajc, nadto powołuje w niej i omawia projekt kod. zob., przyjęty w II czytaniu; dopiero w dodatku (niecałe 4 str.) omawia autor przepisy kod. zob., dotyczące tematu rozprawy. 0 ileż rozprawa byłaby ciekawsza i aktualniejsza, gdyby mogła była być oparta przedewszystkiem na kod. zob. a tylko porównawczo brać pod uwagę przepisy obowiązujące w Polsce przed 1 lipca 1934. Nieszczęśliwy był także wybór tematu, który stanowczo nie nadaje się na pracę doktorską. Jest i za trudny i równocześnie za mało uchwytny, za mało prawniczy. Daje masę sposobności do puszczenia się na bystre wody łatwych słów i szumnych frazesów a wymaga od autora nietyiko rozwiązania całego szeregu podstawowych problemów i określenia szeregu najbardziej zasadniczych pojęć prawnych, ale i ogromnego doświadczenia życiowego, spokojnego i wyrobionego sądu, jasnego spojrzenia na świat, na jego światła i cienie. Są to wszystko trudności, których pokonanie przekracza zwykle siły doktoranda.

Z niebezpieczeństw tych wyszedł Dr. Somerstein naogół obronną ręką. Przedewszystkiem — i to zasługuje na specjalne podkreślenie — autor w zupełności potrafił utrzymać się na terenie prawa. Rozprawa zawiera tylko wywody prawne, przyczem konstrukcję swą opiera autor na solidnej podbudowie. Całkowicie uwzględnia literaturę przedmiotu i umie ją odpowiednio wyzyskać. Szkoda tylko, że Dr. Somerstein nie zapoznał się zI i III rozdziałem pierwszego tomu podręcznika prof. Zolla. Przestudjowanie ich — a zwłaszcza wywodów o wykładni prawa — byłoby niewątpliwie rozszerzyło jego horyzont a nawet — być może — wpłynęło na odmienne ujęcie pewnych partyj rozprawy.

Nie we wszystkiem mógłbym się zgodzić z poglądami autora. Trudno naprzykład ciągle jeszcze powtarzać błąd § 859 k. c. a., jakoby zobowiązania powstawały z aktów prawnych i z ustawy (np. str. 4, 153, 168). Dziś już chyba powszechnie przyjęte jest zapatrywanie, że wszystkie zobowiązania w równej mierze zawdzięczają swój byt ustawie, która łączy z pewnym stanem faktycznym (obojętne, czy nim będzie akt prawny, czy inne zdarzenie prawne) powstanie zobowiązania. Tymczasem Dr. Somerstein w inny sposób koryguje § 859 k. c. a. (str. 184), mianowicie twierdzi, że poza zobowiązaniami, które „płyną z prawa stanowionego" lub z aktu prawnego, istnieją jeszcze zobowiązania, które „wynikają ze źródeł rzeczywistych", t. j. ze stosunków życiowych, jako źródła „pier-

wiastków, z których należy wysnuć normę, a które sędzia musi uwzględniać, ilekroć źródła formalne milczą lub wskazują wyraźnie na kryterja pozaustawowe". Przejęcie (i spotęgowanie przez mylną korekturę) błędu § 859 k. c. a., nie jest tylko „błędem piękności " rozprawy; sprawiło ono autorowi szereg niepotrzebnych trudności, zwłaszcza przy rozróżnieniu i rozgraniczeniu norm prawnych i wynikających z nich obowiązków prawnych od norm społecznych i wynikających z nich społecznych obowiązków. Ostateczny wynik tych rozważań, zamieszczony na str. 184, budzi też poważne wątpliwości.

Nie zdaje mi się dalej, by autor miał trafne wyobrażenie o stosunku teorji prawa do praktyki (str. 13, 14). Może najlepszą ilustracją będzie tu zdanie, zamieszczone na str. 168, w którem autor określa pewną kwestję, jako czysto teoretyczną, pod czem wyraźnie rozumie, że jej takie lub inne rozstrzygnięcie nie będzie miało wogóle żadnego znaczenia.

Niezupełnie ścisłe jest stale powtarzane przez autora przeciwstawienie: darowizna — zapłata (str. 7, 8 i wiele innych). Wolałbym także, aby autor zamiast wyrażeń, iż „świadczenie, uiszczone celem spełnienia obowiązku moralnego lub obyczajowego . . . traktowane być winno narówni z zapłatą, nie zaś narówni z darowizną", „świadczenie wogóle uchodzić nie może za darowiznę", „przepisy o wykluczeniu darmego (!) charakteru świadczego", używał był stale zwrotu ustawowego (art. 355 p. 3 kod. zob., art. 380 p. 3 proj.), że przepisów o darowiźnie nie stosuje się, o ile przyrzeczone lub dokonane przysporzenie odpowiada obowiązkowi moralnemu, względom przyzwoitości lub zwyczajom.

Za śmiałe jest zdaniem mojem kilkakrotnie powtórzone zapatrywanie, iż skoro stare prawa akcesoryjne (np. pomimo przedawnienia) nie gasną, to możliwe jest ustanowienie praw akcesoryjnych nowych. Nie przekonał mnie też autor (str. 123 i nast.) o trafności poglądu, wedle którego prawa akcesoryjne, ustanowione dla zobowiązań niezupełnych, są — czy też tylko powinny być — zaskarżalne.

Nie są to wszystkie kwestje, co do których nie podzielam zapatrywań autora. W tem krótkiem sprawozdaniu ograniczam się tylko do podniesienia kilku ważniejszych różnic zdań.

Gdyby chodziło o scharakteryzowanie rozprawy w jednem zdaniu, ująłbym mój sąd w sposób następujący: jest to duży kapitał pracy, zebrany przez człowieka niewątpliwie zdolnego, który inaczej użyty mógł był jednak przynieść znacznie lepsze wyniki.

Prof. Jan Gwiazdomorski (Kraków).

Autorowi udało się dać czytelnikowi przejrzysty obraz organizacji tamtejszego sądownictwa. Szczególnie przejrzyście opracował autor wzajemny stosunek pojedyńczych kategoryj sądów do siebie i tok instancyj, który w rzeczy samej jest bardzo zawiły. Prócz organizacji sądownictwa dał też autor krótki pogląd na główne zasady postępowania karnego, uwypuklając niektóre charakterystyczne cechy tego postępowania i podając je trafnej ocenie.

Ciekawe są niektóre wywody autora jakie wysuwa z przedstawionych przez się zasad prawa angielskiego. W szczególność w ostatnim rozdziale (VII) p. t. „działanie systemu" podaje autor krytycznej ocenie jak działa system sądownictwa kontynentalnej Europy, a jak angielski system sądownictwa. Dochodzi do smutnej dla kontynentu Europy konkluzji, że jakkolwiek kontynentalny system sądownictwa jest może doskonalszy i logiczniejszy, to jednak angielski system sądownictwa daje lepsze rezultaty. Zasługa w tem, jak twierdzi, tak władz jak i społeczeństwa. Pisze bowiem autor: „z jednej strony są to obyczaje społeczeństwa angielskiego, które prostują to, co się wydaje beznadziejnie krzywe i sprawiają, że w praktyce życia sądowego Anglicy znacznie mniej schodzą ze ścieżek sprawiedliwości niż we wielu krajach kontynentu. Z drugiej strony i władze postępują inaczej. Nie znają one rozpowszechnionej gdzieindziej zasadniczej nieufności władzy do członka własnego społeczeństwa, która sprawia, że zgóry przypisuje się obywatelowi dążności oszukańcze i kłamliwość i każe mu dopiero udowadniać, że zasługuje na wiarę."

W osobnym ustępie tego rozdziału pod tytułem: szacunek dla wolności obywatela, pisze autor: „Państwa kontynentalne znają lub znały do niedawna gwarancje konstytucyjne, które wzmocnione odpowiedniemi postanowieniami prawa karnego obwarowują wolność obywatelską.... Anglicy biorą te zapewnienia na serjo.... Na kontynencie bywa piękna fasada a z tyłu mała furteczka, jakiś paragraf, który .... pozwala obrócić w niwecz te zapewnienia konstytucyjne, praktyka zaś dba o to, by mała furteczka okazywała się szeroką bramą."

Omówiwszy zalety dzieła, muszę też z obowiązku recenzenta wskazać na niektóre niedociągnięcia.

Tak pominął autor milczeniem, że sądy powszechne w Anglji poza wymiarem sprawiedliwości w sprawach cywilnych i karnych sprawują nadto sądownictwo administracyjne i rozstrzygają zażalenia w rozmaitych sprawach administracyjnych. Wogóle niema dziedziny prawa, któraby nie mogła być przedmiotem rozstrzygnięcia sędziowskiego. Sąd jest najwyższą władzą prawo interpretującą, której wszystkie inne władze a zatem i władze administra-

cyjne są podporządkowane. Sąd Najwyższy (oddział ławy królewskiej) ma prawo każdego czasu wkroczyć w działalność władz administracyjnych i dawać im wskazówki jak mają postępować.

Również winien był autor, moim zdaniem, choćby w krótkości wspomnieć o pomocnikach sędziów, jakich mają sądy obsadzone wyłącznie przez sędziów zawodowych. Są to urzędnicy kancelarji sądowej mający charakter podsędków. Oni to przygotowują materjał do rozprawy i przeprowadzają niektóre fazy postępowania dowodowego. Tylko dzięki ich pomocy jest możliwem, że szczupła liczba sędziów zawodowych (autor podaje ich liczbę na 140) jest w stanie załatwić prawie wszystkie agendy sądownictwa cywilnego oraz wszystkie poważne sprawy karne, i to dla obszaru zamieszkałego przez przeszło 40 000 000 mieszkańców.

Pozatem obraz sądownictwa jest niezupełny, skoro opuszczono przedstawić w nim postępowanie cywilne.

Sędz. ap. Edward Sommer (Poznań).

P a p a s i a n : Le mariage religieux des différents cultes et le mariage civil en Turquie. Bruxelle, 1934, str. 55.

Rozprawa powyższa, wychodząca z pod pióra doradcy prawnego Ambasady i Konsulatu Rzplitej Polskiej w Turcji, ukazała się jako odbitka z Revue de droit international et de législation comparée (r. 1934, str. 44—76 i 550—571). Podaje ona główne etapy rozwoju prawa osobowego małżeńskiego w Turcji za ostatnie lat sto. Ustawa z r. 1839 zorganizowała sądy duchowne muzułmańskie dla spraw małżeńskich, które przetrwały do r. 1924. Do r. 1917 prawo małżeńskie Turcji przedstawiało bogatą mozajkę przepisów i jurysdykcyj wyznaniowych, znacznie większą niż w jakimkolwiek innym kraju. Było to skutkiem przywilejów uzyskiwanych stopniowo od Turcji przez różne wyznania i różne narodowości, zachowujące swą odrębność w ramach dawnego Cesarstwa Ottomańskiego. Ustawa z 25 października 1917, weszła na drogę reform przez unifikację przepisów. Nie znosiła ona materjalnych przepisów małżeńskich wyznaniowych, ale nakazywała, aby małżeństwo religijne było poprzedzone zapowiedziami i wyrzeczone w obecności sędziego lub jego zastępcy. Po zawarciu małżeństwa należało je obowiązkowo zarejestrować cywilnie. Sprawy unieważnienia małżeństw chrześcijańskich należały według ustawy z 1917 r. do sądów cywilnych. W ten sposób prawo małżeńskie, będące przedtem wyłączną domeną wyznaniową, wchodziło w ramy ogólnych państwowych urządzeń prawnych. Reforma r. 1917 stała niewątpliwie w związku z ruchem emancypacyjnym, który rozpoczął się ze znie-

sieniem w Turcji kapitulacyj przez oświadczenie z 1 października 1914 r. Wynik Wielkiej Wojny pozbawił skutków praktycznych ustawę z 1917 r., która została uchylona od 19 czerwca 1919 r. Myśl o reformie nie została jednak poniechana i zasada obowiązkowego małżeństwa cywilnego zwyciężyła w nowym kodeksie cywilnym tureckim, obowiązującym od 4 października 1926. Od tej daty sprawy małżeńskie w Turcji są niezależne od wyznania małżonków i podlegają jednolitym przepisom cywilnym, wzorowanym na ustawodawstwach środkowo europejskich (Szwajcarja).

Rozprawa Papasiana, poza przedstawieniem rozwoju prawa małżeńskiego w Turcji w ostatnich dziesięcioleciach, zawiera interesujące szczegóły prawa małżeńskiego dla poszczególnych wyznań w wymienionym okresie czasu. Wzmiankuje też o małżeństwach mieszanych i o cudzoziemcach. W tem ostatniem zestawieniu wspomina autor o sytuacji obywateli polskich według Konwencji Konsularnej polsko-tureckiej z r. 1927. Nie uważamy, aby przykłady zaczerpnięte z Konwencji, jak wiadomo, nie ratyfikowanej, były najlepsze, również błędny jest pogląd autora na konieczność małżeństwa religijnego za granicą dla Polaków rządzących się dawnem prawem cywilnem austrjackiem. Pomimo tych i tym podobnych drobnych zauważonych usterek, rozprawa jest interesująca i pouczająca.

Prof. *L Babiński* (Warszawa)

Lange Heinrich: Vom alten zum neuen Schuldrecht. Hamburg, Hanseatische Verlagsanstalt, 1934, str. 91.

Praca napisana niezwykle żywo, z dużem zacięciem polemicznem, przypomina bardzo i pod względem formy i pod względem treści znaną pracę Antoniego Mengera p. t. „Das bürgerliche Recht und die besitzlosen Volksklassen". 0 ile Menger atakował przepisy prawa prywatnego z punktu widzenia socjalisty, o tyle Lange wychodzi z założeń ideologji narodowo-socjalistycznej. Nie wyklucza to oczywiście zgodności obu autorów w całym szeregu zagadnień, skoro zarówno socjaliści jak i narodowi socjaliści zwalczają światopogląd burżuazyjno-liberalistyczny, którego wyrazem jest m. i. księga druga niemieckiego kodeksu cywilnego, traktująca o zobowiązaniach.

Autor zwalcza przedewszystkiem założenia, na jakich opiera się niemieckie prawo o zobowiązaniach, a w szczególności jego liberalizm, zasadę swobody kontraktowej stron i nieuwzględnianie różnych konkretnych stosunków życiowych. Twierdzi on. że niemieckie prawo zobowiązań, wzorowane na prawie rzymskiem i operujące abstrakcjami, poszło we fałszywym kierunku, gdyż pragnęło jedynie

zabezpieczyć łatwość obrotu, Łatwość panowania silniejszych nad słabszymi, a zapomniało o najkonieczniejszej podstawie każdego przepisu prawnego, jaką jest poczucie sprawiedliwości. Autor przeciwny jest zamieszczaniu w prawie o zobowiązaniach przepisów o czynnościach abstrakcyjnych, które wyzyskane bywają na niekorzyść ludzi prostych. Za fałszywe uważa też autor stanowisko ustawy, które widzi w kontrahentach wrogich sobie przeciwników, gdy tymczasem zadaniem ustawy winno być podkreślanie spólnoty interesów, wynikających z zaistniałego stosunku zobowiązaniowego. Nie liczy się też, zdaniem autora, prawo zobowiązań w dostatecznej mierze ani z interesem publicznym, ani z zaistniałemi trudnościami w wykonaniu zobowiązań, wynikłemi bez winy którejkolwiek ze stron. Zdaniem autora stosunki zobowiązaniowe o charakterze trwałym, jak umowa o pracę, najem, dzierżawa, a częściowo i pożyczka, powinny być tak uregulowane, aby rozwiązanie ich nastąpić mogło tylko z ważnej przyczyny.

Praca Mengera, która ukazała się w końcu ubiegłego stulecia, stanowiła w swoim czasie pewnego rodzaju rewalację i zyskała niemały rozgłos. W porównaniu do tez w niej zawartych uważać już można niektóre tezy Prof. Lange'go za wyważanie otwartych drzwi. Byłyby może one aktualne, gdyby zakres prawa zobowiązań regulowały jedynie przepisy zawarte w księdze drugiej B. G. B. Tymczasem wiemy, że zarówno w Niemczech jak i u nas poza przepisami, zawartemi w kodeksach, a obliczonemi na normalne funkcjonowanie organizmu społeczno-gospodarczego, wydanych zostało mnóstwo przepisów odrębnych, przewidujących wyjątki od ustalonych w kodeksach reguł. I tak np. prawo pracy, ustawa o ochronie lokatorów i ustawa o ochronie drobnych dzierżawców, przepisy oddłużeniowe-, waloryzacyjne i t. p. stanowią klasyczny przykład przełamania w wielu wypadkach swobody kontraktowej stron i podporządkowania jej interesom społecznym i gospodarczym ogółu. To też choćby projektowane przez autora zmiany zostały zrealizowane, stan prawny w rzeczywistości nie uległby zbyt wielkim przeobrażeniom.

Zaznaczyć tu wypada, iż polski kodeks zobowiązań, mimo pozostawienia w mocy wielkiej ilości przepisów wyjątkowych, zawiera reguły sformułowane już w sposób bardziej uwzględniający społeczny i gospodarczy charakter wielu zobowiązań aniżeli to miało miejsce w przepisach dotychczasowych.

Dr. Józef Górski (Poznań).

Akin B.: Prawo o wierzytelnościach w walutach zagranicznych. Warszawa, Księgarnia Prawnicza, 1934, str. 52.

Allerhand M.: ©znaczenie sądu właściwego przez Sąd Najwyższy. Warszawa, „Polski Proces Cywilny", 1934, str. 34.

Allerhand M.: Postanowienia procesowe k. h. dotyczące sprzedaży na raty. Warszawa, „Polski Proces Cywilny", 1934, str. 12.

Apołłow K.: Uregulowanie w drodze sądowej prawa własności parcelowanych gruntów. Warszawa, Hoesick, 1935, str. 28.

Basseches J.: Księgi handlowe i bilans na podstawie obow. przepisów prawnych etc. Lwów, „Ewer", 1934, str. 199.

Bernadzikiewicz T.: Nowe prawo o bilansach. Warszawa, Tow. Wyd. Ml. Prawn, i Ekon., 1934, str. 46.

Bloch J.: Nowe prawo o sądach pracy z dn. 24. X. 1934. Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1935, str. 79.

Bogucki S.: Prawo o sądach pracy. Lwów, Bodek, 1935, str. 44.

Bossowski Fr.: Prawo hipoteczne. Skrypt wykładów opr. przez J. Wasilewskiego. Wilno, Koło Prawników S. U. St. B., 1935, str. 77.

Bossowski Fr. Prawo familijne i spadkowe w rzymskiem prawie prywatnem. Opr. wykładów przez Ch. Szejnkera i Ch. Rozenberga. Wilno, Łasków i Syn, 1933/34, str. 58.

Bossowski Fr.: Rzymskie prawo spadkowe i familijne. Według wykładów opracował I. Lejbenberg. Wilno, Ajzensztat i Łapid, 1934, str. 72.

Baudouin de Courtenay Św.: Prawo o postępowaniu układowem. Warszawa, Hoesick, 1935, str. 63.

Buczma-Czapliński M.: Kodeks prawa spółdzielczego. Lwów, Książnica Prawnicza, 1934, str. 343.

Dyszkiewicz W.: Zagadnienie adwokatury polskiej. Kraków—Miechów, nakł. autora, 1935, str. 94.

DziurzyńskiT., FenichelZ. iHonzatko M.: Kodeks handlowy. Kraków, Księgarnia Powszechna, 1935, str. 282.

Encyklopedja podręczna prawa prywatnego z X„ XII, XIII i XIV. Warszawa, „Bibljoteka Polska", 1935.

Federgrün E. i Diamant P.: Księgi handlowe wg. k. h., ordynacji podatkowej i przepisów karnych. Kraków, Udział S-ka Wyd., 1935, str. 199.

Garwicz N.: Prawo upadłościowe. Prawo o postępowaniu układowem.. Przepisy związkowe. Kraków, Księgarnia Powszechna, 1935, str. 165.

Garwicz N.: Koszty sądowe. Wynagrodzenie adwokatów. Kraków, Księgarnia Powszechna, 1935, str. 155.

Goldwag N.: Prawo o spółkach z ogr. odpowiedzialnością. Warszawa, Księgarnia Prawnicza, 1934, str. 131.

Gołąb St.: Interwencja uboczna. Warszawa, Księgarnia Rolnicza, 1934, str. 36.

Gutman J. i Gutman M.: Nowe prawo o sądach pracy. Kraków, Kwiatkowski, 1935, str. 32.

Gwiazdomorski J.: Trudności kodyfikacji osobowego prawa małżeńskiego w Polsce. Kraków, Czasopismo Prawnicze, 1935.

Hartz G.: Zażalenia wg. k. p. c. Warszawa, Księgarnia Powszechna dziel prawniczych i ekonomicznych, 1934, str. 39.

Holub M.: Sądy polubowne. Rohatyn. Wyd. Księg., Druk. i Ustaw Gminnych,. 1934, str. 47, 0,50 zł.

Jaglarz Fr.: Nowela do przepisów o kosztach sądowych wg. Rozp. Prez. R. P. z 24. X. 1934. Poznań, nakł. autora, 1934, str. 44, 2 zł.

Jundziłł Z.: Prawo cywilne. Skrypt wg. wykładów z. I. Wilno, Koło Prawników Stud. U. S. B., 1935, str. 30.

Kodeks zobowiązań. Uzasadnienie projektu. (Opr. przez R. Longchamps de Berier) art. 168—238. Warszawa, Kom. Kodyf., 1935.

Kodks zobowiązań. Wyd. 2. Kraków, Księgarnia Powszechna, 1935 str. 255.

Kodeks handlowy. Warszawa, Min. Sprawiedl., 1934, str. 418.

Kodeks handlowy. Wyd. nowe. Warszawa, Księgarnia Prawnicza, 1934, str. 383.

Kodeks zobowiązań 22. X. 1933. Warszawa, Księgarnia Prawnicza, 1934.

Kodeks handlowy. Rozporządzenia wykonawcze. Kraków, Księgarnia Powszechna, 1934, str. 288.

Kon A.: Kodeks handlowy. Warszawa, Hoesick, 1934, str. 418.

Koral H., Na marginesie nowego prawa autorskiego. Warszawa, „Wiadomości Filmowe". 1935, str. 15.

Koral H.: Nowelizacja ustawy o prawie autorskiem. Warszawa, „Wiadomości Filmowe", 1935, str. 14.

Kornreich M.: Kodeks najmu. Kraków, Frommer, 1934, str. 276.

Korzonek J.: Prawo upadłościowe i prawo o postępowaniu układowem. Kraków, Księgarnia Powszechna, 1935, str. 715.

Kosieradzki Wł.: Zobowiązania w walutach zagranicznych. Warszawa, „Bibljoteka Polska', 1935, str. 123.

Kosior J. i Chamczyk I.: Umowa o pracę pracowników umysłowych. Radom, nakł. autora, 1935, str. 214.

Kotarski St.: Kodeks zobowiązań. Warszawa, „Antiqua", 1935, str. 259.

Kowalewski M.: Dzierżawa przedsiębiorstwa handlowego. Warszawa, Hoesik, 1934, str. 35.

Kowalski St.: Założenie przedsiębiorstwa handlowego w świetle przepisów prawnych. Warszawa, Kursy Koresp. dla Nauczycieli Handl., 1935, str. 85.

Kruszelnicki S. i Jonsik W.: Prawo ubogich w postępowaniu sadowem. 2 wyd. Poznań, Księgarnia św. Wojciecha, 1935, str. 32.

Lisowski Z.: Prawo małżeńskie — projekt. Poznań, Księgarnia św. Wojciecha, 1934, str. 59.

Litauer J. J.: Początek dowodu na piśmie. Warszawa, „Polski Proces Cywilny", 1935, str. 11.

Longchamps de Berier R.: Zobowiązania z. 3. Lwów, Gubrynowicz,. 1935, str. 257—336.

Lutostański K. i Konic H.: Prawo cywilne ob. w b. Królestwie polskiem. Na podstawie wykładów — wyd. 4. Warszawa, „Bratnia Pomoc S. U. W.", 1935, str. 312.

Margulies: Rozwód. Kraków, Frommer, 1935.

Meszorer A. i Warszawski J.: Wzory pism procesowych w postępowaniu cywilnem, administracyjnem i podatkowem. Warszawa, „Prawoznawstwo", 1935, str. 263.

Namitkiwicz J.: Nowe prawo handlowe — wykłady. Warszawa, Polski Zw. Zaw. Buchalterów Rzeczoznawców etc. 1934, str. 77.

Natanson W.: Rocznik notarj. Warszawa, „Przegląd Notarjalny", 1935, s. 52.

40 orzeczeń S. N. do k. p. c. Warszawa, Antiqua, 1934, str. 40.

Ostrowski K.: Umowa o pracę. Kraków, Instytut Adm. Gospod., 1934, s. 44.

Paszkowski R.: Powstanie prawa do znaku towarowego. Warszawa 1935, str. 47.

Perl T.: Umowa ajencyjna. Warszawa, Hoesick, 1935, str. 48.

Piotrowski R.: Wątpliwości przy wpisach do rejestru kartelowego. Warszawa, „Polska Gospodarcza", 1935, str. 15.

Prawo upadłościowe (z 23. X. 1934 r.). Lwów, Ewer, 1934, str. 143.

Przepisy o kosztach sądowych. (24. X. 1934). Lwów, Ewer, 1934, s. 39.

Przepisy o kosztach sądowych. Kraków, Udział, S-ka Wyd., 1935, s. 97.

Przepisy o kosztach sądowych. Warszawa, Min. Sprawiedliwości, 1934, str. 38.

Rakower A.: Księgi handlowe. Warszawa, Hoesick, 1935, str. 334.

Reinhold J.: Orzecznictwo do k. *p. c.* cz. I (1933—1934). Lwów, Księgarnia Nowości, 1934, str. 32.

Richter M.: Rozporządzenie o wierzytelnościach w walutach zagranicznych. Lwów, „Nowa Palestra", 1934, str. 95.

Sroka B.: Przepisy o kosztach sądowych. Poznań, 1935, str. 31.

Stefański M.: Zasady nowego prawa małżeńskiego w świetle projektu prof. K. Lutostańskiego. Cz. I Prawo osobowe. Cz. II Prawo majątkowe. Warszawa, nakł. autora, 1935, str. 33.

Stein E., Thaler A. i Buhre W.: Prawo upadłościowe i prawo układowe. Kraków, Frommer, 1935.

Szczerbic Sz.: Ochrona wynalazków, wzorów i znaków towarowych. Zwalczanie nieuczciwej konkurencji. Kraków, Księg. Powszechna, 1935, s. 132.

Szczygielski A.: Prawo upadłościowe i układowe. Warszawa, „Miesięcznik Prawa Handlowego", 1935, str. 20.

Szer S.: Prawo hipoteczne. Warszawa, Inst. Wyd. Bibljoteka Polska, 1935, str. 99.

Trammer J.: Ugoda wedle przepisów k. p. c. Kraków, Sem. prawa i procesu cywilnego, 1934, str. 61.

Walewski S.: K. p. c. w świetle orzecznictwa. Warszawa, Ksizgarnia Rolnicza, 1935, str. 67.

Waśkowski E.: Kodeks zobowiązań a 1 cz. 10 t. Zwodu Praw. Wilno, Wileński Przegląd Prawniczy, 1934, str. 42.

Waśkowski E.: Zadanie adwokatury i zasady etyki adwokackiej. Warszawa, „Palestra", 1934, str. 34, 2 zł.

Wellisch K.: Polskie prawo o postępowaniu ukladowem. Warszawa, Hoesick, 1934, str. 70.

Witkowski J.: Przepisy o księgach handlowych i bilansach. Warszawa, Księgarnia Prawnicza, 1935, str. 179.

Wolla S.: Egzekucja. Warszawa, Bratnia Pomoc P. M. U. W., 1935, str. 24.

Wróblewski St.: Komentarz do Kodeksu handlowego. Zesz. l'. Kraków. Frommer, 1935.

Zbiór orzeczeń S. N.: Orzeczenia Izby Cywilnej z. 2 1934. Warszawa, Druk. Artystyczna, 1934.

Asselin L.: Le double degré de juridiction. Paris, Giard, 1934, 20 fr.

Alexandroff Z.' Traité théorique et pratique des marques et de la concurennce déloyale. Paris, Marchai et Billard, 1935, 120 fr.

Baudry-Lacantinerie G.: Traité théorique et pratique de droit civil. Paris, Sirey, 1935, 661 str.

Brockelbank W. J.: La formation du mariage dans le droit des Etats-Unis. Paris, Rousseau, 1935, str. 480, 67 fr.

Boitel P.: La procédure en matière de propriété commerciale. Paris, 1935, str. 248, 30 fr.

Boudon-Bricard G.: Supression de l'incapacité de la femme mariée dans les pays latins. Paris, Sirey, 1935, str. 254, 35 fr.

Cangarde L.: Le consentement des époux au mariage en droit civil français et en droit canonique modernes. Paris, Giard, 1934. 35 fr.

Chaprat J.: La composition écrite (droit civil) 1-re et 2-e année parues. Paris, Giard, 1934, rocz. à 12 fr.

Chardevel F.: Code civil (édition complète). Paris, Giard, 1934, 12 fr.

Charron, Lewald, Hinkle A.: Succession de l'étranger dans quatre pays différents. Paris, Giard, 1934, 50 fr.

Claver chen Tsen L: De la responsabilité civile en droit chinois. Paris, 1934, 20 fr.

Clemens R.: Personnalité morale et personnalité juridique. Paris, Sirey, 1935, str. 272. 35 fr.

Colin A. et Capitant A.: Cours élémentaire de droit civil français, t. II, 8 éd. Paris, Dalloz, 1935, str. 1185, 60 fr.

Coste-Floret P.: La nature juridique du droit de propriété d'après le code civil et depuis le code civil. Paris, Sirey, 1935, str. 270, 35 fr.

Coste-Floret A.: La nature juridique du mariage. Paris, Sirey, 1934, str. 247, 35 fr.

Dabin J.: La technique de l'élaboration du droit positif, spécialement du droit privé. Bruxelles, L'Eglantine, 1935, str. 410, 18 belg.

Demogue J.: Le crédit documentaire en droit anglais. Paris, Giard, 1934- 40 fr.

Deschenaux H.: La nature juridique de la communauté de biens entre époux d'après les droits français, allemand et suisse. Paris, Rousseau, 1934, str. 394, 55 fr.

Fuzier-Herman E.: Code civil annoté. Paris, Sirey, 1934, str. 862, 123 fr.

Gartenberg R.: Le fondement légal du mandat domestique de la femme mariée. Paris, 1935, 25 fr.

Gaudemet E.: L'interprétation du code civil en France depuis 1804. Paris, (Coll. Basler Studien zur Rechtwissenschaft H. 8), 1935, str. 75, 15 fr.

Gaudement J.: Etude sur le régime juridique de l'indivision en droit romain. Paris, Sirey, 1935. str. 525. 60 fr.

Gaudin de Lagrange: La crise du contrat et le rôle du juge. Paris, 1935, 32 fr.

Gény F.: Des garanties légales et conventionnelles du vendeur de coupes sur pied en cas de faillite ou de liquidation judiciaire de l'achateur. Paris, Giard, 1934, 10 fr.

Guirardel Ci Le droit d'auteur des journalistes. Paris, Sirey, 1935, str. 114, 20 fr.

Hamel J.: Les rapports du droit civil et du droit commercial en France. Paris, Giard, 1934. 6 fr.

Hémard J.: Précis élémentaire de droit civil. T. I. 2. éd. Paris, Giard, 1934, 25 fr.

Homburg R.: Traité général théorique et pratique de la propriété commerciale. Paris, Giard, 1934, 36 fr.

Houpinet Bosvieux: Traité général théorique et pratique des sociétés civiles et commerciales et des associations. 7 éd. 3 v. Paris. 304 fr.

Lehman L.: Le droit de l'artiste sur son interprétation. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1935, str. 210, 30 fr.

Marin P.: Traité sur la propriété commerciale, 2 éd. Paris, Sirey, 1935, str. 205, 25 fr.

Mazen J.: Essai sur la résponasbilité civile médecin. Paris, Giard, 1934, 30 fr-

Michaelides Nouaros G.: Le droit moral de l'auteur. Paris, 1935, str. 369, 53 fr.

Michel R.: Le régime légal du droit de vote dans les assemblées d'actionnaires. Paris, Giard, 1934. 10 fr.

Montier F. et Faucon H.: De la vente et des nantissements des fonds. Paris, Giard, 1934, 60 fr.

Olagnier P.: Le droit d'auteur, T. I„ II. Paris, Libr. gén. de droit et de juris prudence, 1934, str. 263 i 391.

Oprea Z.: Essai sur la notion de bonnes moeurs dans les obligations en droit civil allemand. Paris, 1935, str. 341, 42 fr.

Page H.: Traité élémentaire de droit civil belge. Paris, Sirey, 1934, str. 978, 100 fr.

Paillot P.: La représentation successorale dans les communes du nord de la France. Paris, 1935, 40 fr.

Peytel A.: La responsabilité des médecins et chirurgiens. Paris, Giard, 1935, str. 201, 25 fr.

Pirson K. et Villé A.: Traité de la responsabilité civile extra-contractuelle. 2 v. Paris, Giard, 1935, str. 1000, 175 fr.

Planiol, Ripert: Traité élémentaire de droit civil. T. I. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1935, str. 1149, 60 fr.

Ponelle J.: Le référé en cours d'instance. Etude théorique et pratique. Paris, Sirey, 1934, str. 281, 30 fr.

Raoult F.: Les clauses de non responsabilité dans le contrat de transport aérien. Paris, Sirej, 1935, str. 125, 18 fr.

Ripert G.: La règle morale dans les obligations civiles, 3 éd. Paris. Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1934, 50 fr.

Verger P.: La conversion de la séparation de corps en divorce. Paris, Rousseau, 1935, str. 194, 33 fr.

Villeneuve de Janti P.: Bonaparte et le code civil. Paris, Domat Montechrestien, 1935, str. 191, 20 fr.

Voirin P. Fréjaville M. et Trotobas T.: Manuel de la capacité en droit. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1934, 60 fr.

Weil - Fribourg V.: Le droit des héritiers à leur réserve en nature. Paris, Sirey, 1935, str. 243, 24 fr.

Baer H.: Die Vollstreckungspreisgabe d. §§ 1973, 1989, 1990 ff. B. G. B. Halle, Akad. Verl. 1935, str. 79, 3,20 M.

Behrends H.: Die Anspruchshäufung im Zivilprozess. Berlin, Heymann, 1935, str. 138, 6 M.

Berger F.: Der Wert d. Streitgegenstandes in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten. Leipzig, Schweitzer, 1935, str. 103, 2,60 M.

Berning H.: Die Herabsetzung d. Grundkapitals d. Aktiengesellschaft n. geltendem Recht. Bühl, Konkordia, 1934, str. 186, 5,50 m.

Blomeyer K.: Hat der Bauer Eigentum am Erbhof. Jena, Fromman, 1935, str. 20, 0,90 M.

Bobrik K.: Die Bedeutung d. Exterritorialität d. Gesandten im Zivilprozess. Würzburg, Triltsch, 1934, str. 180, 4,50 M.

Brennemann H.: Parteieid u. Parteivernehmung im deutschen u. ausländischen Recht. Dresden, Risse-Verl., 1934, str. 82, 3 M.

Butterwegge K.: Die Ehefrau im Reicherbhofrecht. Würzburg, Triltsch, 1935, str. 38, 1,50 M.

Drescher Fr.: Rechtstellung d. Kinder aus geschiedenen Ehen. Leipzig, Noske, 1935, str. 39, 3 M.

Einnatz A.: Die Kündigung aus „Wichtigem Grunde" bei Dienst u. Gesellschaftsvertrag. Marburg, Emsdetten, Lechte, 1934, str. 73, 3 M.

Trinken Th.: Die Rechtsstellung d. weichenden Erben sowie d. Ehegatten u. d. Eltern d. Bauern im Erbhofrecht. Berlin, Reichsnährstand-Verl., 1935, str. 93, 3,50 M.

Fritze H.: Die Wirkungen d. Ehetrennung u. Ehescheidung f. Ehegatten u. Kinder im modernen skandinavischen Recht. Leipzig, Deichen, 1935, str. 62, 7,50 M.

Förster B.:Die bedingte Erhöhung d. Grundkapitals d. Aktiengesellschaft. Dresden, Risse-Verl., 1933, str. 49. 3 M.

Hess C: Fridhof u. Grabstätte im Privatrecht. Gelnhausen, Kalbfleisch, 1933, str. 118. 4 M.

Cahier K.: Die Einwendung d. Schuldners n. d. neuen Wechsel- u. Scheckgesetz. Berlin, Heymann, 1935, str. 92. 4 M.

Gloede Fr.: Reichskulturkammer u. Urheberschutz. Berlin, Vahln, 1935, str. 48. 0,30 M.

Hedemann J.: Die Fortschritte d. Zivilrechts im 19 Jahrhundert, Tl. 2. Hälfte 2. Berlin. Heymann, 1935, str. 406. 24 M.

Heydenreich B.: Fehlerhafte Ehen im brasilianischen Recht. Dresden, Risse-Verl., 1934, str. 57. 3 M.

Höra W.: Das ius variandi d. Käufers bei Geltendmachung d. ihm zustehenden Gewährleistungsansprüche für Mangel d. Sache. Dresden, Dittert, 1935, str. 45. 2,40 M.

Hueck A.: Der Treugedanke im Recht d. offenen Handelsgesellschaft. Jena, Frommann, 1935, str. 22. 0,90 M.

Jörs P.: Römisches Privatrecht. Berlin, Springer, 1935, str. 402. 26 M.

Kaupmann W.: Die Unterhaltspflicht d. Frau während d. Ehe u. nach Scheidung d. Ehe (§§ 1306, 1578 B. G. B). Emsdetten, Lechte, 1934, str. 37. 2,40 M.

Kisch W.: Grundriss d. deutschen Konkursrechts. 12. u. 13. Aufl. Mannheim, Deutsches Druck- u. Verlagshaus, 1935, str. 102 2,50 M.

Klebba W.: Buchführung u. Bilanz. Ein Wegweiser f. Juristen. Leipzig, Haude & Speuer, 1935, str. 147. 3,50 M.

König K.: Die Bindung d. Richters an präjudizielle Urteile anderer Gerichte. Hamburg, Boysen, 1934, str. 118. 3,50 M.

Koerner T.: Die Zwangsvollstreckung in Forderungen u. Rechte n. d. v. 1. I. 1935 an geltenden Vorschriften. Berlin, Heymann, 1935, str. 150 4 M.

Ladewig P.: Die Begrenzung d. Verbindlichkeit aus ungerechtfertiger Bereicherung. Dresden, Risse-Verl., 1935, str. 35. 3 M.

Löwenwarter V.: Wegweiser durch d. B. G. B. 16—17 Aufl. Berlin, Heymann, 1935, str. 441. 12 M.

Meyer W.: Der Eigentumvorbehalt im Vergleichsverfahren. Dresden, Dittert, 1935, str. 89. 3 M.

Müller Th.: Die Grenzen einstwilligen Verfügungen. Halle, Akad. Verl., 1935, str. 107. 4,20 M.

Nelte O.: Die Wahrheitspflicht im Zivilprozess. Emsdetten, Lechte, 1935, s. 87.

Nikisch A.: Der Streitgegenstand im Zivilprozess. Tübingen, Mohr, 1935, str. 165. 9 M.

Notteborn H.: Die rechtliche Selbständigkeit d. Ehefrau u. d. Kinder im Erwerbsleben. Dresden, Risse-Verl., 1934, str. 80. 3 M.

Raatz J.: Vollstreckungsverträge. Berlin, Heymann, 1935, str. 92. 5 M.

Rosseck H.: Das eheliche Güterrecht in Kongresspolen u. in ehemals deutschen Landsteilen Polens. Breslau, Priebatsch, 1935, str. 104. 6 M.

Rostosky Fr.: Das Erbhofeigentum. Berlin, Heymann, 1935, str. 75. 3,60 M.

Schaefer E.: Die Entstehung u. d. Rang d. Sicherungshypothek d. § 1287 B. G. B. Erlangen, Döres, 1935, str. 38. 3 M.

Scharnagl A.: Katholisches Eherecht. Mit Berücks. d. in Deutschland, Oesterreich u. d. Schweiz geltenden staatl. Eherechts. München, Kösel & Pustet, 1935, str. 239. 4,80 M.

Schmietendorf K.: Das „Eigentum am Erbhof". Berlin, Reichsnährstand-Verlag, 1935, str. 64. 3 M.

Schönle Fr.: Grundtypenvermischung im neuen Recht. Berlin, Heymann, 1935, str. 83. 4 M.

Schröder K.: Die Rechtsstellung im Reichserbhofrecht. Brelau, Marcus, 1935, str. 55. 3,20 M.

Schröter H.: Das neue deutsche Wechsel- u. Scheckrecht. Leipzig, Deichert, 1934, str. 68. 1 M.

Schwab A.: Die Reform d. Gesellschaft mit beschränkter Haftung. Dresden, Risse-Verl, 1935, str. 111. 3 M.

Siegel E.: Die rechtliche Stellung d. unehelichen Kindes u. seiner Eltern. München, Ludendorff, 1935, str. 40. 0,50 M.

Specht L.: Handbuch f. d. Zwangsverwalter. München, Gerber, 1935, str. 104. 2,50 M.

Swoboda E.: Die Neugestaltung d. bürgerlichen Rechts. Prag, Rohrer, 1935, str. 136. 5 M.

Tomforde H.: Das Recht d. unehelichen Kindes u. seiner Mutter im In- u. Ausland. Berlin, Heymann, 1935, str. 266. 8 M.

Unger H.: Die Aufgaben d. dinglichen Ersetzung f. d. Sonderung d. Nachlasse im Erbrecht d. B. G. B. Halle, Akad. Verl., 1935, str. 54. 2,40 M.

Vogt P.: Volk u. Ehe im Scheidungsrecht. Berlin, Vahlen, 1935, str. 31. 1,20 M

Wahl E.: Vertragsansprüche Dritter im französischen Recht unter Vergleichuüg mit d. deutschen Recht. Leipzig, Gruyter, 1935, str. 227. 9 M.

Walther G.: Die Zwangsvollstreckung in Forderungen u. anderer Vermögensrechte. Dresden — Blasewitz, Verl. Walther, 1935, str. 48. 1,50 M.

Walther G.: Das Urheberrecht am Sammelwerk n. deutschem u. französischem Recht. Dresden, Dittert, 1935, str. 62. 2,40 M.

Weber H.: Da? gesammte Hypotheken- u. Vollstreckungsnotrecht. Karlsruhe, Weber, 1935. str. 28. 0,80 M.

Wettstein S.: Die Konkursverwaltung n. Schweiz. Recht. Bern, Stampili, 1935, str. 207. 6,50 M.

Witzmann O.: Kritik d. neuen Vorschläge z. Abänderung d. § 138 B. G. B Bad-Salzungen, Scheermesser, 1935, str. 40. 0,80 M.

Zelewski A.: Das Urheberrecht auf dem Gebiet d. Filmkunst. Emsdetten, Lechte, 1935, str. 115. 4,50 M.

Zunke K.: Die Rechtsstellung d. Vorerben im Grundbuchverkehr. Dresden, Risse-Verl., 1935, str. 52. 3 M.

Bo G.: Il diritto degli alimenti, v. 1. 2 ed. Milano, Guiffrè, 1935, str. 406.

Barbero D.: Il contratto — tipo nel diritto italiano. Milano, Vita e pensiero, 1935, str. 235.

Romano S.: La revoca degli atti giuridici privati. Padova, Milani, 1935, str. 389.

3. *Prawo międzynarodowe prywatne.*

Przybyłowski Kazimierz: Prawo prywatne międzynarodowe. Część ogólna. Lwów, Gubrynowicz, 1935, str. 190.

Pisząc sprawozdanie o książce prof. Przybyłowskiego, pragnąłbym zatrzymać się na momentach i uwagach natury ogólniejszej, bez polemizowania w szczegółach, aby „krytyk" nie wyglądał na „konkurenta", gdyż tak się właśnie składa, że sam w tymże roku 1935 ogłosiłem mój Zarys wykładu prawa międzynarodowego prywatnego. — A więc przedewszystkiem muszę podnieść wysoką wartość naukową książki prof. Przybyłowskiego, który z wielką erudycją i umiejętnością przedstawił zagadnienia teorji prawa międzynarodowego prywatnego, ilustrując je orzeczeniami polskie-

go Sądu Najwyższego oraz każdorazowo stanowiskiem polskich ustaw o prawie międzynarodowem prywatnem i o prawie międzydzielnicowem prywatnem z 2 sierpnia 1926 r. Jednoczesne przedstawianie zasad prawa międzynarodowego i zasad prawa międzydzielnicowego jest niezmiernie trudne, chyba że się nie dostrzega między niemi różnic. Autor, który doskonale zdaje sobie sprawę z różnic i problemat ten szczegółowo rozważa (str. 5), potrafił w toku wykładu operować i prawem międzynarodowem i międzydzielnicowem, co uznać należy za wielką, trudną do zrealizowania, zaletę książki.

Szkoda że objektywizm autora jest tak daleko posunięty, iż najczęściej przy przedstawianiu zasadniczych zagadnień z teorji prawa międzynarodowego prywatnego, rezerwuje on swój własny pogląd. I tak nie wiemy, której z teoryj prawa międzynarodowego prywantego oddaje pierwszeństwo, jakie jest jego ustosunkowanie się teoretyczne do kwestji „odesłania", do kwestji „odwetu" i różnych rodzajów „wzajemności", i t. p.? Może bardziej w Części szczegółowej ujawnią się indywidualne poglądy prof. Przybyłowskiego. Teorji „praw nabytych" w prawie międzynarodowem prywatnem natomiast autor wyraźnie nie lubi (p. str. 4), ale odrzucając ją nie wzmiankuje o predylekcji do tej teorji i opieraniu na niej prawa międzynarodowego prywatnego prawników anglosaskich (p. ostatnio Cheshire. Private international law. Oxford 1935, str. 4—6). Zgadzając się z autorem co do ścisłego ujmowania prawa międzynarodowego prywatnego, jako nauki o kolizjach, nie uważamy za właściwe wyłączania kolizyj jurysdykcyj (str. 53), jako związanych bezpośrednio z realizacją prawa materjalnego. — Wreszcie pragnę zauważyć, że aczkolwiek niewątpliwie w prawie międzynarodowem prywatnem moment wewnętrzno prawny przeważa (jestem tu najzupełniej zgodny z autorem), to jednak moment międzynarodowy, (uznawany zresztą przez prof. Przybyłowskiego), wymagałby cytowania na str. 84 wszystkich odnośnych zobowiązań międzynarodowych Polski, a nie przykładowo, jak w tekście. Z innych zobowiązań międzynarodowych (nie Polski) wymaga, obok przytoczonych przez prof. Przybyłowskiego, również jeszcze (do str. 45) przygotowany przez VI Konferencję Haską Prawa Międzynarodowego Prywatnego t. z. Protokół o przyznaniu Stałemu Trybunałowi Sprawiedliwości Międzynarodowej kompetencji interpretacyjnej co do konwencyj haskich prawa międzynarodowego prywatnego, wyłożony do podpisu przez rząd Holenderski w dacie 27 marca 1931 r. Umów t. z. Skandynawskich prawa międzynarodowego prywatnego jest już cztery (względnie trzy).

bo, obok cytowanej w omawianej tu książce (str. 45), jeszcze umowy: o wykonalności wyroków, o upadłościach i o ściąganiu należności alimentarnych.

Jeżeli w ten sposób różnię się w niektórych punktach *Z* prof. Przybyłowskim co do ujmowania tych czy innych zagadnień prawa międzynarodowego prywatnego (co do detali można porównać łatwo obie nasze książki), co jest przecież w materji naukowej normalne, korzystam z okazji, aby podkreślić jeszcze w szczegółach walory wykładu prof. Przybyłowskiego. I tak uważam za świetnie przedstawioną, wyjątkowo skomplikowaną, jak wiadomo, kwestję „Odesłania" (par. 16 str. 137—146), tak samo trudne zagadnienie kwalifikacyj (par. 7 str. 98—105), dawniej pomijane w wykładach prawa międzynarodowego prywatnego, tak samo przejrzysty i systematyczny układ książki.

Czytelnika „Ruchu" interesować może bliższa treść książki i jej układ. A więc podaję, że autor podzielił Część ogólną na Wstęp i trzy Rozdziały. Wstęp traktuje o Pojęciu i Rozwoju prawa międzynarodowego prywatnego. Rozdział I, zatytułowany Normy, mówi o Źródłach polskiego prawa prywatnego międzynarodowego, o Zakresie działania norm, o Rodzajach norm, o Wykładni i Lukach i o Zagadnieniu kwalifikacyj. Rozdział II, zatytułowany Łączniki, mówi o Łącznikach w ogólności i prawach niemi wskazanych, o Obywatelstwie (łącznik), o Zamieszkaniu, o Siedzibie osoby prawnej, o Położeniu rzeczy, o Sporządzeniu czynności prawnej i o Innych łącznikach. Rozdział III, zatytułowany Oznaczenie i zastosowanie właściwego prawa merytorycznego, mówi o Prawie wskazanem a właściwem prawie merytorycznem, o Odesłaniu, o Niejednolitem prawie, o Zmianie statutu, o Obejściu prawa, o Klauzuli porządku publicznego, o Kolizyjnym odwecie i o Zasadach dotyczących pojmowania i stosowania właściwego prawa.

Powyższy przegląd treści wykazuje, że autor rozważa wszystkie istotne kwestje z zakresu nauk ogólnych prawa międzynarodowego prywatnego. Jeżeli ten czy inny termin techniczny w tytule wydać się nawet może nieco suchy, to zapewnić mogę czytelnika, że wykład prof. Przybyłowskiego wszelkie trudności i wątpliwości czytelnikowi wyjaśni.

Na zakończenie jedna drobna wskazówka co do literatury. Prof. Przybyłowski zebrał niesłychanie skrzętnie całą literaturę polską i wszystkie drobne nawet przyczynki do literatury przedmiotu, jakie się w Polsce ukazywały. Specjalnie uczynił mi zaszczyt, wertując nawet moje skromne sprawozdania w „Ruchu". Dlatego pozwalam sobie przypomnieć na tem miejscu o niecytowanym w książce prof. Przybyłowskiego referacie moim

na 35 Konferencji International Law Association w roku 1928 pod tytułem: Le conflit interprovincial moderne en droit international privé (Report str. 376—382). Zajmuję się tam, między innemi, kwestją porządku publicznego w prawie prywatnem międzydzielnicowem.

Książka prof. Przybyłowskiego zaleca się, — to jest konkluzja moich uwag, — do jaknajszerszego użytku naukowego i pedagogicznego, jako doskonałe przedstawienie zasad prawa międzynarodowego prywatnego. Oczekiwać będziemy z niecierpliwością ukazania się dalszego jej ciągu, który, nie wątpimy, będzie równie skończony jak obecna Część ogólna.

Prof. L. Babiński (Warszawa)

Lapajne Stanislas: Contribution à une Union slave de Droit international privé en matière de contrats. Lubiana, 1935, str. 21.

Interesujące studjum jugosłowiańskiego uczonego, autora wydanego w r. 1929 podręcznika prawa międzynarodowego i prawa międzydzielnicowego Jugosławji, nawiązuje do uchwał Zjazdu prawników państw słowiańskich odbytego w Bratislavie w r. 1933. Na Zjeździe tym uchwalono, między innemi, powołać komitet, który miałby za zadanie opracować prawo międzynarodowe prywatne dla państw słowiańskich (Codex vel conventio juris privati internationalis Slavorum). Prof. Lapajne jest, o ile się nie mylę, przewodniczącym prac tego komitetu, który się zresztą jak dotąd nie zbierał. Niżej podpisany został do komitetu zaproponowany, ale poza wiadomością o wyznaczeniu i otrzymaniem jeszcze w roku 1933 ogólnego programu prac od prof. Lapajne, żadnych dalszych materjałów i projektów nie otrzymywał. Z tem większem zainteresowaniem wziąłem do ręki studjum prof. Lapajne, jako realny przyczynek do projektowanej kodyfikacji międzynarodowej prawa zobowiązań (Studjum ukazało się również, jako artykuł w zeszycie 4 Revue critique de droit international ex 1934, str. 873—996).

Prof. Lapajne dąży do stworzenia nowego naukowego systemu międzynarodowego prawa zobowiązań, według własnej naukowej koncepcji. Koncepcja ta opiera się, w odróżnieniu od ustawy polskiej o prawie międzynarodowem prywatnem i od znanego takiegoż projektu czechosłowackiego, na rozróżnianiu w zobowiązaniach kwestji ważności kontraktu od skutków kontraktu i od wykonania kontraktu. Dla każdego z tych elementów kontraktu przewiduje prof. Lapajne inne prawo właściwe. Co do pierwszej kwe-

stji wysuwa lex loci contractus (poza sprawą zdolności kontraktujących oraz formy aktu), co do drugiej — również lex loci contractus z zastrzeżeniem autonomji woli stron, co do trzeciej oddaje przewagę lex loci solutionis. Sankcje pogwałcenia kontraktu podlegać mają lex loci laesionis. — Nietylko jednak w tej normalnej hypotezie kontraktu między obecnymi wysuwa swą oryginalną koncepcję autor; również w zakresie kontraktów między nieobecnymi odbiega od ustawy polskiej i projektu czechosłowackiego (które nota bene między sobą też się różnią) — i proponuje akt zaofiarowania traktować odrębnie i niezależnie od aktu przyjęcia (oferty) i vice versa. W ten sposób dwa te akty podpadną pod rząd różnych ustawodawstw, a kontrakt będzie ważny tylko w razie zgody obu tych ustawodawstw. To samo jeżeli mają być dwa różne miejsca wykonania kontraktu. Wreszcie nieważny będzie kontrakt uważany za niemożliwy lub sprzeczny z prawem według ustawodawstwa miejsca jego wykonania.

Taki jest w streszczeniu system prof. Lapajne. Odnotujemy, że wyłącza on konstruowanie domniemań ustawowych co do woli stron, wbrew temu co, za wzorem uchwał Florenckich Instytutu prawa międzynarodowego, czyni w art. 8 polska ustawa i jak przyjmuje również projekt czechosłowacki.

Przyjęcie zasad systemu prof. Lapajne musiałoby spowodować nowelizację art. 7 do 11 polskiej ustawy o prawie międzynarodowem prywatnem. Nie twierdzę, aby to było niemożliwe, bo zresztą każda kodyfikacja międzynarodowa pociąga właściwie najczęściej takie skutki dla ustawodawstw wewnętrzno państwowych. Stawiamy jednak pytanie w innej płaszczyźnie — czy jest celowe i słuszne rozpoczynać międzynarodową kodyfikcję od materji bodaj że najtrudniejszej, w Europie, jak dotąd (międzynarodowo) bez przykładu, bo rezolucyj International Law Association i prac VI-ej Konferencji Haskiej r. 1928 nie mogę uważać za przykład, skoro nie dały praktycznych wyników. Jako delegat rządu polskiego na VI-tą Konferencję Haską, miałem możność przekonać się jak niedojrzałe są jeszcze próby międzynarodowego regulowania zagadnień kolizyj ustawodawstw prawa obligacyjnego. Ale i nasze wewnętrzne uregulowanie w ustawie z r. 1926 było w znacznej mierze eksperymentalne (por. wyłączenie tych kwestyj z ustawy zaprowadzającej do Kodeksu Cywilnego Niemieckiego), ostatnio praktyka Sądu Najwyższego w zakresie interpretowania domniemanej woli stron przy kontraktach, oparta na zachowaniu się stron podczas trwania procesu, wywołuje krytyczne stanowisko doktryny (por. glossa przez Renckiego w Orzecznictwie sądów polskich r. 1935 nr. 191).

Nie negując zatem zalet naukowych proponowanych rozstrzygnięć, stawiamy sobie, autorowi i czytelnikowi pytanie, czy nie lepiej było zacząć prace nad międzynarodową kodyfikacją słowiańską prawa międzynarodowego prywatnego od materyj, gdzie poglądy są bardziej ustalone i gdzie osiągnięcie jednomyślności ma większe szanse powodzenia? *Prof L. Babiński* (Warszawa)

Travaux du Comité Français de Droit International Privé. Première Année 1934. Paris 1935, str. 165.

Tom powyższy stanowi sprawozdanie z referatów i dyskusyj, przeprowadzonych w r. 1934 w świeżo powstałej organizacji dla studjów nad prawem międzynarodowem prywatnem. Jak się dowiadujemy z Przedmowy oraz z treści Statutu, Komitet jest organizacją narodową francuską, członkami mogą być tylko Francuzi (wyjątkowo cudzoziemcy zamieszkali we Francji), a celem studjów jest dążenie do rozwinięcia szkoły doktryny prawa międzynarodowego prywatnego, francuskiej. Liczba członków ograniczona jest do 80. Spiritus movens Komitetu jest jego sekretarz generalny, prof. Niboyet.

W ciągu pierwszego roku działalności Komitet odbył 5 posiedzeń, na których dyskutowano następujące kwestje: Terytorjalność prawa i nowe tendencje w tym kierunku, Zdolność do zawierania umów, Spółki zagraniczne, Pojęcie filji z punktu widzenia prawa międzynarodowego skarbowego, Likwidacja spółek rosyjskich we Francji. Wszystkie poruszone kwestje są dla prawa międzynarodowego prywatnego niezmiernie doniosłe. Na specjalną uwagę czytelnika polskiego zasługuje ostatni temat, gdyż Polska w dekrecie z 22 marca 1928 r. sprawę mienia b. rosyjskich osób prawnych, o ile chodzi o teren Polski, w drodze ustawodawczej uporządkowała i zlikwidowała. W dyskusji paryskiej powoływano się kilkakrotnie na dekret polski, przeważnie wyrażające się o nim pochlebnie. Wyraźnie zaznaczyła się też tendencja za interwencją ustawodawczą w te sprawy, oraz pogląd, że dawne spółki rosyjskie uważać należy wszędzie za rozwiązane. Dyskusji w r. 1934 nad tą kwestją nie zakończono, miała być ona kontynuowana w roku 1935.

Interesująca też była dyskusja nad pierwszą sprawą, t. j. kwestją terytorjalności, za której większą zastosowalnością odzywają się coraz częściej głosy uczonych, a nadewszystko praktyki. Jednym ze zwolenników tej tendencji jest właśnie wspomniany Prof. Niboyet. *Prof. L. Babiński* (Warszawa)

Cheshire: Private International Law. Oxford, Univ. Press, 1935, str. 584.

Książka prof. Cheshire'a jest obszernem przedstawieniem prawa międzynarodowego prywatnego, tak jak ukształtowało się ono w angielskiem common law. Autor (str. VIII) specjalnie podkreśla okoliczność, zdaniem jego pomyślną, że prawo międzynarodowe prywatne angielskie jest działem prawa, w który ustawodawca miał jaknajmniej ingerencji i w którym linja jurysprudencji mogła pozostać możliwie czysta. Prawo międzynarodowe prywatne rozumie Cheshire jako naukę o kolizjach prawnych, t. zn. wyklucza z niego naukę o przynależności państwowej (por. str. VIII), oraz prawo cudzoziemców. Natomiast, o ile chodzi o procedurę, poświęca jej bardzo dużo miejsca w książce, pisząc o niej kilkakrotnie, a więc cały Rozdział III, poświęcony ogólnym zasadom co do jurysdykcji (str. 43—65), cały Rozdział IV, dotyczący dowodu prawa cudzoziemskiego (str. 69—72), i całą Część VI (Rozdziały XVII i XVIII), poświęcone wyrokom zagranicznym i procedurze, pozatem liczne kwestje z zakresu prawa formalnego, występujące w poszczególnych Rozdziałach, traktujących bądź o zasadach ogólnych, bądź o kolizjach ustawodawstw.

Cheshire przedstawia prawo prywatne międzynarodowe angielskie, co się ujawnia już w samym układzie książki, — wspomniane wyżej połączenie prawa materjalnego z formalnem, operowanie przykładami z jurysprudencji, które są więcej jak przykładami, bo żywem prawem, przemawiającem przez usta uczonych sędziów, nieraz z XVIII a nawet z XVII wieku. Merytorycznie bardzo jasno zarysowany jest w książce zasadniczy punkt widzenia angielski (inny niż na kontynencie) na naturę prawa międzynarodowego prywatnego, które ujmuje się tam jak naukę o poszanowaniu praw nabytych (pod rządem innego ustawodawstwa). Wytłumaczenie zasady „vested rights" albo „foreign acquired rights" zajmuje dosyć dużo miejsca w książce (p. str. 3, 73 i n.). Autor jest zwolennikiem tezy o istnieniu odrębnych praw międzynarodowych prywatnych w każdem państwie. Przedstawiając prawo międzynarodowe prywatne angielskie, podkreśla jego cechy charakterystyczne, a więc dominujący łącznik domicylu, któremu poświęcony został cały długi Rozdział (VI, str. 84—141). Z rozdziału tego dowiadujemy się m. in., że w systemach prawnych, w których ustawodawstwo wewnętrzne nie jest jednolite, domicyl narzuca się z natury rzeczy; wyjaśnione są pojęcia t. z. domicile of origin, którego dowolnie zmienić nie można, i który to właśnie domicyl jest

zasadniczym łącznikiem w prawie międzynarodowem prywatnem angielskiem, będąc pojęciem nieco różnem od domicylu kontynentalnego. — Dalej (Część V) znajdujemy mocne podkreślenie terytorjalności w zakresie praw własności nieruchomej (pojęcia angielskie real property i personal property niezupełnie odpowiadają kontynentalnym pojęciom o własności nieruchomej i ruchomej). Zwraca uwagę w podziale materjału, że aczkolwiek istnieje Część (III) — The law of obligations (prawo obligacyjne), wielka ilość kwestyj z zakresu zobowiązań znalazła się w Części o własności (The law of property), gdzie jest mowa o skutkach prawnych rozmaitych tranzakcyj, a więc kontraktów specjalnych, niemniej upadłości; tam też mówi się o stosunkach majątkowych między małżonkami i o przejściu własności mortis causa (prawo spadkowe). Poza wymienionemi wyżej Częściami jest jeszcze duża Część poświęcona prawu familijnemu (Part IV — Family Law). Widzimy, że układ książki odbiega od układu, spotykanego najczęściej u uczonych kontynentu Europy, jest on pozatem też oryginalny (np. w znanym dawniejszym podręczniku angielskim Hibberťa — inny).

Chociaż, jak powiedzieliśmy wyżej, podręcznik jest „angielski", autor stale zajęty jest myślą o stosunku prawa angielskiego do innych praw, co uważa za rzecz normalną w prawie międzynarodowem prywatnem. Dlatego spotykamy w książce często porównania pojęć angielskich z pojęciami kontynentalnemi — i dlatego też książkę prof. Cheshire'a czyta się stosunkowo łatwo.

Część historyczna (str. 23—42) jest stosunkowo krótko ujęta, autor teorję angielską (terytorjalną), której hołduje, nawiązuje nie do „statutowców" holenderskich, ale do pracy Józefa Story. Z zasadniczych „krzyżowych" zagadnień prawa międzynarodowego prywatnego, Cheshire odrzuca „renvoi", ściślej uważa teorję za nieinteresującą dla prawa angielskiego, które stosuje prawo domicylu, jako całość, t. j. zarówno jako prawo merytoryczne jak i kolizyjne, powołując się tu na autorytet przedewszystkiem praktyki angielskiej (str. 131—141), należy jednak zauważyć, że zasada „renvoi" widziana w krajach „domicylu" wygląda nieco inaczej niż w krajach legis patriae; co się tyczy kwalifikacyj, to uznaje w pełni znaczenie ich dla prawa międzynarodowego prywatnego, i rozważa różne teorję istniejące na ich temat aż do ostatniej teorji (nazwanej „klasyfikacje"), wyłożonej przez Becketťa w Roczniku 1934 British Yearbook of International Law (str. 46—82). *Prof. L. Babiński.* (Warszawa)

Babiński L.: Zarys wykładu prawa międzynarodowego prywatnego. Warszawa, Szkoła Gł. Handlowa, 1935, str. 234.

Fenichel Z.: Kodeks zobowiązań a prawo międzydzielnicowe i międzynarodowe prywatne. Warszawa 1035, str. 18.

Bouteron J.: Le statut international du chèque. Paris, Giard, 1934. 75 fr.

Chéron L.: Les causes de divorce et de séparation de corps en droit international privé comparé. Paris, Giard, 1934. 45 fr.

Institut International de Rome pour l'unification du droit privé; projekt d'une loi internationale sur la vente. Roma, Libreria dello stato, 1935, str. 127.

Le Goff M.: Traité théorique et pratique du droit aérien. Paris, Giard, 1934. 80 fr.

Lienhard W.: Le rôle et la valeur de l'ordre public en droit privé interne et en droit privé international. Paris, Sirey, 1935, str. 251. 40 fr.

Meriggi L.: Les qualifications en droit international privé. Paris, Sirey, 1933, str. 34.

Philonenko M.: La théorie du renvoi en droit comparé. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1935. 45 fr.

Silz E.: Un domaine d'application de la règle „locus regit actum". La notion de forme en droit international privé. Paris, Libr. gén. de droit et de jurisprudence, 1934, str. 462. 58 fr.

Frankenstein E.: Internationales Privatrecht. Bd. 4. Berlin, Verl. f. Staatswissenschaft u. Geschichte, 1935, str. 691. 36 M.

Plaut G.: Die materielle Eheungültigkeit im deutschen u. schweizerischen internationalen Privatrecht. Dresden, Risse-Verl., 1935, str. 110. 3 M.

Rosenberger R.: Anerkennung ausländischer Ehescheidungsurteile im internationalen Privat- u. Prozessrecht. Würzburg, Triltsch, 1935, str. 86. 3 M.

Ago R.: Teoria del diritto intemazionale privato. Cedam, 1934, str. 338.

Ago R.: I principi generali del diritto internazionale privato nella più recente dottrina germanica. Roma, Athenaeum, 1934, str. 40.

Olivi L.: Diritto internazionale pubblico e privato, II Diritto internazionale privato, 3 éd. Milano, Hoepli, 1934, str. 369.

B. Dział ekonomiczny

I..

TEORJA EKONOMIKI, DZIEŁA ZBIOROWE I PODRĘCZNIKI, HISTORJA DOKTRYN EKONOMICZNYCH, TEORJA WARTOŚCI I CEN, TEORJA PRODUKCJI I ROZDZIAŁU DOCHODU, TEORJA PIENIĄDZA I KREDYTU, TEORJA KRYZYSÓW I KONJUNKTUR GOSPODARCZYCH.

Bezner Izak: Dyspersja cen w Polsce (1927—1932). Kraków, Polska Akademja Umiejętności, 1935, str. 32.

Istotę dyspersji cen stanowi „wzajemne się ustosunkowanie cen indywidualnych i ich stosunek do ogólnego wskaźnika cen". Nierówność w stosunku cen jest różnej intensywności, im dyspersja większa i gwałtowniejsza tem silniejsze oddalenie od statycznego układu, — małe zmiany wskazują na przesunięcia tylko w tym układzie, duże na zaburzenia w nim spowodowane zmianami w czynnikach. Dyspersja jest symptomem ruchu konjunkturalnego, — tem silniejsza, im linja fali konjunkturalnej bliższą jest jej szczytowych punktów.

Powyższe zagadnienie, ściśle związane z palącą obecnie kwestją badania konjunktur, od czasów przełomowej pracy Mills'a „The Behavior of Prices" stało się modnem.

I. Bezner w swej broszurze daje krótki przegląd statystyczny dyspersji cen w Polsce w latach 1927—1932. Niestety nie podaje ani pochodzenia tych cyfr, ani metod ich opracowania. Dopiero znając w. w. dzieło Mills'a i prace O. Langego „Statystyczne badanie konjunktury gospodarczej" i „Die Preidispersion" wiemy, dlaczego właśnie logarytmiczne odchylenie średnie a nie przeciętne, algebraiczne czy geometryczne, itp., używamy do obliczenia miar dyspersji.

Po krótkim wstępie wprowadzającym w zagadnienie, w rozdziale drugim, przyjmując za podstawę obliczeniową rok 1927, przedstawia autor wahania cen kształtujących się na poziomie międzynarodowym i na poziomie tylko wewnętrznym wykazując wzrost pierwszych o 20%, spadek drugich o 45%, stwierdzając po roku 1932 pewne wyrównanie z powodu akcji interwencyjnej rządu. W rozdziale trzecim obrazuje stosunek cen sztywnych do niesztywnych. W czwartym, przemysłowych do rolniczych, wykazując podobieństwo tych pierwszych do sztywnych, drugich do niesztywnych, zjawisko stale dyskutowane i wskazujące na anormalnośc naszych stosunków. W rozdziale piątym próbuje niezbyt szczęśliwie obliczyć stosunek dyspersji rzeczywistej ruchów cen do dyspersji, wynikającej z rozbieżności linji trendu.

Całość stanowi krótką i ciekawą, choć nie bez braków próbę przedstawienia cyfrowego specjalnie interesujących dróg naszego życia gospodarczego w latach 1927—1932.

Witold Trąmpczyński (Poznań).

Księga Pamiątkowa ku czci Leopolda Caro. Lwów, Książnica Atlas, 1935. str. 477.

Księga pamiątkowa wydana z okazji 45-letniego jubileuszu pracy na niwie naukowej profesora politechniki lwowskiej Dr. Leopolda Caro jest pięknym dowodem hołdu złożonego zasłudze całego życia Jubilata przez licznych przedstawicieli nauki i pisarzy ekonomicznych. Prof. Dr. Caro jest, zdaje się, pierwszym i jedynym dotychczas w Polsce ekonomistą, który otrzymuje to najpiękniejsze uznanie, jakie złożyć może świat nauki. Jest ono tem wiksze niewątpliwie, że na księgę złożyły się prace nie uczniów, jak to bywa często zagranicą, lub zwolenników poglądów Jubilata ale autorów różnych przekonań i zdecydowanych przeciwników.

Podkreśla też ten moment w przedmowie do księgi jej redaktor Dr. Kornel Paygert, zasłużony wiceprezes Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego we Lwowie, pisząc, iż „to zgrupowanie ludzi nauki różnych zapatrywań dookoła profesora Caro uważa za największy triumf pracy Jego życia". Obok przedmowy i szczegółowej bibljografji dzieł prof. Caro, księga zawiera 26 prac następujących autorów: Prof. Dr. L. W. Biegeleisena, T. Filipowicza, H. Gliwica, Dr. T. Grodyńskiego, Prof. Inż. E. Hauswalda, Wł. Jennera, Cz. Klarnera, Prof. Dr. F. Konecznego, Prof. Dr. H. Korowicza, Dr. K. Krzetuskiego, Prof. Dr. A. Krzyżanowskiego, Prof. Dr. L. Krzywickiego, Ks. Biskupa Dr. T. Kubiny, Inż. E. Kwiatkowskiego, Prof. Dr. F. Młynarskiego, Dr. R. Paygerta, Inż. J. K. Paygerta, Doc. Dr. R. Piotrowskiego, Ks. Dr. Piwowarczyka, Dr. Wł. Romanowa, Doc. Dr. Adama Rosego, Prof. Dr. J. K. Sondela, Prof. Dr. E. Taylora, Prof. Dr. Fr. Tomanka, Dr. Walerjana Zakliki, Prof. Dr. Zaleskiego i inż. K. Żebrowskiego. — Całość składa się na pokaźne dzieło zawierające przyczynki i wyniki głębokich dociekań naukowych na temat licznych, w większości aktualnych problemów ekonomicznych.

St. R.

Lewiński Jan: Twórcy ekonomji politycznej. Wstęp do historji doktryn ekonomicznych. Wyd, II pod red. prof. F. Bujaka. Warszawa, Szkoła Główna Handlowa, 1935, str. 179.

Zweig Ferdynand: Ekonomja a technika. Kraków, Tow. Ekonomiczne, 1935, Nr. 80, str. 251.

Cornu Auguste: Karl Marx, l'homme et l'oevre. De l'hégélianisme au matérialisme historique (1819—1845). Paris, Alcan, 1934, str. 427.

Delpech Henry: Essai sur la théorie autrichienne de l'imputation. Paris, Recueil Sirey, 1934, str. 168.

Duchesne Laurent: Le capitalisme, la libre concurrence et l'économie dirigée. Liège, Thone, 1934, str. 187.

Pirou Gaétan: Les théories de l'équilibre économique. Léon Walras et Vilfredo Pareto. Paris, Domat —• Montchrestien, 1934, str. 407.

Pirou Gaétan: Les doctrines économique en France depuis 1870. Paris, Colin, 1934, str. 220.

Pirou Gaétan: Le Corporatisme. Corporatisme et libéralisme. Corporatisme et étatisme. Corporatisme et syndicalisme. Paris, Recueil Sirey, 1935, str. 69.

Razous Paul: Principes et applications de l'econometrie. Paris, Dunod, 1935, str. 187.

Roy René: Etudes économétrique. Les index économiques. Lee lois de la demande. Paris, Recueil Sirey, 1935, str. 145.

Schwiedland Eugen: Economie sociologique. T. 2. Paris, Giard, 1934, str. 348.

Truchy Henri: Traité d'économie politique. Introduction générale. Paris, Recueil Sirey, 1934, str. 38.

Arias Gino: Economia corporativa. Vol. 1. Precedenti, sviluppi, dottrine. Firenze, Poligraf. Univ., 1934, str. 438.

Biagi Bruno: Lineamenti di economia corporativa. Corso di lezioni. Padova, Milani, 1935, str. 329.

Costanza M.: Caratteri e funzioni della rendita fisiocratica. Milano, Bocca, 1934, str. 278.

Fanno Marco: I trasferimenti anormali dei capitali e le crisi. Torino, Einaudi, 1934, str. 156.

Travaglini Volrico: Punti controversi della teoria del costo crescente. Roma, La speranza, 1933, str. 54.

Bethke Reinhold: Gesetz und Gestaltung. Über die Einheit und Grenze d. Wirtschaftstheorie. Jena, Fischer, 1935, str. 177.

Dullien Herbert: Die ganüheitliche Volkswirtschaftslehre. Berlin, Wien, Erneuerungs-Verl., 1934, str. 40.

Herzfeld Hans: Die Konjunktur als Problem der Theorie. Leipzig, Frommhold & Wendler, 1934, str. 88.

Jecht Horst: Konjunkturschwankungen und Weltwirtschaftskrise. Leipzig, Reclam, 1934, str. 78.

Köhler Bernhard: Das Recht auf Arbeit als Wirtschaftsprinzip. Berlin, Junker & Dünnhaupt, 1934, str. 34.

Kuczyński Jürgen: Das Problem der langen Wellen und die Entwicklung der Industriewaren-Preise in den Jahren 1820—1933. Basel, Philograph. Verl., 1934, str. 29.

Lewinsohn Richard: Geschichte der Krise. Leipzig, Wien, Tal, 1934, s. 227.

Muss Max: Die Struktur der modernen Wirtschaft. Ein Überblick über d. Zusammenhänge, d. Gestaltungen und Kräfte in d. Volkswirtschaft. Berlin, de Gruyter, 1935, str. 116.

Peter Hans: Statistik und Theorie in den Wirtschaftswissenschaften. Stuttgart, Kohlhammer, 1935, str. 112.

Pitzl Rudolf: Freie und gebundene Preise im Konjunkturverlauf. Wien 1934, str. 63.

Stackeiberg Heinrioh: Marktform und Gleichgewicht. Wien u. Berlin, Springer, 1934, str. 138.

Schumpeter J.: Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung. Eine Unters. über Unternehmergewinn. Kapital, Kredit, Zins u. d. Konjunkturzyklus. 4. verb. Aufl. München, Duncker & Humblot, 1935 str. 369.

Wagemann Ernst: Zwischenbilanz der Krisenpolitik. Eine int. vergleichende Konjunkturpolit. Studie. Berlin, Heymann, 1935, str. 102.

Blodgett Ralph: Cyclical fluctuation in commodity stoks. London, Oxford Univ. Pr., 1935, str. 177.

Buck Norman: Survey of contemporary economics. New York, Nelson, 1934, str. 862.

Cole G. D.: Principles of economic planning. London, Macmillan, 1935, s. 459.

Douglas Paul: Controlling depressions. New York, Norton, 1935, str. 286.

Fisher Irving and Hans Cohrssen: Stabilised money: a history of the movement. London, Allen & Unwin, 1935, str. 464.

Hayek Friedrich: Prices and production. London, Routledge, 1935, str. 476.

Kelley T. L. and A. Ch. Krey: Tests and measurements in the social sciences. New York, Scribner, 1924, str. 649.

Layton W. and G. Crowther: An introduction to the study of prices. London, Macmillan, 1935, str. 294.

Mac Gregor A.: The correct economy for the machine age. Forew. by J. A. Hobson. London, Pitman, 1934, str. 272.

Mises Ludwig: The theory of money and credit. Transi. Introd. by L. Robbins. London, Cape, 1934, str. 445.

O'Duffy Eimar: Life and money: a critical examination of the principles and practice of orthodox economics. London, Putnam, 1935, str. 292.

Riegel E. C.: Irving Fisher's world authorities on the meaning of money. New York, Empire Bk., 1935, str. 183.

Roos Charles: Dynamic economics; theoretical and statistical studies of demand, production and prices. Bloomington, Principia Pr., 1934, str. 275.

Strachey E. J.: The nature of capitalist crisis. New York, Covici, 1935, s. 406.

II.

HISTORJA GOSPODARCZA.

Ereciński Tadeusz: Prawo przemysłowe m. Poznania w XVIII wieku. Poznań 1934, str. 853.

Według pierwotnego planu praca Erecińskiego miała się składać z trzech części poświęconych ustrojowi prawnemu, technice i rozmiarom produkcji oraz ustrojowi spoleczno-gospodarczemu przemysłu poznańskiego w XVIII w. Wykonana część pierwsza przekroczyła pięćdziesiąt arkuszy druku. Widocznym śladem tego pierwotnego planu jest ograniczenie się autora wyłącznie do zagadnień prawnych przy całkowitem wyeliminowaniu spraw techniczno- i społeczno-gospodarczych nie należących do historji prawa. Z tego powodu omawiana praca posiada zdecydowaną przewagę, jeżeli chodzi o konstrukcję, nad dość licznie w ostatnich czasach opublikowanemi u nas „historjami cechów" gdzie na każdym kroku mamy pomieszczenie tego, co odnosi się do historji prawa z jednej, a do historji społeczno-gospodarczej z drugiej strony, nie mówiąc już o rzeczach odnoszących się do historji kultury materjalnej stojącej całkowicie poza historją społeczną.

Prawo przemysłowe dawnej Polski to przedewszystkiem prawo cechowe; pod tym względem książka Erecińskiego jest wyczerpującą, uwzględniono w niej bowiem wszystkie normy prawne odnoszące się do cechów poznańskich zarówno wydane w XVIII wieku, jak i wydane wcześniej, a obowiązujące jeszcze w tym stuleciu. Natomiast pominięte zostały przez autora prawo propinacyjne i młyńskie, o ile przekraczały ramy prawa cechowego.

Poważne rozmiary książki Erecińskiego pozostające w pozornej sprzeczności ze skromnemi chronologicznemi i terytorjalnemi jej granicami (jedno miasto w niespełna stu latach) wynikają przedewszystkiem z subtelności analizy interesujących autora przepisów prawnych. Książka Erecińskiego to nie proste usystematyzowanie artykułów zawartych w przywilejach cechowych, lecz oparta na tych artykułach świadoma rekonstrukcja wszystkich norm regulujących ówczesne życie przemysłowe, wydobytych w znacznej mierze drogą interpretacji. Przy pracy tej znaczne usługi oddały autorowi zarówno jego wrodzony wybitny zmysł prawniczy jak i dokładna znajomość dzisiejszego prawa przemysłowego, dzięki czemu mógł on wydobyć z dawnych artykułów cechowych znacznie więcej treści prawniczej niż to dotychczas robiono. W ten sposób obok rozdziałów poświęconych normom odnoszącym się do różnych kategoryj członków cechowych, władz cechowych i związków cze-

ladniczych, powstały wyodrębnione rozdziały poświęcone zdolności przemysłowej, przepisom przemysłowym odnoszącym się do zakupu surowców, techniki produkcji, urządzeń przemysłowych cechu i kontroli produkcji, dalej prawu pracy gdzie dokładnie zanalizowano normy regulujące zawiązywanie umów o pracę czas pracy i płace oraz zatargi na tle umów o pracę, a dalej osobne rozdziały o ochronie producenta i konsumenta o pozaprzemysłowych przepisach w ramach ustroju cechowego. Jeżeli chodzi o subtelność analizy, to praca Erecińskiego stanowczo góruje nad całym dorobkiem literatury polskiej poświęconej tym zagadnieniom i nie umiałbym przytoczyć pracy z tej dziedziny w zakresie literatury europejskiej, która z tego punktu widzenia przewyższałaby pracę Erecińskiego.

Polska literatura odnosząca się do historji cechów i dawnego prawa przemysłowego jest już dzisiaj wcale bogatą, nie mniej jednak pozostaje tu jeszcze bardzo wiele do zrobienia, o wiele więcej niż dotychczas zrobiono. Należy sobie życzyć aby na te przyszłe badania książka Erecińskiego wywierała możliwie silny wpływ, aby i inni badacze tych zagadnień dawali równie wnikliwą i subtelną analizę i równie jasną konstrukcję. *Jan Rutkowski* (Poznań).

Friedman Filip: Dzieje Żydów w Łodzi od początków osadnictwa do roku 1863. Łódź 1935, str. 391.

Dla czasów przedrozbiorowych i dla pierwszych kilkudziesięciu lat dziejów porozbiorowych praca ta nie przynosi nowych szczególnie cennych wiadomości. Punkt ciężkości leży tu na ostatnich czterdziestu łatach przed powstaniem styczniowem, kiedy to rozpoczął się wspaniały rozwój Łodzi. Praca opiera się na wyzyskaniu licznych archiwaljów, zaczerpniętych ze zbiorów łódzkich, warszawskich i piotrkowskich. Rzecz charakterystyczna, że zbadane przez autora archiwalne źródła hebrajskie i żydowskie nie dały prawie żadnych wiadomości z zakresu stosunków demograficznych i gospodarczych odnoszących się do ludności żydowskiej. Obok literatury polskiej i niemieckiej zostały przez autora wykorzystane rzeczy drukowane czcionkami hebrajskiemi.

Z punktu widzenia całokształtu gospodarczych dziejów Polski najciekawsze są rozdziały poświęcone handlowi i przemysłowi żydowskiemu. *W* dziejach chałupnictwa łódzkiego Żydzi odegrali, jak wiadomo, wcale poważną rolę, a autor wydobył ze źródeł ciekawe szczegóły odnoszące się do początków tej organiazcji na terenie łódzkim. *R.*

Wąsowicz Michał: Kontrakty lwowskie w latach 1676—1686; w dodatku Siegel Stanislaw: Kontrakty lwowskie w latach 1717—1724; (Badania z dziejów społecznych i gospodarczych pod redakcją prof. Fr. Bujaka, nr. 19). Lwów 1935, str. IX+204+72.

O kontraktach, które w dawnej Polsce były zjazdami szlachty, na których zawierano różne umowy odnoszące się do najrozmaitszych spraw gospodarczych tej warstwy, a dotyczących przedewszystkiem ziemi i pożyczek, posiadamy pewną liczbę porozrzucanych po różnych źródłach i monografjach wiadomości, a nie posiadaliśmy dotychczas żadnego monograficznego opracowania, za wyjątkiem niewielkiej rozprawy Ułaszyna, odnoszącej się zresztą do czasów porozbiorowych. To też ze szczególną wdzięcznością, wszyscy interesujący się gospodarczą przeszłością Polski, przyjmą wymienione w nagłówku prace odnoszące się do lwowskich kontraktów w ostatniej ćwierci XVII i pierwszej ćwierci XVIII wieku

Główną podstawą badań są tu akty spisywane z okazji umów zawartych na kontraktach. Obok dokładnej charakterystyki wszelakiego rodzaju umów, wchodzących tu w grę, w pracach tych znajdujemy szereg tablic statystycznych, charakteryzujących ilościowo znaczenie umów różnego rodzaju i istniejące pod tym względem tendencje rozwojowe. Oprócz liczby umów znaczenie ich charakteryzują, uwzględniane również w tych tablicach, wysokości kwot, wyjaśniające rozmiar transakcyj, oraz dane o społecznej pozycji osób umawiających się. Ogrom materjału źródłowego zmusił autorów do ograniczenia tej statystyki do lat kilkunastu.

Najwięcej danych zawierają te prace do dziejów kredytu, choć i dla innych dziedzin życia gospodarczego, zwłaszcza dla ustroju rolnego przynoszą one sporo nowych wiadomości. *R.*

Doren Alfred: Italienische Wirtschaftsgeschichte. Erster Band. (Handbuch der Wirtschaftsgeschichte herausgegeben von Prof. Georg Brodnitz), Jena 1934, str. 740.

Najnowszy tom wielkiego, podstawowego dla europejskiej historji gospodarczej wydawnictwa, redagowanego przez Brodnitza, poświęcony jest dziejom gospodarczym średniowiecznej Italji. Z pośród uczonych niemieckich Doren, zmarły podczas druku omawianej książki , był niewątpliwie najlepiej przygotowany do opraco-

wania tego pierwszego w literaturze naukowej ogólnego zarysu gospodarczych dziejów Italji. Gospodarczemi dziejami tego kraju zajmował się on bowiem od młodości i ogłosił z tego zakresu kilka prac, z których zwłaszcza badania z dziejów przemysłu florentyńskiego cieszą się wielkiem uznaniem.

Nad wymienionem w nałgówku dziełem pracował Doren przez lat dwadzieścia i dał nam dzieło o dużej wartości naukowej, będące najwybitniejszą pozycją w całym jego dorobku naukowym. Główna jego zasługa polega na tem, że po raz pierwszy w jednolitej konstrukcji podsumował dotychczasowe wyniki badań uczonych włoskich i obcych. Badania te, posiadające długą tradycję, są bardzo rozbite; drobne przyczynki stanowczo przeważają nad większemi monografjami. Książka Dorena ogromnie ułatwia orjentację w tym bogatym dorobku naukowym. Załączona do dzieła bibljografja, aczkolwiek ograniczona do rzeczy najważniejszych, może oddać poważne usługi przy badaniach porównawczych.

Wydany tom obejmuje tylko średniowiecze i rozpada się na dwie zasadnicze części: mniejszą poświęconą wczesnemu średniowieczu i znacznie większą poświęconą ostatnim wiekom tego okresu, które dla Italji są czasem rozkwitu gospodarczego. Z uznaniem należy podkreślić, że autor wyodrębnił i dokładnie uwzględnił dzieje skarbowości, co nie zawsze ma miejsce w ogólnych zarysach dziejów gospodarczych. Ujemną stroną omawianej książki jest stosunkowo krótkie i powierzchowne przedstawienie stosunków rolnych. Wprawdzie w Italji średniowiecznej, zwłaszcza w północnych jej regjonach, miasta wysunęły się na czoło życia gospodarczego, jak prawie nigdzie indziej w ówczesnej Europie, to jednak liczebnie ludność wiejska górowała nad miejską, przez co zasługuje na odpowiednie miejsce w dziejach gospodarczych tego kraju.

R.

Dąbrowski Jan: Wielka wojna 1914—1918. Warszawa, Trzaska, Evert i Michalski, 1935, str. 193—256.

Friedman Filip: Dzieje żydów w Łodzi od początku osadnictwa do r. 1863. Stosunki ludnościowe, życie gospadarcze, stosunki społeczne. Łódź, Łódzkie Żyd. Tow. Krajozn. w Polsce, str. 391.

Gąsiorowska Natalja: Polityka gospodarcza Robespierra. Kraków, Libraria Nova, 1934.

III.
POLITYKA EKONOMICZNA I MONOGRAFJE O STOSUNKACH GOSPODARCZYCH.

Dzieła ogólne, rola państwa w życiu gospodarczem, rolnictwo, górnictwo i przemysł, handel i komunikacje, pieniądz i praca.

Czerwijowski Z. i Świda T.: Kapitalizm i socjalizm, a rolnictwo. Warszawa, Tow. Mł. Prawników i ekonomistów 1935, str. 42.

Tow. Wydawnicze Młodych Prawników i Ekonomistów ogłosiło drukiem w powyższej pracy dwa referaty wygłoszone na zebraniach Polskiego Związku Zawodowego Rolników i Leśników z Wyższem Wykształceniem Tadeusza Świdy „Rolnictwo w ustroju kapitalistycznym", oraz Zygmunta Czerwijowskiego „Rolnictwo w ustroju socjalistycznym. Rosja Sowiecka". Oba referaty napisane są interesująco, a nawet zwłaszcza pierwszy z zacięciem polemicznem, jest to jednak czysta publicystyka i treść prac nie przekonywa o konieczności ogłaszania ich drukiem.

Pierwszy z autorów występuje z bezwzględną krytyką i potępieniem kapitalizmu. Jest to modny dziś temat i niestety ogromnie nadużywany, nadużycia są przytem tem łatwiejsze, że brak dziś jeszcze ogólnie przyjętej, a przedewszystkiem ograniczonej pojęciowo definicji kapitalizmu. Ten brak daje się silnie odczuć również i w omawianym artykule, mglisto wychodzi stąd teza autora, że w krajach o wielkim rozwoju kapitalitsycznym rolnictwo zostaje zepchnięte na ostatni plan życia gospodarczego.

Ilustracją powyższych rozważań są dwa kraje: Francja i Włochy. Z przeciwstawienia tego zdawałoby się wynikać, że Włochy są krajem niekapitalistycznym, choć skądinąd stwierdza autor, że faszyzm opiera swą politykę gospodarczą na kapitale i własności prywatnej. Możnaby stąd wyciągnąć dwa wnioski: bądź, że rolnictwo nie może się rozwijać w ustroju wysokokapitalistycznym, bądź, że rozwój ten może nastąpić przy kapitalizmie tylko pod warunkiem daleko idącej ingerencji państwa (Włochy). Oba te wnioski byłyby fałszywe, czego najlepszym przykładem jest historja gospodarcza np. Belgji, która została tu niesłusznie pominięta. Z wielkiem oburzeniem zwalcza autor „mit złota", poglądy jego w tej dziedzinie charakteryzuje przytem zdziwienie z powodu większego zaufania, jakie budzi dziś bilet bankowy, w stosunku do weksla, lub tytułu kredytowego. Zdziwienie to trudno jednak podzielić!

Reasumując, należy stwierdzić, że recenzowany artykuł jest typowym przykładem szerokiego zasięgu zainteresowań gospodar-

czych, jakie wywołał kryzys, nie wskazuje jednak na głębokie przygotowanie ekonomiczne autora. Lektura pracy nie da pożytku przeciętnemu rolnikowi, przeciwnie wprowadzi chaos do jego poglądów. Nie dowie się bowiem czy ma być zwolennikiem, czy przeciwnikiem kapitalizmu, czy zwolennikiem faszyzmu, do którego z taką sympatją odnosi się autor, czy też ultrakapitalizmu, który zaleca w sformułowanym przy końcu pracy programie.

Druga z omawianych prac stoi o wiele wyżej, świadczy o sumiennem przygotowaniu jej autora, nie odbiega jednak od przeciętności sprawozdawczej. Głębsze i obszerniejsze opisy przebiegu piatiletki w rolnictwie sowieckiem są już dziś w literaturze ekonomicznej bardzo liczne. Praca p. Czerwijowskiego nic nowego tu nie wnosi. Ujemną jej stroną jest przytem pomieszanie źródeł bolszewickich i emigracji rosyjskiej, obok bezstronnych opracowań naukowych, a ważkość nietylko argumentów, ale i danych faktycznych jest tu bardzo różna. Wreszcie w zakończeniu konkluzje są zbyt symplistycznie sformułowane, podkreślając przez to niepotrzebnie tendencyjność pracy.

Doc. Dr. Cz. Strzeszewski (Lublin).

Massalski J. W.: Udział robocizny w kosztach produkcji węgla. Kraków, Nakładem Polskiej Akademji Umiejętności — Wydawnictwa Śląskie — Prace ekonomiczne Nr. 1, 1935, str. 46.

Robocizna stanowi jedną z części dochodu społecznego, którą przedsiębiorstwo przelewa z ogólnego swego dochodu na dochód poszczególnych robotników. Z punktu widzenia społecznego robocizna nie może być identyfikowana z innemi pozycjami kosztów własnych jak materjały, źródła energji, reparacje i t. d. Jednak prawidłowa kalkulacja przemysłowa wymaga oczywiście, aby również i pozycja robocizny była należycie zanalizowana.

Badania zmian kosztów robocizny w warunkach polskich są jednak dotychczas bardzo powierzchowne. W szczególności utarte jest powszechne przekonanie, że wysokość robocizny uzależniona jest od wysokości stawek płac. Tymczasem wysokość stawki za jednostkę pracy często odgrywa niewielką względnie rolę w ogólnej kalkulacji robocizny na jednostkę wyprodukowanego towaru, ponieważ robocizna jest w olbrzymiej mierze uzależniona od poziomu organizacji pracy, jej wydajności, oszczędnego zastosowania sił wykwalifikowanych, należytej modernizacji urządzeń technicznych i t. d. W warunkach polskich badania robocizny są z reguły przeprowadzane po to, aby przeprowadzać zmiany płac robotniczych, natomiast brak dotychczas dostatecznie pogłębionych ba-

dań w zakresie przemian kosztów robocizny z uwzględnieniem innych elementów oddziaływających na jej wysokość, a te właśnie badania byłyby najciekawsze z punktu widzenia społecznego, gdyż pouczałyby, iż obniżenie kosztów robocizny, a tem samem i kosztów własnych na jednostkę produktu jest możliwe bez zmiany stawek zasadniczych płac robotniczych.

Postulatowi temu w niewielkiej tylko części uczyni zadość omawiana praca, gdyż właśnie w górnictwie, w którem udział kosztów robocizny w ogólnych kosztach produkcji jest względnie duży — należało zwrócić szczególną uwagę na współzależność organizacji technicznej i odsetka kosztów robocizny.

W warunkach polskich mamy zresztą pod tym względem szczególne sytuacje. Z reguły modernizacja urządzeń zwiększa wydajność wydobycia, dzięki czemu obniża koszt robocizny na jedną tonnę; w konsekwencji winno więc nastąpić obniżenie ogólnego kosztu wydobycia. Tymczasem przy modernizacji urządzeń lokowane są poważne kapitały, których oprocentowanie w Polsce jest względnie bardzo wysokie. Dzięki temu koszt wydobycia ulega obniżce wskutek zmniejszenia kosztu robocizny, ale jednocześnie wzrasta wskutek konieczności drogiej obsługi zainwestowanych kapitałów. W tej sytuacji modernizacja urządzeń może być w ostatecznym obrachunku nierentowna z punktu widzenia kalkulacji przedsiębiorstwa jako takiego. Z punktu widzenia jednak kalkulacji społecznej modernizacja powoduje zmniejszenie udziału robocizny w dochodzie przedsiębiorstwa, zwiększa natomiast udział kapitału zainwestowanego w tym dochodzie, a tern samem obserwujemy zjawisko przesunięcia w podziale dochodu społecznego. Zjawisko to w dalszej konsekwencji społecznej oddziaływa bardzo poważnie na rozmiary bezrobocia i cały układ stosunków w państwie i dlatego też winno zwrócić baczniejszą uwagę.

Rozważania p. Jerzego Massalskiego nie sięgają tak głęboko i obracają się raczej w zakresie elementarnego wykładu, dotyczącego udziału robocizny w kosztach własnych kopalni węgla oraz wahań tych kosztów robocizny w latach 1928—1932. Byłoby jednak nad wyraz ciekawem, gdyby autor zechciał w przyszłości przesunąć swoje badania we wskazanym kierunku.

Rad. Jerzy Wengierow (Warszawa).

Loster Antoni: Pieniądz idealny walutą odrodzenia gospodarczego. Poznań, Księgarnia św. Wojciecha, 1935, str. 16.

Autor, mający w swym dorobku kilka podobnych prac z zakresu aktualnych zagadnień pieniężnych i walutowych, usiłuje tu-

taj rozwiązać t. zw. problem stałej waluty. Zgodzić się z nim można co do niesłychanej ważności problemu. Samo jednak rozwiązanie, opierające się na oddzieleniu funkcji pieniądza jako miernika wartości od jego funkcji jako pośrednika w wymianie i zakładające cicho istnienie jakiejś obejktywnej wartości dóbr, musi budzić wątpliwości. *L.C.* (Poznań).

Ryngmanowa Janina: Dobrowolna Służba Pracy w Niemczech. Kraków, Wydawnictwa Towarzystwa Ekonomicznego, 1934, str. 47.

Broszurka, będąca odbitką z „Przeglądu Współczesnego", zawiera ciekawe omówienie zagadnienia służby pracy dobrowolnej i przymusowej w Niemczech.

Na wstępie Autorka zwraca uwagę na fakt, że organizacja służby pracy w obecném stadjum rozwoju traci „charakter akcji opiekuńczej nad młodzieżą". Ujęta „w tryby ścisłej dyscypliny", stała się „analogiczną do organizacji wojskowej".

Przybrała ona w Niemczech poważne rozmiary. Dane statystyczne, zamieszczone w broszurce, na 1. IX. 1933 r. wykazują 257 257 osób obojga płci w służbie pracy. Wysoki ten stan zatrudnienia utrzymał się. Jak informowano w marcu b. r. wycieczkę dziennikarzy zagranicznych, zwiedzających obozy w Bawarji, przebywa w obozach rozrzuconych po całej Rzeszy 250 tys. młodzieży męskiej i 12 tys. kobiet w wieku od 19 do 25 lat.

Pod względem gospodarczym, dowodzi Autorka na podstawie analizy przeprowadzonej ankiety, nie rentuje się służba pracy. O ile „przeciętna wydajność pracy na robotach publicznych równa się 80% przeciętnej wydajności normalnej", to, uwzględniwszy skrócony czas zatrudnienia dziennego, „wydajność dnia pracy w D. S. P. wynosiła około 55% wydajności pracy na wolnym rynku" i wskutek tego „mniejsze wynagrodzenie pracujących w D. S. P. jest w jak najszerszej mierze i niemal automatycznie kompensowane przez mniejszą wydajność pracy."

A jednak nie porzuca się idei służby pracy. Składają się na to różne przyczyny. Dwie wysuwa Autorka jako najpoważniejsze, mianowicie „niedopuszczanie względnie usuwanie z normalnego rynku pracy roczników najmłodszych" dla złagodzenia klęski bezrobocia i dążenie, „by znaleźć jakąś namiastkę na miejsce dawnej obowiązkowej służby wojennej", z czem wiąże się potrzeba „ujęcia służby pracy w ściśle militarne formy". Obok tego łączy się z D. S. P. inne jeszcze nadzieje, zwłaszcza podkreśla się możność produktywnego zużycia funduszów, przeznaczonych na świadczenia bezro-

botnym, zapobiegania wykolejaniu się młodzieży bezrobotnej, prowadzenia walki z światopoglądem materjalistyeznym, który „rozpatruje każdą pracę tylko pod kątem widzenia możności zarobkowania". Przy tak rozbieżnych tendencjach Autorka w końcu dochodzi do wniosku, że musiały powstać sprzeczności wewnętrzne w służbie pracy, ale ich już nie omawia.

Naogół biorąc, broszurka źródłowo opracowana daje krytyczną ocenę służby pracy. Warto zainteresować się tym problemem, zasługującym na głębsze poznanie. *E. A. Krawczyk* (Lublin)

Błeszyński T.: Gospodarka sowiecka na przełomie dwóch piatiletek. Warszawa, Inst. Nauk.-Bad. Komun., 1935, str. 94.

Hausner Artur: Przezwyciężenie kryzysu. Walka z bezrobociem, drogi i środki. Nakł. II. Lwów, Zarząd Okręg. Zw. Zaw. Kolejarzy, str. 47.

Iwanowski Jerzy: Roboty publiczne jako czynnik gospodarczy. Warszawa, Droga, 1935.

Kozłowski Leon: Wytyczne polityki gospodarczej Rządu. Warszawa, Gen. Sekretariat BBWR, 1934, str. 30.

Kwiatkowski Eugenjusz: Kryzys współczesny i zagadnienie odbudowy życia gospodarczego. Warszawa, Zw. Izb i Organ. Rolniczych, str. 47.

Ostrowski Tadeusz: Plan nowego ustroju gospodarczego w Polsce. Kraków 1935, str. 198.

Curzytek Jan: Położenie gospodarstw włościańskich w roku 1933—34 na podstawie danych rachunkowości rolniczej. Warszawa, Państw. Inst. Nauk. Gosp. Wiejsk. w Puławach, Nr. 24.

Czerwijowski Zygmunt: Projekt sfinansowania meljoracji Polesia. Warszawa, Polski Zawód. Zw. Roln. i Leśn., 1935, Nr. 24.

Fierich Jerzy: Studjum rolnicze Wydz. Roln. Uniw. Jagiell. Kraków, Wydz. Roln. Uniw. Jagiell., str. 242.

Gaertner W.: Prawo przemysłowe a przemysł mleczarski. Poznań, 1935, str. 18.

Perzanowski Stanisław: Wilno jako rynek zbytu ziemiopłodów. Wilno, J. Zawadzki, 1935, str. 72.

Schabiński St.: Lasy i gospodarka leśna w Polsce. Warszawa, 1935, s. 19.

Krasuski Eugenjusz: Przemysł bawełniany w Polsce powojennej. Łódź 1935, str. 39.

Chojecki Zygmunt: Motoryzacja i konkurencja samochodu z koleją żelazną. Część I. Polska. Warszawa, Izba Przem.-Handl., 1935, str. 60.

Konderski Wacław: Gdańsk 1933—1934. Gdańsk, Tow. Przyjaciół Nauki i Sztuki, 1935, str. 36.

Polskie ustawodawstwo celne. T. I. Opracowali Józef Szkandera i Boy Wincenty. Warszawa, Stow. Urzędn. Skarb., 1935, str. 548.

Frankowski Jan: Zawieranie układów przez Bank Akceptacyjny. Poznań, Skł. Księg. św. Wojciecha, 1935.

Kosieradzki Władysław: Zobowiązania w walutach zagranicznych. Warszawa, Bibljoteka Polska, 1935, str. 123.

Księga Pamiątkowa I Kongresu Słowiańskich Komunalnych Kas Oszczędności. Warszawa, Zw. Związków K. K. O. w Polsce, 1934, str. 253.

Secomski Kazimierz: Ubezpieczenie kredytów eksportowych. Warszawa, Izba Przem.-Handl., 1935, str. 158.

Siemieński Zdzisław: Papier wartościowy o stałem oprocentowaniu. Kraków, Polska Akad. Umiej. Prace Komitetu Wyd. Ekonom., 1935, Nr. 11, str. 205.

Fundusz Pracy w latach 1933—34. Warszawa, Fundusz Pracy, 1934, s. 58.

Minkowska Anna: Rodzina bezrobotna na podstawie ankiety 1932. Warszawa, Instytut Gosp. Społeczn-, 1935, str. 112.

Umowy zbiorowe w przemyśle przetwórczym w Polsce w r. 1933. Warszawa, Gł. Urząd Stat., 1935, str. 180.

Wengierow Jerzy: Przedstawicielstwo pracownicze a państwo. Warszawa 1935, str. 224.

Wildecki H.: Niebezpieczeństwo żydowskie. Wyd. II. Poznań, 1935, str. 77.

Wilczyński Henryk: Ideologja ubezpieczeń społecznych, a trudności i wady wykonawcze. Warszawa, Libri, 1935, str. 111.

Elekes Désiré: Le point d'interrogation de la vallée danubienne. Le problème économique des pays de l'Europe centrale situés dans le bassin danubien. Budapest, 1934, str. 308.

Méret L.: Pour sauver le meilleur du capitalisme. Autarchie relative. Troc extérieur. Progrès social. Paris, Recueil Sirey, 1934, str. 236.

Service d'études économiques. Revue de la situation économique mondiale en 1933—34. Genève, Société des Nations, 1934, str. 386.

Moroni Paul: L'agriculture française et le contingentement des importations. Paris, Recueil Sirey, 1934, str. 192.

Les Progrès de l'agriculture italienne en régime fasciste. Notes d'illustrations présentées au 16. Congrès int. d'agriculture de Budapest. Roma, Ministère de l'agric. et des forêts, 1934, str. 406.

Les Institutions de laiterie dans le monde. Roma, Inst. int. d'agric, 1934, str. 437.

Essard B.: L'épopée du pétrole. Paris, Payot, 1934, str. 318.

Fauque Maurice: L'évolution économique de la grande industrie chimique en France. Strasbourg, Ed. univ., 1934, str. 253.

Jacob J.: La crise cottonière. Paris, Loviton, 1934, str. 168.

Hersent Georges: La bataille économique. Paris, Payot. 1934, str. 253.

Laroque: Conseil national économique. Le problème des transports II: la navigation intérieure. La navigation au cabotage. L'aviation. Paris, Impr. nationale, 1934, str. 65.

Milhaud E., Beckerath U. (i inni): Organisation des échanges et création de travail. Contre la crise. La compensation internationale. Paris, Recueil Sirey, 1935, str. 404.

Pauly Joseph: Etude sur les tarifs de chemins de fer, transport des marchandises. Bruxelles, 1934, str. 123.

Piettre André: Economie dirigée et commerce international. L'organisation du commerce international est — elle possible par l'initiative privée? Paris, Recueil Sirey, 1935, str. 201.

Catiforis S.: La crise de la monnaie anglaise. Paris, Recueil Sirey, 1934, str. 253.

Crihan Anton: Le capital étranger en Russie. Paris, Libr. générale de droit et de jurisprudence, 1934, str. 300.

Fosselart Ch.: La crise et l'énigme de la monnaie. Le problème du financement; dynamique monétaire; épargne; credit. Bruxelles, Office de Publicité, 1934, str. 196.

Gougne M.: Tendences d'après guerre des banques françaises de dépôt. Paris, Recueil Sirey, 1934, str. 269.

Lemercier L.: La catastrophe de la déflation. Anvers, Veritas, 1934, s. 188.

Morizet P.: Trésoreries américains et monnaie dirigée. Paris, Recueil Sirey, 1935, str. 280.

Simiand F.: Inflation et stabilisation alternées: le développement économique des Etats — Unis. Paris, Loviton, 1934, str. 257.

Collet Pierre: La semaine de quarante heures. Paris, Loviton, 1934, str. 167.

Dubreuil H.: Employeurs et salariés en France. Paris, Alcan, 1934, s. 461.

Lorwin Lewis L.: L'internationalisme et la classe ouvrière. Paris, Gallimard, 1934, str. 455.

Rouast André et M. Givord: Traité du droit des accidents du travail et des maladies professioneles. Avec une préf. de H. Capitani. Paris, Dalloz, 1934, str. 751.

Vito F.: I sindicati industriali; Cartelli e gruppi. Milano, Giuffre, 1934, s. 320.

Acerbo Giacomo: La economia dei cereali nell' Italia e nel mondo. Evoluzione storica e consistenza attuale della produzione del consumo e del commercio. Politica agraria e commerciale. Milano, Hoepli, 1934, str. 1021.

Battaglia Mario: L'industria del vetro in Italia. Roma, Novissima, 1935, str. 341.

Giannini Amedeo: Studi sulle convenzioni di Berna sui transporti ferroviari. Roma, A. R. E., 1935, str. 183.

Alberti Mario: La finanza moderna. Vol. 1.: La evoluzione e la essenza tecnica del credito mobiliare. Milano, Giuffre, 1934, str. 336.

Friederichsen Vittorio: Moneta e credito in regime di economia nazionale. Visuali di riformi nell'ordinamento monetario e bancario. Udine, Ist. delle edizioni accademiche, 1933, str. 498.

Menegazzi G.: Dall' economia finanziara al corporativismo razionale. Roma, Signorelli, 1934, str. 452.

Rocca G.: Assicurazione privata e soziale — manuale teorico — pratico. 2. ed. Milano, Hoepli, 1934, str. 579.

Walther L.: La tecnopsicologia del lavoro industriale. Milano, Giuffré, 1934, str. 224.

Buffa Aldo: Origini e sviluppo della previdenza sociale in Italia. Roma, L'Econ. ital., 1934, str. 181.

Guidotti Franco: Il contratto collettivo di lavoro nel diritto corporativo. Roma, Maglione, 1935, str. 575.

Basch Ernst: Das Wiederaufbauwerk Roosevelts und seine rechtlichen Grundlagen. Zürich u. Leipzig, Orell Füssli, 1935, str. 250.

Bichsel Fritz: Investment — Trusts. Wesen u. Volkswirtschaft!. Bedeutung. Wien, Manz, 1934, str. 109.

Clerck Hans: Die Entstehung von Zwangskartellen. Düsseldorf, Nolte, 1935, str. 68.

Scholle Franz: Die Entwicklung von modernen Konzernen u. die Geschäftsmoral. Bensheimer, Berger, 1934, str. 130.

Marquardt Heinrich: Die Ausrichtung der landwirtschaftlichen Produktion an den Preisen. Zugl. e. Beitr. zur Theorie d. verbundenen Angebot. Jena, Fischer, 1934, str. 138.

Dobrota Cornel: Bergbau u. Bergbaupolitik Rumäniens. Bukarest, Lupta, 1934, str. 236.

Grüning Eugen: Die Existenzfähigkeit des Handwerks in der gegenwärtigen kapitalistischen Wirtschaft. Königsberg 1935, str. 55.

Handbuch der gesamten Kautschuktechnologie. Hrsg. von Ernst Hauser. Bd. 1, 2. Berlin, Union, 1935, str. 834, 1640.

Hausser Carl: Das Handwerk in Staat und Wirtschaft. Berlin—Lichtenfelde, Verl. f. Handwerk u. Gewerbe, 1935, str. 319.

Kuppertz J.: Die Versorgung Deutschlands mit Erzen u. Rohmetallen. Berlin, Zentralverl. d. Dt. Metall-Walzwerks- u. Hütten-Industrie, 1934.

Reinbold Friedrich: Die Entwicklung der deutschen Elektrizitätsversorgung in ihren technischen u. volkswirtschaftlichen Zusammenhängen. Berlin, Triltsch & Huther, 1934, str. 87.

Ciaire Guy S.: Administrocracy; the recovery laws and their enforcement. New York, Macmillan, 1934, str. 129.

Douglass Paul: The economic independence of Poland; a study m trade adjustments to political objectives. Cincinnati, Ruter Pr., 1934, tr. 134.

Heaton Herbert: The British way to recovery; plans and policies in Great Britain, Australia, and Canada. Minneapolis, Univ. of Minn. Pr., London, Milford, 1934, str. 190.

Persons Warren: Government experimentation in business. New York, Wiley, 1934, str. 268.

RohIfing Charles i inni: Business and government. Chicago, Foundation Pr., 1934, str. 729.

Simonds F. and Emeny B.: The price of peace; the challenge of economic nationalism. New York, Harper, 1935, str. 380.

Ball John: Canadian anti-trust legislation. Baltimore, Williams & Wilkins, 1934, str. 112.

Levy Hermann: Industrial Germany: a study of its monopoly organisations and their control by the State. London, Cambridge Univ, Pr., 1935, s. 258.

Canley Troy J.: Agrarianism: a program for farmers. London, Oxford Univ. Pr., 1935, str. 211.

IV.

SKARBOWOŚĆ I POLITYKA SKARBOWA.

Krygier Stanisław: 1. Ordynacja podatkowa, rok 1935-ty. Gostynin, nakł. autor., 1935. — 2. Państwowy podatek od nieruchomości i podatek od lokali, r. 1934—1935. Gostynin, nakł. autor., 1935. — 3. Ustawa o państwowym podatku dochodowym i ustawa o nadzwyczajnym podatku od niektórych zajęć zawodowych, rok 1934;—1935. Gostynin, nakł. autor., 1935.

Wydanie w dniu 15 marca 1934 r. Ordynacji Podatkowej (Dz. U. R. P. Nr. 39, poz. 346) i ogłoszenie w ślad zatem 9 sierpnia 1934 r. jednolitych tekstów ustaw podatkowych (o państw, podatku dochodowym, pod. przemysłowym, pod. od nieruchomości, pod. od lokali i innych) dało impuls do pojawienia się wielu podręczników przeznaczonych do użytku praktycznego bądź dla władz i urzędów skarbowych, bądź dla płatników podatków. O niektórych z nich (Wł. Runcewicza, L. St. Marguliesa, J. Bassechesa i J. Korkisa) były już umieszczone recenzje w Ruchu Prawniczym i Ekonomicznym (w zeszycie trzecim r. b.).

Do rzędu tego rodzaju wydawnictw należą również trzy powyżej przytoczone podręczniki, wydane przez p. St. Krygiera.

1. Pierwszy z nich zawiera tekst Ordynacji Podatkowej i umieszczone pod odpowiedniemi artykułami przepisy rozporządzenia wykonawczego do niej, tudzież niektóre okólniki Ministerstwa Skarbu i orzeczenia N. T. A. i S. N. (petitem). Jako uzupełnienie Ordynacji Podatkowej autor dodał do pięciu części, na które dzieli się Ordynacja Podatkowa, jeszcze część szóstą własnego

układu, zawierającą najważniejsze przepisy o rachunkowości handlowej, wyjęte z Kodeksu handlowego, z przepisów o zasadach sporządzania bilansów, zamknięć rachunkowych i sprawozdań osób prawnych, oraz niektóre postanowienia innych ustaw, wiążące się z rachunkowością handlową. To uzupełnienie pozwala mniemać, iż krótki podręcznik Ordynacji Podatkowej jest przeznaczony przedewszystkiem na użytek osób handlującym.

2. Podręcznik poświęcony podatkom od nieruchomości i lokali zawiera w części pierwszej na str. 1—20 jednolity tekst rozporządzenia Prezydenta R. P. z 17 czerwca 1924 r. *o* wymiarze i) poborze państwowego podatku od nieruchomści w gminach miejskich oraz od niektórych budynków w gminach wiejskich (Dz. U. R. P. Nr. 76, poz. 717); w części drugiej str. 23—43 — ustawę z dnia 2 sierpnia 1926 r. o podatku od lokali (Dz. U. R. P. Nr. 76, poz. 718) w brzmieniu obowiązującem od dnia 1 października 1934 r.; w obu częściach pod odpowiedniemi artykułami są pomieszczone rozporządzenia wykonawcze i przytoczone najważniejsze okólniki Ministerstwa Skarbu tudzież orzeczenia judykatury. W części trzeciej autor pomieścił na str. 47—93 przepisy związkowe jako to: 1. ustawy z 23 paźdz. 1922 r. i 23 marca 1933 r. o ulgach podatkowych dla nowowznoszonych budowli wraz z rozporządzeniem wykonawczem, 2. o ulgach w podatku od nieruchomości dla przedsiębiorstw naftowych, 3. o takich ulgach dla przedsiębiorstw przemysłowych i komunikacyjnych, 4) wyciąg z ustawy o ochronie lokatorów, 5. rozporządzenie Prezydenta R. P. z 24 paździer. 1934 o własności lokali, 6. ustawę o kryzysowym dodatku do podatku od nieruchomości, 7. wyciąg z ustawy o tymczasowym uregulowaniu finansów komunalnych i 8. okólnik Ministerstwa Skarbu z 21 grudnia 1933 r. o udzielaniu ulg w podatku od nieruchomości.

Całość stanowi krótką podręczną książeczkę użyteczną dla płatników podatków od nieruchomości i lokali.

3. Trzeci podręcznik wydany przez p. Krygiera mieści w sobie na str. 1-—137 ustawę o podatku dochodowym w redakcji nadanej jej przez jednolity tekst z dnia 9 sierpnia ' 1934 r. (Dz. U. R. P. Nr. 76, poz. 715) z przytoczeniem! pod każdym z artykułów przepisów rozporządzenia wykonawczego z 14 września 1934 r. tudzież kilkudziesięciu okólników Ministerstwa Skarbu i licznych orzeczeń N. T. A. i S. N.

Jako dział IV-ty dodał autor na str. 138—179 szereg ustaw i rozporządzeń, zawierających przepisy o ulgach dla nowowznoszonych budowli, o ulgach dla przedsiębiorstw naftowych, przemysłowych i komunikacyjnych (częściowo pomieszczone również w podręczniku o podatku od nieruchomości), o kryzysowym do-

datku do podatku dochodowego, o 10% dodatku do niektórych podatków i opłat i parę innych drobniejszych. W tym samym podręczniku jest również zamieszczona na str. 183—192 ustawa o nadzwyczajnym podatku od niektórych zajęć zawodowych w brzmieniu obowiązującym od 1 paźdz. 1934 r. wraz z rozporządzeniem wykonawczem do niej.

Płatnicy podatku dochodowego mogą znaleźć w cytowanym podręczniku najpotrzebniejsze wskazówki i wyjaśnienia. Wszystkie podręczniki są zaopatrzone w skorowidze chronologiczne orzeczeń N. T. A. i S. N. oraz okólników Ministerstwa Skarbu a także w skorowidze rzeczowe. *Prof. Bolesław Markowski* (Kielce).

Margulies Leopold St.: Ulgi podatkowe. Komentarz. Warszawa, Księgarnia Powszechna, 1935.

W latach 1930—1931 wskutek z jednej strony wskutek zbytniej pochopności urzędów skarbowych do wygórowanych wymiarów podatkowych, nagromadziły się liczne zaległości w podatkach i opłatach skarbowych, to samo zjawisko nastąpiło też w daninach komunalnych oraz w składkach i opłatach na rzecz instytucyj ubezpieczeń społecznych; rozwinęła się więc silna akcja ze strony zrzeszeń gospodarczych w szczególności organizacyj kupieckich, dążąca do osiągnięcia znacznych ulg w spłacie zaległości. Pod jej wpływem izby ustawodawcze uchwaliły w dn. 10 marca 1932 r. ustawę o spłacie zaległości podatkowych oraz zaległych składek i opłat na rzecz niektórych publiczno-prawnych instytucyj ubezpieczeń; upoważniła ona Ministra Skarbu do odraczania i rozkładania na raty oraz do umarzania w całości lub części szeregu podatków państwowych, kar za zwłokę, odsetek za odroczenie, kosztów egzekucyjnych, grzywien i kar pieniężnych itp.; takież upoważnienie ustawa przyznała również Ministrowi Spraw Wewn. co do zaległości w samoistnych daninach komunalnych i Ministrowi Opieki Społecznej co do zaległości na rzecz instytucyj ubezpieczeń społecznych, obydwom w porozumieniu z Ministrem Skarbu. 25 listopada 1933 roku zostało wydane rozporządzenie wykonawcze Ministra Skarbu w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewn. co do wykonania pomienionej ustawy. Przepisy powyższe zaczęto stosować w końcu roku 1933. Gdy w dniu 15 marca 1934 roku została wydana Ordynacja Podatkowa, to w rozporządzeniu wykonawczem z 25 listopada 1933 r. wprowadzono niektóre zmiany dodatkowem rozporządzeniem Ministra Skarbu z 20 września 1934, a w samej ustawie z 10 marca 1932 r. poczyniono zmiany ustawą

z dn. 26 marca 1935 r. Należy dodać, że i Ordynacja Podatkowa w art. 130 upoważniła Ministra Skarbu do zarządzania ulg w należnościach podatkowych.

Ponieważ zaległości podatkowe bynajmniej się nie zmniejszały, a podstawy prawne dla ulg w spłacie zaległości uległy zmianom, wydał Minister Skarbu w dn. 28 marca 1935 r. nowe rozporządzenie o ulgach w spłacie zaległości podatkowych, oparte na zasadniczej ustawie z dnia 10 marca 1932 r. oraz na art. 130 Ordynacji podatkowej, a wślad za tem 15 kwietnia 1935 r. jeszcze nowe rozporządzenie o ulgach w spłacie zaległości podatkowych, oparte też na ustawie z 10 marca 1932 r. ale już według brzmienia ustawy z dn. 26 marca 1935 r.

Już samo przytoczenie powyżej zacytowanych przepisów prawnych wskazuje na ich powikłanie. Do tego należy dodać, iż ostatnie obecnie obowiązujące rozporządzenie z 15 kwietnia r. b. stanowi istny labirynt rozmaitych warunków i okoliczności, od których zależy stosowanie tych lub innych ulg podatkowych. Cierpliwy czytelnik tego rozporządzenia przychodzi do wniosku, że używa ono wszelkich sposobów, by ograniczyć do minimum stosowanie prawa o ulgach podatkowych.

Zasługą autora Komentarza jest, iż dopomaga płatnikom i ich zastępcom prawnym do zorjentowania się w chaosie obowiązujących przepisów, lubo sam we wstępie uznaje, iż „przepisy pełne są niedopowiedzeń i niejasności, a niektóre wyjaśnienia wymagać będą autorytatywnych wskazań w drodze odpowiednich instrukcyj".

Książeczka p. Marguliesa oprócz wyżej przytoczonych i skomentowanych ustaw i rozporządzeń zawiera też tekst ustawy z 26 marca 1935 r. o zwolnieniu od odpowiedzialności karnej w sprawach o przestępstwa podatkowe, postanowienia bowiem tej ustawy dość ściśle wiążą się z przepisami o ulgach w spłacie zaległości i należności podatkowych. *Prof. Bolesław Markowski* (Kielce).

Urban Jan, Reis Jan i Kotowicz Tadeusz: Ustawodawstwo podatkowe. Warszawa, Nakład Stowarzyszenia Urzędników Skarbowych R. P., 1935.

O ile dla płatnika jest pożyteczny i wystarczający monograficzny podręcznik obchodzącego go podatku, o tyle dla urzędników skarbowych jak również dla adwokatów prowadzących sprawy podatkowe niezbędne są podręczne zbiory, obejmujące całokształt ustawodawstwa podatkowego wraz z wyjaśnieniami opartemi na orzecznictwie sądowem.

Tego rodzaju wydawnictwo podjęli pod datą 1934 roku lwowscy adwokaci pp. Basseches i Korkis, o czem była pomieszczona recenzja w „Ruchu Prawniczym i Ekonomicznym (zeszyt III r. b.). Obecnie ukazał się podręczny zbiór p. t. „Ustawodawstwo podatkowe", opracowany przez trzech wyższych urzędników skarbowych , wybitnych specjalistów w dziedzinie podatków (bezpośrednich). Zbiór ten na 566 stronicach druku mieści ustawy o podatkach: dochodowym, przemysłowym, od nieruchomości, od lokali, od niektórych zajęć zawodowych, od energji elektrycznej, od kapitałów i rent, od placów, od uboju, tudzież: ordynację podatkową, rozporządzenia wykonawcze do powyższych ustaw a w odsyłaczach — odpowiednie okólniki Ministerstwa Skarbu i orzecznictwo N. T. A. i S. N. oraz objaśnienia, wreszcie skorowidze do przepisów o podatku dochodowym, pod. przemysłowym i o ordynacji podatkowej.

Ze względu na przyjęty przez autorów układ podręcznika, posiada on charakter niemal wydania urzędowego, wolnego od wszelkich zabarwień subjektywnych i z tego też powodu, zdaniem naszem, z dotychczasowych wydawnictw najbardziej się nadaje do użytku władz i urzędów skarbowych. Należy dodać, iż pod względem szaty zewnętrznej (papier i druk) wydawnictwo jest bez zarzutu.

Prof. Bolesław Markowski (Kielce).

Bodek M.: Ustawa o podatku dochodowym oraz o podatku przemysłowym. Teksty jednolite. Lwów 1935, str. 98.

Grajewski Alfons: Prawa i obowiązki biegłych do spraw podatkowych. Warszawa, Izba Przem.-Handlowa, 1935, str. 34.

Kurowski Leon: Przegląd polskiego prawa skarbowego za okres 1933—34. Wilno 1935.

Ustawy i rozporządzenia dotyczące opodatkowania cukru w Polsce. Warszawa, Gazeta Cukrownicza, 1935, str. 136.

Cadiol R.: L'évolution des finances publiques de la Grande — Bretagne do 1929 à 1934. Le redessement financier. Paris, Bishop, 1934, str. 175.

Sénéchal Pierre: Les conventions fiscales passées par la France contre la double imposition des sociétés nationales et étrangère. Préf. de René Cassin, Paris, Les Presses uniw. de France, 1933, str. 267.

Soquet Marcel: La réforme de la comptabilité publique. Préf. de A. Buisson. Paris, Dunod, 1934, str. 166.

BerleseM.: Testo unico li finanza locale. Stralcio riguardiante le imposte di consumo. Padova, Zannoni, 1934, str. 116.

Scandale Ettore: La riscossione delle imposte dirette. Commento sistematico alle vigenti disposizioni con appendice contenente tutti i testi legislativi. Napoli, Jovene, 1935, str. 820.

Quitmann Werner: Der Gewinnbegriff der englischen Einkommensteuer. Berlin, Heymann, 1934, str. 90.

Kerschagl Richard: Abriss einer Ste-uerlehre. Berlin, Heymann; Wien, österr. Wirtschaftsverl., 1935, tsr. 184.

Siegert Alexander: Der gestaltende Einfluss der Steuern auf Produktionstechnik und Betriebsorganisation. Berlin, Heymann. 1935, str. 96.

Wengler W.: Beiträge zum Problem der internationalen Doppelbesteuerung. Berlin, de Gruyter, 1935, str. 198.

V.

STATYSTYKA I ZAGADNIENIA GEO-GOSPODARCZE.

Demografia, statystyka stosowana, geografia gospodarcza.

Kalecki Michał i Landau Ludwik: Dochód społeczny w roku 1933 i podstawy badań perjodycznych nad zmianami dochodu. Tom 4 Badań nad dochodem społecznym w Polsce. Warszawa, Instytut Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen, 1935, str. 48.

Autorowie szacunku dochodu społecznego w Polsce w r. 1929 (cennego i ciekawego m. in. ze względu na metody szacunku) podejmują w obecnym, zrzędu czwartym tomiku serji „Badań nad dochodem społecznym w Polsce", szacunek dochodu społecznego w r. 1933 i następnie dążą do ustalenia szeregu wskaźników, obrazujących dynamikę dochodu społecznego w latach od 1929 do 1933, i pozwalających na szacowanie tej dynamiki w okresach późniejszych.

Metody szacunku zastosowane w obecnem opracowaniu dla r. 1933 są identyczne z poprzednio stosowanemi dla r. 1929, jednakże brak niektórych danych statystycznych nie pozwolił na kontrolę obliczeń, w tym zakresie, w jakim była ona przeprowadzona dla r. 1929. Autorowie obliczają wpierw zmiany nominalnych dochodów, i następnie wprowadzając odpowiednie poprawki na dynamikę cen (kosztów utrzymania, marży zysków brutto żyjących z handlu, i cen artykułów nabywanych i zbywanych przez rolników) otrzymują szacunek zmian realnych dochodów. Przypomnijmy, iż autorowie uważają za dochód społeczny — dochód produkowany, „t. j. sumę wartości wytwarzanych dóbr i usług, konsumowanych oraz tych, które niezużyte w późniejszych procesach

produkcyjnych pozostały też nieskonsumowane", a więc zostały zakumulowane. Jest to więc suma wydatków społeczeństwa na dobra konsumcyjne więcej wydatki na dobra kapitałowe, do której należy wprowadzić poprawki ze względu na zużycie kapitału realnego (dokonane i uzupełnione), oraz ze względu na stosunki z zagranicą. Okazało się niemożliwością wprowadzić potrzebne poprawki do oszacowań dochodu akumulowanego. Szacunku zmian zapasów towarów oraz deprecjacji kapitału w naszych warunkach jeszcze nie może być uchwytny statystycznie, tembardziej, iż przy deprecjacji kapitału i jego renowacji należy się liczyć, zaznaczmy, z międzyokresowemi przesunięciami, t. j. istnieniem w początku każdego okresu pewnej ilości zużytego kapitału, a w ciągu danego okresu z odnawianiem poprzednio zużytych kapitałów. Istnieją pozatem i czysto teoretyczne trudności w określeniu pojęcia amortyzacji, na które autorowie zwrócili uwagę w tomie I „Badań", str. 10. Ostateczne więc sumy szacunku dają wartość „dochodu społecznego brutto".

W szacunkach swych autorowie dochodzą do następujących rezultatów. Dochody nominalne poszczególnych warstw ludności (z najmu pracy, drobnomieszczaństwa i wolnych zawodów) wyniosły w r. 1929 — 15,3 miljardów zł, w r. 1933 tylko 8,47 miljarda zł, spadły więc o 51%. Jest to łączna wartość spożycia miejskiego i wyrobów przemysłowych na wsi, i odpowiada wartości spożytych i wyprodukowanych dóbr konsumcyjnych, t. j. łącznego spożycia przechodzącego przez rynek, jeśli istotnie dochody z najmu pracy i drobnomieszczaństwa zostały całkowicie wydatkowane na zakup dóbr konsumcyjnych, jak to zakładają autorowie. Aby otrzymać ogólną wartość dochodu społecznego autorowie sumę powyższą zwiększają o wartość dokonanych inwestycyj, która w r. 1929 wynosi 2,1 mrd. zł, a w r. 1933 ok. 0,45 mrd. zł. Mamy więc w ostatecznym rezultacie przeciwstawienie liczb 17,4 i 8,9 mrd. zł, przyczem spadek wartości realnej dochodu wynosi 25% wielkości z r. 1929, spożycie wiejskie spada o 46%, miejskie o 13%, inwestycje o 64%. Liczby zebrane przez autorów w poszczególnych szacunkach są niezmiernie interesujące i cenne, dlatego też ograniczani się do tego sumarycznego streszczenia i polecam szczegółowsze zapoznanie się z oryginałem, gdzie cała metoda szacunku jest przedstawiona nader przejrzyście i dokładnie. Oczywista rzecz, należy zaznaczyć, iż liczby podane przez autorów są uzyskane drogą szacunków, a więc nie pretendują bynajmniej na ścisłość np. danych spisowych. Konstrukcja pojęcia dochodu społecznego i osiągnięte w poszczególnych pozycjach szacunku rezultaty mają jednak niezaprzeczalną wartość dla orjentacji w przekształceniach gospodar-

czych długofalowych i sprowadzonych przez kryzys, i niewątpliwie oddają wiernie ogólne tendencje rozwojowe gospodarstwa społecznego na przestrzeni lat 1929—1933.

Aby bliżej scharakteryzować te przekształcenia w granicach poszczególnych okresów półrocznych na odcinku najbardziej charakterystycznym, a więc w dziedzinie stosunku konsumcji i inwestycyj, autorowie zastosowują nader interesujący sposób szacunku dynamiki tych dwu grup wydatków, przeliczając je na wartości realne. Posługują się oni w tym celu szeregiem symptomatycznych wskaźników konsumcji, poprzednio obliczonych przez M. Kaleckiego, które w całości swej stwierdzałyby większe zmiany konsumcji, niż te, które wynikają z szacunków dochodu. Dzieje się to oczywiście dlatego, iż każdy z artykułów, przyjętych jako symptomat pewnej grupy spożycia, ma odmienną elastyczność w stosunku do zmian dochodu konsumowanego. (Eliminując w ten sposób dla poszczególnych artykułów elastyczność spożycia względem dochodu, autorowie opierają się na założeniu, iż rozmiary substytucji poszczególnych artykułów zależne od relatywnego poziomu cen pozostają praktycznie niezmienne. Założenie to w rzeczywistości winno być w przybliżeniu spełnione dla wszystkich dobranych artykułów; własne obliczenia recenzenta stwierdziły ten fakt w stosunku do cukru). Autorowie eliminują różnice amplitudy wahań, stąd wynikające, i otrzymują ogólny wskaźnik konsumcji, poziom którego odpowiada oszacowanemu dla r. 1933, a poszczególne grupowe wskaźniki symptomatyczne w ten sposób poprawione charakteryzują dostatecznie dobrze ogólne spożycie tych grup ludności, dla których spożycie danych poszczególnych artykułów jest symptomatyczne. (Nb. tablica na str. 39, umieszczona ze względu na ich skrupulatność i dążenie do poglądowości metod rachunkowych jest naszem zdaniem zbędna, gdyż poprawione przez autorów wskaźniki dają się interpretować tylko w postaci podanej na str. 40).

Omawiana praca pp. Kaleckiego i Landaua stanowi i zapewne długo jeszcze będzie punktem wyjściowym dla badań nad skutkami kryzysu w dziedzinie tworzenia i rozdziału dochodu społecznego, i z tego względu należy wypowiedzieć życzenie, aby autorowie jej pokusili się o teoretyczną analizę osiągniętych wyników liczbowych, w dalszym ciągu serji „Badań nad dochodem społecznym w Polsce". W porównaniu z ostatnio licznemi publikacjami zagranicznemi na temat dochodu społecznego (np. Clarka lub Kuznetsa) autorowie nasi rozporządzają mniejszą ilością danych, posługują się jednak pomysłowszemi metodami szacunku. Napraszają się dalsze badania poszczególnych problematów na tak sumiennie podmalo-

wanem tle ogólnem — ta uwaga w równej mierze odnosi się do materjałów o dochodzie społecznym zagranicznych, jak i polskich. Jest to oczywiście praca wymagająca jeszcze bardzo wiele wysiłku i dlatego każdy ekonomista-badacz, zarówno jak i społecznik, z pracy pp. Kaleckiego i Landau'a osiągnie poważną korzyść i podstawy do własnych badań. *W. Skrzywan* (Warszawa)

Annuaire Statistique de la Société des Nations 1934/35. Genève 1935, str. 314.

Ukazał się nowy Rocznik Statystyczny Ligi Narodów, dający pogląd na najważniejsze zjawiska demograficzne, gospodarcze, finansowe i społeczne świata. Układem ani treścią nie różni się Rocznik obecny od zeszłorocznego wydania. Dane cyfrowe sięgają na ogół po koniec 1934 r., w niektórych wypadkach aż do kwietnia 1935. Polska reprezentowana jest w poszczególnych rozdziałach Rocznika dość dobrze z wyjątkiem części ludnościowej, gdzie brak dat nowszych o strukturze naszej ludności pod względem płci, wieku i zawodu; winę ponosi tu zbyt długo się przeciągające opracowanie spisu ludności z r. 1931. *M.N.*

Croxton F, E. i Cowden D. J.: Practical Business Statistics. New York, Printice-Hall, Inc. 1935, str. XIV, 529. 3,50 $.

W miarę jak statystyka stosowana staje się popularniejszą — doskonali się też i jej opracowanie, czego dowodem może służyć powyższa książka, oparta na materjale czerpanym wprost z business'u. Dla opracowania jej autorowie otrzymali od szeregu firm i koncernów materjał faktyczny, niedostępny i osiągnięty pośrednio rezulat może służyć niejako za dowód, w jaki sposób statystyka może dostarczyć ekonomice niezbędny materjał faktyczny do ścisłej analizy. Matematyczne uzasadnienie formuł zostało przez autorów ograniczone do najprostszych — ze względu na elementarny charakter książki, a metodologicznie choć podręcznik ten nie przynosi nic nowego, zarówno układem, jak wykładem swym, jest bardzo oryginalny. Szczególny nacisk kładą autorowie na grafiki (60 str.), wartości stosunkowe i przeciętne (70 str.), sezonowość i trend (125 stron). Wśród grafik omówione zostały krzywe specjalne, jak „Z", wahań maksymalnych, wyznacznikowe, Gantťa, itp. Doskonałe są rozdziały, dotyczące liczb stosunkowych (źródło wielkich pomyłek) i przeciętnych, wśród których znów najlepiej opracowane została geometryczna. Osobno potraktowane zostały przeciętna i odchylenie układu skośnego szeregów o nierównych przedziałach klasowych.

Dużo miejsca autorowie poświęcają ustaleniu pewności dla obliczeń statystycznych oraz opracowaniu odpowiednich metod porównawczych tego ustalenia. Z tej okazji uwzględnione zostało również „kryterjum podobieństwa", wysunięte przez pp. J. Neymana i E. Pearson'a.

Przy omawianiu sezonowości autorowie opisali szczegółowo metodę przeciętnej ruchomej, słusznie uważając ją za najodpowiedniejszą, innym zaś poświęcili mało miejsca, nie zaniedbując przytem wykazania ich ujemnych stron. Równie dobrze opracowany został „trend", przyczem włączone zostało obliczenie jego przy pomocy metody najwyższych — najniższych — przeciętnych punktów. Natomiast ze szkodą autorowie pominęli wyprowadzenie krzywej trendu nieprostolinijnego, uważając, zresztą niesłusznie, że to jest niemożliwe w elementarnym podręczniku. Przy omówieniu ruchu cyklowego, prócz zwykłych metod, podana została jeszcze metoda obliczania cyklowości przy pomocy porównań miesięcznych z przeciętnemi miesięcznemi lat poprzednich.

Zwęźle — może za krótko — podana została teorja o „indeksach", zato dla uzupełnienia wykładu opisane zostały szczegółowo najważniejsze indeksy, stosowane w Ameryce; wydaje się rzeczą jednak wątpliwą, aby uczeń, pobieżnie obznajmiony z indeksowaniem, mógł z pożytkiem zorjentować się w wielkiej liczbie bardzo skomplikowanych indeksów. Jasny i logiczny jest wykład o współzależności prostolinijnej, syntezujący niemal wszystko, co co na tem polu zrobiono w ostatnich latach, natomiast współzależność krzywolinijna, jako też wielokrotna i częściowa, zostały, znów z tych samych względów, zaledwie naszkicowane. Lepiej już było zupełnie wypuścić te tematy, tak bardzo złożone, niż traktować je urywkowo. Zato inowacją w takim podręczniku jest rozdział, dotyczący graficznej metody ustalenia wielokrotnej korelacji.

Dobrze opracowany jest też rozdział poświęcony przepowiadaniu konjunktury, przyczem na szczególne podkreślenie zasługuje analiza stosowalności do tego celu korelacji. Ze względu na brak danych, dotyczących okresów krótszych od miesięcznych, współzależność ekonomiczna nie może być narazie skutkiem tego ściśle ustalona, gdyż siły ekonomiczne działają szybciej w czasie i dlatego autorowie słusznie uważają, że metoda szeregów cyklowych, oparta na przeciętnych okresach jest lepsza od metody współzależności. Jednocześnie też zostały jeszcze omówione najważniejsze próby przepowiadania konjunktury, stosowane w Ameryce. W dodatkach książka została zaopatrzona w pytania, nadające się do prac seminaryjnych, oraz szeregiem tablic, ułatwiających kalkulację niektó-

rych złożonych formuł statystycznych. Podręcznik ten, opracowany sumiennie i z talentem zasługuje na wyróżnienie i na przetłumaczenie.

Dr. Stefan Janicki (Londyn)

Tewzadze W.: Kaukaz. Szkic geograficzno-opisowy. Warszawa, Bibljoteka Służby Geograficznej, 1933, str. 106.

Polska literatura geograficzno-opisowa i naukowa o Kaukazie jest stosunkowo dość bogata, gdyż w ciągu całego XIX wieku Polacy brali wybitny udział w badaniach naukowych tego ze wszechmiar ciekawego pod względem geograficznym i etnicznym kraju. Z dumą możemy podkreślić, że tacy uczeni jak Chodźko, Gralewski, Stramp, Szymanowicz, Łapczyński, Nowacki i inni Polacy byli pierwszymi pionierami naukowego badania Kaukazu. Wyniki ich badań zyskały sobie pełne uznanie i stanowią trwały dorobek naukowy. Jednakże wobec wyemigrowania znacznej części Polaków z Kaukazu po 1918 roku, prace te przerywają się zupełnie, a wiadomości o dzisiejszem życiu na Kaukazie i zmianach, jakie tam zaszły w ostatnich latach, czerpiemy prawie wyłącznie z dzieł sowieckich, niedostępnych dla szerokiego ogółu. To też pojawienie się wzmiankowanej na wstępie książki W. Tewzadze należy powitać z zadowoleniem, gdyż wypełnia ona w pewnej mierze istniejącą lukę.

Książka napisana jest z dużą znajomością przedmiotu, w sposób przystępny, z zachowaniem jednak objektywnej naukowej ścisłości. Część pierwsza obejmuje bardzo zwięzły opis środowiska geograficznego Kaukazu, jego granice, ukształtowanie powierzchni, hydrografję i klimat, przyczem w części tej z natury rzeczy najwięcej miejsca poświęca autor dokładnemu opisowi poszczególnych łańcuchów gór kaukaskich, wykazując ich przemożny wpływ na życie mieszkańców i na ich losy dziejowe.

Część druga obejmuje opis dróg żelaznych, wodnych i gruntowych, podział administracyjny kraju, ludność i stan gospodarczy. Szczególnie dużo miejsca poświęcił autor opisowi dróg gruntowych, które dla życia gospodarczego Kaukazu i w systemie jego obrony na wypadek wojny mają większe znaczenie, niż koleje. W rozdziale poświęconym ludności autor opiera się na wyniku badań prof. Marra i Williamsa, przyczem wykazuje, że niezwykła różnorodność plemienna narodów kaukaskich, zróżniczkowanie ich zwyczajów i powstanie wielkiej liczby odrębnych djalektów jest wynikiem wa-

runków geograficznych, zmuszających te górskie narody do życia w odosobnieniu. Na szczególną uwagę zasługuje ustęp, poświęcony roli Polaków na Kaukazie i ich wybitnemu udziałowi w walkach wolnościowych plemion kaukaskich z rosyjskim najeźdźcą.

Stosunkowo najsłabiej przedstawai się opis życia gospodarczego, co się, do pewnego stopnia tłumaczy brakiem dokładnych danych statystycznych. Autor podkreśla, że poza dogodnemi dla rolnictwa warunkami w północnej części Kaukazu, cały kraj, odznaczający się nieprzebranemi bogactwami kopalnianemi, ma znakomite warunki dla rozwoju przemysłu, który narazie, poza górnictwem naftowem, jest dopiero w zaczątkach.

Osobny rozdział poświęcony jest omówieniu znaczenia Kaukazu pod względem wojskowym, co może bliżej zainteresować naszych wojskowych fachowców.

Książka jest pięknie ilustrowana widokami drogi wojenno-gruzińskiej, osiedli i gór kaukaskich. Załączona barwna, wspaniała, pięknie wykonana przez Wojskowy Instytut Geograficzny w Warszawie mapa Kaukazu w skali 1 : 1 500 000 ogromnie ułatwia orjentację przy czytaniu tej ciekawej książki.

Dr. Florjan Barański (Poznań).

Rocznik statystyczny Wilna. 1933. Wilno, Zarząd Miejski, 1935, str. 293.

Bohrer M.: Czechosłowacja współczesna. Warszawa, Nowa Powieść, 1935, str. 189.

Falkowski Jan i Pasznycki Bazyli: Na pograniczu łemkowsko-bojkowskiem. Lwów, Tow. Ludoznawcze, 1935, str. 128.

Feliński Roman: Miasta, wsie, uzdrowiska w osiedleńczej organizacji kraju. Warszawa, 1935, str. 238.

Geografja Wielka. Powszechna. Wyd. zbiorowe. Nowakowski Stanisław: Geografja jako nauka. Warszawa, Trzaska, Evert i Michalski, 1935, z. VIII

Gliwic Hipolit: Sprawa surowców w gospodarce światowej. Wyd. 2 .przerobione i uzupełnione. Podstawy ekonomiki światowej. I. Warszawa, Trzaska, Evert i Michalski, 1935, str. 446.

Lepecki Mieczysław B.: Sowiecki Kaukaz. Podróż do Gruzji, Armenji i Azerbejdżanu. Warszawa, Bibljoteka Polska. 1935, str. 197.

Małopolska Wschodnia, praca zbiorowa pod red. Józefa Burczaka. Lwów—Stanisławów—Tarnopol, Wydanie Polskiej Agencji Telegr., poświęcone propagandzie gospodarczej i turystycznej woj. południowo-wschodnich, 1935, str. 39.

Przeworski Stefan: Azja Zachodnia. Warszawa, Trzaska, Evert i Michalski, 1935, str. 285.

Rospond Stanisław: Jugosławja. Z teki podróżnika i obserwatora. Miejsce Piastowe, 1935, str. 362.

Sukiennicki Hubert: Międzynarodowe mandaty kolonjalne. Warszawa, Liga Morska i Kolonjalna, 1934, str. 30.

VI.

SPÓŁDZIELCZOŚĆ.

Co to jest spółdzielczość? Materjały do odczytów i referatów. Warszawa, Związek Spółdzielni Spożywców, 1935, str. 32.

Spis spółdzielni na dzień 1 stycznia 1934, uzupełniony danĕmi według stanu na dzień 31 grudnia 1934. Warszawa, Rada Spółdzielcza przy Min. Skarbu, 1935, str. 141 + 79 + 82 + 240.

Cassau Theodor: Die Konsumvereinsbewegung in Grossbritanien. 2., völlig umbearb. Aufl. Basel, Buchh. d. Verb. Schweiz. Konsumvereine, 1935, str. 272.

Walter Karl: Genossenschaften im neuen Italien. Leipzig, Buske, 1935, s. 85.

Cotta Froppel: Agricultural co-operation in fascist Italy. Pref. by C. R. Fay. London, King. 1935, str. 166.

VII.

VARIA.

Dębno Z.: Katolicyzm i komunizm jako dwie religje społeczne. Warszawa, Gebethner i Wolff, 1935, str. 60.

Niewielka ta książka, wydana pod pseudonimem, powstała, jak pisze autor w przedmowie, „w cichej pracowni naukowej". Podstawą jej jest teza, że komunizm wykazuje wszelkie cechy systemu religijnego. Autor określa jako jej cel, mało zresztą wiadomo dlaczego, wskazania na podobieństwa między komunizmem a drugim największym systemem religijnym, katolicyzmem. Istnieniu przeciwieństw nie zaprzecza, ale ich nie rozpatruje. W analizie swojej bierze pod uwagę mniej czystą doktrynę komunizmu, niż jego praktykę sowiecką. Podobieństwa między komunizmem i katolicyzmem znajduje w ich charakterze społecznym, w zasadniczych urządzeniach społecznych, jak i w poglądach gospodarczych. Kończy dość nieoczekiwanie zapowiedzią walki na całej kuli ziemskiej, jaką stoczą na śmierć i życie materjalistyczna religja pracy i ideali-

styczna religja miłości. Analiza wykazuje dobre naogół zrozumienie obydwu systemów, wychodzi nieraz poza podobieństwa choć znajduje je też niekiedy tani, gdzie raczej oczekwałoby się zasadniczych różnic (np. stosunek jednostki i społeczeństwa). Wniosek końcowy, bardzo ciekawy i przekonywający, mało ma jednak związku z poprzedzającemi go rozważaniami. *Leon Całka* (Poznań).

Krzyżanowski Adam: Moralność współczesna. Kraków, Tow. Ekon. w Krakowie, 1935, str. 85.

Tytuł artykułów przedrukowanych z „Przeglądu Współczesnego" i „Czasu" z roku 1934 i 1935 oraz dwóch przemówień zebranych w jedną rozprawę jest nieco za obszerny.

Rozważania Autora dotyczą głównie zagadnień skarbowych i ekonomicznych a jedno z przemówień, drukowane w końcu broszury o „wolności nauki" ma także raczej za tło spostrzeżenia o znaczeniu ekonomicznem. Mimo, iż pochodzenie i przeznaczenie fragmentów rozprawy jest dość różne, całość przenika jedna myśl i jeden zasadniczy wątek.

Prof. Krzyżanowski wyodrębnia dość ostro i wyraźnie dwa okresy historyczne; jeden zamknięty już i spełniony, to czas od 1815 do 1914 roku; drugi obejmuje dwudziestolecie (1914—1934) spełniające się, będące w rozwoju. Pierwszy tworzy erę, mającą własne cechy gospodarcze, ustrojowo-polityczne a przez to i moralne. Wyrósł on z przewrotu rewolucji francuskiej i epopei wstrząsów napoleońskich, Ten zaczyn historji XIX wieku spotkał się wówczas z oceną pesymistyczną. A przecież wypadki dowiodły, iż poczęte we krwi i bólach nowe dzieło czasu człowieka przyniosło spadek śmiertelności, wzrost ludności, niebywały rozwój dobrobytu, wolność migracji, dematerjalizację bogactwa (łatwość i wygodę w dyspozycji majątkiem), potężny rozwój kredytu tak prywatnego jak i publicznego, udoskonalenie gospodarki skarbowej i jej większą sprawiedliwość, względną dostatniość urzędników, zwiększone' możliwości dorabiania się majątku drogą legalną, wysubtelnienie podziału pracy, rozkwit nowoczesnej wiedzy i techniki i t. p.

Natomiast okres drugi, współczesny nam (ostatnie dwudziestolecie), sprowadził wiele zjawisk ujemnych, stanowiąc pewnego rodzaju cofnięcie się z osiągniętego już punktu względnej doskonałości stosunków skarbowych, gospodarczych, administracyjnych. Nic dziwnego, że pociąga to za sobą obniżenie się moralnej kultury, wzrost przestępczości.

Rzecz oczywista, że przyczyny tego przewrotu wywołała wielka wojna, która u nas, na ziemiach polskich trwała o dwa lata dłużej. Autor wylicza kolejno wypadki i wyłaniające się z nich stosunki. Długi międzysojusznicze, niemieckie reparacje, wahania cen, falowanie wartości walut, dekretowanie ustaw, przenoszenie się prawa budżetowego parlamentów na władzę wykonawczą, rozkwit swobodnego uznania władz administracyjnych a „uszczuplenie rękojmi jego należytego funkcjonowania", niebywały rozrost zakresu działania państwa, nowe podatki (obrotowy) i wysoka stopa ich progresywności, zatarcie granicy między przedsiębiorstwem państwowem i monopolem, przy równoczesnem powiększeniu liczby tychże przedsiębiostw, mnogość przepisów prawnych, utajone podatki i przymusowość pożyczek państwowych itd.". „Mentalność wojenna — pisze Autor — przetrwała po dziś dzień, ponieważ zwiększenie obowiązków jednostek kosztem ograniczenia ich praw wobec państwa, nieuniknione z chwilą rozpoczęcia kroków wojennych, nie zostało usunięte po zawarciu pokoju" przyczem „zadania państwa współczesnego wzrastają znacznie szybciej, niż zasoby środków materjalnych i duchowych, któremi państwo rozporządza". Co zaś znamienne, to fakt „iż dyktatury i parlamentaryzm są równie bezsilne w walce z demoralizującym wpływem wszechwładzy państwa i jej następstw".

Jak wybrnąć z tych trudności? Czy one muszą jawić się na progu nowej ery? Czy są podobnie jak w początkach ubiegłego wieku twardym i okrutnym krokiem w nowe, nieznane, a lepsze?

Autor nie daje nam stanowczej odpowiedzi na te podstawowe pytania i wątpliwości.

Mówiąc o chwaście przestępczości, krzewiącym się bujnie w życiu obecnego pokolenia, doradza mimochodem nawrót „do metod rządzenia stosowanych w zeszłem stuleciu". Nie zapoznaje wielu stron tego zagadnienia. Będąc przeciwnikiem państwa totalnego czy gospodarki planowej, przewiduje, iż najbliższa przyszłość przyniesie raczej dalsze „pogorszenie się obecnej sytuacji ekonomicznej i moralnej". Ale to znowu „przyspieszy zbawczą reakcję".

Króciutki szkic przewodniej myśli omawianej rozprawy, który tutaj daję nie uwidacznia bogactwa uwag głębokich, trafnych i ciekawych, rozsianych na przestrzeni broszury. Podobnież ciekawe są fakty, ilustrujące wywody, jak i ich ocena oryginalna i nieprzeciętna, właściwości znane dobrze tym, co czytają prace Adama

Krzyżanowskiego lub słuchają jego wykładu. Dlatego byłoby zbyteczną rzeczą zachęcanie publiczności do czytania ostatniej pracy prof. Krzyżanowskiego, podobnież, jak i jego dawniejszych dzieł. Wszystkie są kształcące, niepoślednie, pobudzające i o wysokim poziomie, niezależnie od punktów wyjścia i zasad wywodów.

Otóż co do tego punktu wyjścia „Moralności współczesnej"!

Zauważyłem na wstępie, iż tytuł jest nieco za obszerny, nie ogarnia bowiem praca całokształtu tej „moralności" lecz jej fragmenty związane skutkami takich a nie innych stosunków ekonomicznych, skarbowych, administracyjnych. Ale i w tym przekroju wywodu Autora znajduję pewien rozdźwięk w wypadzie myśli. „Kolejność wojny i pokoju odpowiada naturze ludzkiej" — pisze Autor. „Stanowi konieczny czynnik zabezpieczenia bytu państwa. Wydaje mi się także moralnie uzasadniona. Zbyt długi pokój, usypiając energję ludzką zapewne oddziałałby ujemnie na twórczość człowieka. Może poczucie obowiązku uległoby spaczeniu". — Wynika z tego, iż narodziny przewrotu, jakiego jesteśmy świadkami, mogą mieć swoje moralne usprawiedliwienie. W skali światowej naturalnie, bo gdy chodzi o Polskę, to ma swoje najpełniejsze moralne usprawiedliwienie. Wojna wielka pozwoliła Polsce potargać pęta niewoli w najbezwstydniejszy sposób nam narzucone. Już to jedno wystarczy, byśmy błogosławili tę wojnę i jej wstrząs. Ale powiadam — w skali światowej! Czy te wielkie obecne niedomagania skarbowe, administracyjne, ekonomiczne (pozostawiam na uboczu kwestję dokładności obrazu Autora w rysunku stanu XIX wieku i ostatniego dwudziestolecia) nie są koniecznością w stosunku do przyczyny moralnie (dopuszczamy) pożądanej? Tam, gdzie wojna jest moralnie usprawiedliwiona, tam i jej przebieg i skutki w pewnej skali są moralnie usprawiedliwione. Czy nie jesteśmy w obliczu właśnie analogicznego biegu wypadków? A w takim razie i oświetlenie faktów musiałoby być nieco inne, może względniejsze, może mniej surowe. Powtarzam, idzie mi o punkt wyjścia w ocenie zasady współżycia ludzkości czy poszczególnych państw, narodów. Temniemniej nie podważam słuszności i trafności wielu a wielu sądów Autora. W świetle ogólniejszej zasady widziałbym te fakty i te sądy nieco inaczej ugrupowane. Dla wielu z nich znalazłaby się okoliczność uzasadniająca. Oczywiście niektóre okazałyby się niesłuszne lub zbyt jaskrawe. Natomiast dobrze jest, gdy o tych zawiłych a trapiących sprawach mówi się i pisze, i to w tak subtelny i pogłębiony sposób, jakim zawsze włada Adam Krzyżanowski.

Prof. Ignacy Czuma (Lublin)

C. Dział nauk handlowych

I. ZAGADNIENIA TEORETYCZNE

NAUKOWA ORGANIZACJA, ORGANIZACJA PRZEDSIĘBIORSTW HANDLOWYCH I PRZEMYSŁOWYCH, PRYWATNYCH I PUBLICZNYCH SKOMERCJALIZOWANYCH, TEORJA RACHUNKOWOŚCI I T. P.

Skalski W. i Ratowski M.: Normy prawne, dotyczące księgowości kupieckiej. Poznań 1935, str. 73.

Praca powyższa stanowi bardzo praktyczne wypełnienie luki w szczupłej polskiej literaturze księgowościowej.

Niestety podkreślić należy, że rynek księgarski polski nie dysponuje taką wchłonnością dzieł naukowych, żeby prace naukowe znajdowały opiekunów wśród nakładców i stąd to polski uczony nietylko pracuje wśród ciężkich warunków, ale nadto dźwigać musi brzemię materjalnej strony publikacji własnej.

Trudności wydawnicze nie odstraszyły autorów, którzy dali szerokiej plejadzie księgowych, kupców, przemysłowców, bankowców, członków rad nadzorczych wszelakich przedsiębiorstw, komisjom rewizyjnym i nie w mniejszym stopniu praktykującym zawodom prawniczym zestawienie przepisów prawnych, dotyczących księgowości kupieckiej w spółkach akcyjnych, w spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością, w spółdzielniach, w spółkach jawnych i cichych i u kupców.

Jako praktycy ułożyli w sposób wyczerpujący przepisy prawne jako odpowiedzi na 18 pytań, w których ujęli zagadnienia życia gospodarczego pod adresem księgowości np. jak sporządzić bilans? Kto jest odpowiedzialny za prowadzenie ksiąg handlowych? Co ma być podstawą księgowości? — i t. d.

Jest to zatem „Vademecum" dla wymienionych powyżej zawodów i praktyków.

Autorzy cytują przy szeregu przepisów prawnych judykatury Najwyższego Trybunału Administracyjnego, oraz Sądu Najwyższego i w ten sposób dostarczyli autorytatywną interpretację poszczególnych przepisów.

Aczkolwiek pytania w liczbie 18 obejmują całokształt zagadnień prawnych, wiążących się z księgowością, nie byłoby bezcelowem wstawienie jeszcze jednego pytania, któreby w odpowiedzi otwierało oczy na fakty przestępstw na szkodę wierzycieli, jak lekkomyślne łub umyślne doprowadzenie do niewypłacalności lub upadłości, — jak umyślne pogarszanie położenia majątkowego, — ukrywanie przedmiotów majątkowych, zawieranie pozornych

umów, — faworyzowanie wierzycieli i t. p., które, to stany faktyczne wiją się poprzez księgi handlowe pod postacią częstokroć sprytnie zakapturzonych pozycyj i za które odpowiedzialność spada niejednokrotnie na współsprawców, pomocników lub inicjatorów tego rodzaju księgowań.

Autorzy wychodzili niewątpliwie ze założenia, że znajomość i stosowanie konkretnych i ścisłych przepisów prawnych, pozytywnych, czyni zbędnem przypominanie przepisów karnych za stosowanie księgowości na szkodę osób trzecich. Zasady prawidłowej księgowości ujęte w normy prawne, rozrzucone po ustawach i rozporządzeniach, ściśle stosowane, bez myśli ubocznych, nikogo nie doprowadzą do konfliktu z prawem.

Mozolna praca autorów dostarczyła podręcznika bardzo pożytecznego dla wszystkich tych, którzy w zbiorze ustaw łatwo mogą się zgubić, — i dla tych którzy przy odszukiwaniu przepisów ustawowych chcą zyskać na czasie i pewności odszukania wszystkich odnośnych przepisów. *Dr. Fr. Konieczny* (Poznań).

Nawrocki Benedykt, inż.: Uwagi o badaniu rynku zbytu. Warszawa 1934/35. Str. 43.

W przedmowie tej broszurki stwierdza prof. E. Lipiński, że badanie rynku jest podstawą racjonalizacji sprzedaży wyprodukowanego dobra i że to badanie rynku dzieli się na obserwację rynku w czasie, oraz na analizę jego w przestrzeni. Nawrocki zaś wytycza cele badania rynku zbytu: określenie zarówno całkowitej, jak i optymalnej czyli praktycznie osiągalnej pojemności rynku zbytu oraz wskazanie właściwych metod i sposobów optymalnego nasycenia rynku zbytu (str. 14). Następnie omawia autor ważniejsze czynniki, od których zależy pojemność rynku zbytu i wskazuje źródła pomocnicze, z których czerpać można dane do oceny rynku zbytu (publikacje instytucyj państwowych i samorządowych, sprawozdania i statystyki, prasa, ankiety itp.).

W końcowym rozdziale stawia autor różne postulaty: należy dążyć do szerszego stosowania u nas prawideł analizy rynku zbytu na określony przedmiot i w tym celu kształcić należy doświadczonych praktyków, a więc w szkolnictwie zawodowem powinno być zagadnienie badania rynku zbytu przedmiotem nauczania; również zagadnienie zbierania i porządkowania materjału, dotyczącego badania rynku zbytu powinno być rozwiązane w ten sposób, ażeby zajęły się tem: Instytut Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen, Izby Przemysłowo-Handlowe, Stowarzyszenia Kupieckie i Przemysłowe i inne tym podobne organizajce.

Cennem uzupełnieniem broszurki jest dodany na końcu spis literatury analizy rynku. *Prof. W.Skalski* (Poznań)

Nawrocki Benedykt: Zasady i prawa organizacji i kierownictwa na tle zagadnień praktycznych. Warszawa 1934/35. Str. 68.

Treść broszury stanowi tylko skrót wykładów inż N, wygłoszonych na Kursach Wyższej Rachunkowości dla Buhalterów w Warszawie i z tego powodu cały materjał ujęty jest w sposób bardzo lakoniczny. Dlatego z przeczytania jej może odnieść należytą korzyść jedynie czytelnik, który już skądinąd zna podstawy omawianych zagadnień a któremi są: racjonalizacja i nauka organizacji; zasada jednolitości rozkazodawstwa Fayola i zasada funkcjonalnego podziału pracy Taylora z uwzględnieniem rozdziału czynności przygotowawczych od wykonawczych oraz sprawiedliwego podziału korzyści ze zwiększonej wydajności; prawa, zmierzające do zredukowania nakładu sił i środków do minimum a tem samem do osiągnięcia maksymalnej wydajności t. zn. prawa: wzrostu produkcji, podziału pracy, koncentracji, harmonji, przekory i inercji; 12 zasad wydajności Emmersona; cykl organizacyjny z jego 5 etapami postępowania; normy i wzorce, wykresy, chronometraż itd. Praca uzupełniona jest 17 rysunkami i wieloma przykładami. *Prof. W. Skalski* (Poznań)

Nawrocki Benedykt: Uwagi o organizacji magazynów przemysłowych z przedmową prof. A. Rothera. Warszawa 1933/34, str. 64.

Cytowana broszura zawiera treść odczytu wygłoszonego przez autora w Kole Naukowej Organizacji w Katowicach; materjał podzielony jest na dwie części: Część I Uwagi ogólne i Część II Specjalna. W Części I podaje autor trafne sformułowanie celu organizacji magazynów przemysłowych: „Główny i istotny cel organizacji magazynów przemysłowych jest sprawne zaopatrywanie procesu gospodarczo-wytwórczego przedsiębiorstwa we wszystkie konieczne materjały, kosztem najmniejszego nakładu sił i środków" (str. 10) a następnie wylicza i odpowiednio rozwija postulaty, które zgodnie z podanym wyżej celem stawiać należy organizacji magazynu: 1. sprężystość w dostosowaniu do aktualnych potrzeb życia wytwórczego przedsiębiorstwa, 2. dostępność dla korzystających z usług magazynu, 3. szybkość spełnienia usług, 4. sprawność, 5. taniość w obsłudze i w administracji, 6. unikanie strat i marnotrawstwa. Szczegółowemu omówieniu poddane zostały magazyny przy kopalniach, magazyny modeli, magazyny elektrowni i magazyn fabryk chemicznych.

W części specjalnej porusza autor następujące zagadnienie: Pomieszczenia magazynowe, bezpieczeństwo pożarowe, środki transportowe, znormalizowanie półek i skrzynek magazynowych, zasadnicze działy magazynu, aktualizację magazynu i administrację jego.

Siłą rzeczy treść broszury ma charakter raczej encyklopedyczny, zwłaszcza w Części II, gdyż omówienie tych zagadnień wymagałoby bardzo obszernych ram, nienadających się do odczytu. W każdym razie przestudjowanie broszury przynosi znaczne korzyści, a podkreślić należy, bardzo słuszną wytyczną, powtarzaną kilkakrotnie przez autora, że w większości wypadków usprawnienie gospodarki materjałowej i działalności magazynów uzyskać można drogą umiejętnego wykorzystania istniejących już pomieszczeń, urządzeń i środków transportowych bez uciekania się do inwestycyj gospodarczo nieuzasadnionych, na które nie stać nas w dobie kryzysu obecnego. *Prof. W. Skalski* (Poznań)

Nawrocki B.: Spieniężmy nasze doświadczenie. Warszawa 1935/36, str. 22.

Broszurka, wydana przez Wydział popierania urządzeń podnoszących kulturę i dobrobyt pracownika przy „Lidze Pracy", ma na celu skłonienie pracowników wszelkich przedsiębiorstw do podawania kierownictwu swoich spostrzeżeń, opartych na własnem doświadczeniu w pracy i propozycyj dokonywania możliwych ulepszeń celem uzyskania oszczędności pracy i materjałów. W tym celu powinny być wprowadzone we wszystkich przedsiębiorstwach t. zw. skrzynki propozycyj pracowników, a za przyjęte przez kierownictwo ulepszenia winni być pracownicy odpowiednio honorowani. Tendencją broszurki jest zatem chęć słusznego zainteresowania pracowników podniesieniem sprawności przedsiębiorstwa dla dobra tak przedsiębiorcy jak i pracowników. Szkoda jednak, że treść pod względem rzeczowym i stylistycznym nie wykazuje należytej staranności, i że druk jest niedbały.

Prof. W. Skalski (Poznań)

Aseńko Józef i Grodzicki A.: Kontrola finansowa. Zeszyt I. Warszawa 1935. Str. 48.

Tym zeszytem rozpoczęli autorzy wydawnictwo większej pracy, poświęconej kontroli przedsiębiorstw. Pierwszy zeszyt obejmuje dwa rozdziały: Pojęcie ogólne i System samokontroli automatycznej a dalszemi zeszytami ujęte zostaną następujące działy: Odpowiedzialność rewidentów, Ogólne zasady rewizji, Rewizja:

aktywów płynnych, aktywów stałych, zobowiązań, rezerw, kapitałów własnych, dochodów, kosztów, strat i zysków. — Już z opracowania pierwszego zeszytu widać, że autorzy podeszli do zagadnienia kontroli w sposób systematyczny i ścisły opierając się przytem tak na własnem doświadczeniu jak i na praktyce zagranicznej, zwłaszcza angielskiej, gdyż sami są członkami Korporacji Międzynarodowych Rzeczoznawców w Londynie. Nie można na podstawie dwóch pierwszych rozdziałów wydawać opinji o całości dzieła, ale w każdym razie przypuszczać należy, że z podjętego zadania wywiążą się należycie i dostarczą naszym rewidentom wskazań koniecznych do umiejętnego przeprowadzania kontroli, która w naszych przedsiębiorstwach w większości wypadków urąga wszelkim najprymitywniejszym nawet postulatom.

Prof. W. Skalski (Poznań)

Nawrocki Benedykt: Metody i sposoby współpracy kierownictwa z personelem. Warszawa, Liga Pracy, 1935.

Bricard Georges: L'organisation scientifique du travail. 2. éd. rev. et mise à jour. Paris, Colin, 1934, str. 211.

Lièvre Henri: Une forme de la concentration commerciale. Paris, Villain, 1934, str. 238.

Radot François: La liquidité dans les banques. Paris, Recueil Sirey, 1934» str. 192.

Bach Joseph: Die Organisation des gemeinsamen Einkaufs im Warenhaus und Einzelhandel. Birkeneck, St. Georgsheim, 1935, str. 139.

Fleege-Althoff F.: Grundzüge der allgemeinen Betriebs-wirtschaftslehre. Leipzig. Reclam. 1934, str. 78.

Gössler Karl: Markt- und Betriebsanalyse zum Zwecke der Preispolitik in der Maschinenindustrie. Würzburg, Triltsch, 1934, str. 123.

Hasenack Wilhelm: Das Rechnungswesen der Unternehmung. Leipzig, Reclam, 1934, str. 78.

Hermens Ferdinand: Unternehmer und Konjunktur. Berlin, Weidmann, 1935, str. 132.

Hülss Karl: Die Holdinggesellschaft. Ihre Sonderstellung als privatwirtschaftl. Unternehmung unter bes. Berücks. dt. Verhältnisse und Interessen. Ein Beitrag zu d. aktuellen Reorganisalionsfragen im Konzernwesen. Forchheim, Mauser, 1934, str. 160.

Joehem Rudolf: Das Einkaufshaus der Waren- und Kaufhäuser und seine Organisation. Wertheim a. M., Bechstein, 1934, str. 109.

Kamitz Reinhard: Rationalisierung unter Lohndruck. Wien, Selbstverl., 1935, str. 94.

Knapitsch S.: Die Absatzschwankungen im Einzelhandel. Berlin, Heyman, 1935. str. 74.

Kühnle Fritz: Das Wesen des Unternehmungsgewinn und die Problematik seiner Ermittelung. Tübingen, Göbel, 1934, str. 84.

Langhaenser Kurt: Valorisationen. Eine Studie über ihre Methoden und Wirkungen. Hamburg, Christians, 1935, str. 296.

Niedereichholz Erich: Die Besteuerung der Warenhäuser in Deutschland. Düsseldorf, Nolte, 1934, str. 97.

Nordsieck Fritz: Grundlagen der Organisationslehre. Mit zahlreichen Schaubildern. Stuttgart, Poeschel, 1934, str. 192.

Mayenberg Friedrich: Der Mensch im Betriebe. Vortr. Berlin, Dt. Stahlbau-Verb., 1934.

Riedel Filipp: Neuzeitliche Organisation im Eisenbahn-Güterverkehr. Abrechnung, Kontrolle, Statistik. Berlin, Verl. f. Organisationsschriften, 1934, str. 52.

Riedel Johannes: Betriebsführung. Leipzig, Reclam, 1934, str. 76.

Riemer Hans: Einzelhandel im Aufbau. Rationalisierung im Einzelhandel. Köln, Bachern, 1935, str. 55.

Richartz Carl: Die Auflösung und Liquidation der Kommanditgesellschaft auf Aktien. Emsdetten, Lechte, 1934, str. 39.

Schneider Raimund: Die Fumgibilisierung des kaufmännischen und Verwaltungs-Personales in rationalisierten industriellen Grossbetrieben. Wien, 1934, str. 49.

Schneider Ludwig: Die Bankkreditsicherung durch Abtretung offener Buchforderungen als bankpolitisches und bankorganisatorisches Problem. Leipzig, Becher, 1934, str. 109.

Schlüter Rudolf: Ausnutzung methodisch verarbeiteter Zahlen der Buchführungsstatistik für die Wirtschaftsberatung. Eine method. Studie. Kiel, 1933. str. 62.

Sommerfeld Erich: Der persönliche Umgang zwischen Führung und Arbeiterschaft im deutschen industriellen Grossbetrieb (vom Standpunkt der Führung aus gesehen). Münnchen, Duncker & Humblot, 1935, str. 147.

Stenz W.: Dumping als Betriebsproblem. Würzburg, Triltsch, 1935, str. 54.

Wagner Ernst: Die Revision der Lohnabrechnung u. Lohnverbuchung. Giessen, Münchow, 1935.

Werning Curt: Die Kontrolle als Mittel betriebswirtschaftlicher Risikosicherung. Ein Beitr. zur theoret. Betriebswirtschaftslehre. Lasdehnen, Marschall, 1934, str. 62.

Ziegler Hermann: Das Lager im Fabrikbetrieb. Berlin, Weiss, 1934, s. 156.

Balderston C: Executive guidance of industrial relations; an analysis of the experience of 25 companies. Philadelphia, 1935, str. 445.

Burnham T. H.: Engineering economics: works organization and management. Book 1: Elements of industrial organization and management, London, Pitman, 1935, str. 294.

Burtchett Floyd: Corporation finance. New York, Harper, 1934, str. 1087.

Casson Herbert: A dictionary of net profit. London, Effiriency Mag, 1934, s. 30.

Cover John: Retail price behavior. London, Cambridge Univ. Pr., 1935, s. 92.

Hiscox W. J.: Factory administration in practice: organization and administration from the factory standpoint. London, Pitman, 1935, str. 284.

Lewis Howard T.: Problems in industrial purchasing. New York. Mac Graw-Hill, 1935, str. 513.

Spengler E. and Klein J.: Introduction to business. New York, Mac Graw-Hill, 1935, str. 844.

Stevens Mackenzie: Finanziai organization and administration. New York, American B., 1934, str. 686.

Viteles Morris: The science of work. New York, Norton, 1934, str. 442.

2. UMIEJĘTNOŚCI HANDLOWE

TECHNIKA HANDLU, TECHNIKA RACHUNKOWOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW ZAROBKOWYCH, PAŃSTWOWEJ I KOMUNALNEJ, TOWAROZNAWSTWO, TECHNOLOGJA, REKLAMA HANDLOWA, STENOGRAFJA I T. P.

Baliński Władysław: Metody porządkowania i przechowywania papierów w biurze i w domu. Warszawa. Str. 172.

Sprawa porządkowania i przechowywania wszelkiego rodzaju dokumetów ma w każdem przedsiębiorstwie pierwszorzędne znaczenie, ponieważ od sposobu rozwiązania tego zagadnienia zależy mniejsza lub większa sprawność pracy biurowej. Rejestratura nib ogranicza się bowiem tylko do przechowywania dokumentów lecz może ponadto czuwać nad ich obiegiem w przedsiębiorstwie i kontrolować do pewnego stopnia sprawność pracowników. — Niestety

praktyka wykazuje w tym kierunku często wielkie zaniedbania i niedocenianie tej kwestji z wielką szkodą dla przedsiębiorstw. Wielką więc przysługę praktyce wyświadczył Baliński,, wydając cytowaną na wstępie broszurę.

W części pierwszej przedstawione zostały sposoby porządkowania papierów: alfabetyczny, numerowy, numerowo-alfabetyczny, dziesiętny, mnemoniczno-alfabetyczny, chronologiczny, kombinowany i pojęciowy. W części drugiej omówione zostały metody przechowywania: pozioma (aktywna), bibljotekarska, pionowa — stojąca i pionowa wisząca; zestawienie porównawcze tych czterech metod (na str. 100 i 101) ułatwia bardzo orjentację w dodatnich i ujemnych stronach tych metod.

W części trzeciej znajduje się opis rejestratury i archiwum: centralizacja i decentralizacja, plan i instrukcje, podział pracy, personel, lokal, opakowania, meble, koszty i kontrola.

Dołączony skorowidz alfabetyczny ułatwia korzystanie z broszury, której układ jest zresztą bardzo przejrzysty i dogodny do użytku.

Prof. W. Skalski (Poznań)

Bieniek Andrzej: Księgowość w przedsiębiorstwach przemysłowych. Warszawa 1935, str. 327.

Autor wzbogacił polską literaturę zawodową dziełem, którego brak dawał się bardzo odczuwać. Trudna i skomplikowana dziedzina księgowości przemysłowej nie została dotychczas u nas należycie w swoim całokształcie teoretycznie opracowana, skutkiem czego księgowość stosowana faktycznie w przedsiębiorstwach przemysłowych nietylko nie jest usystemizowana lecz bardzo często urąga zasadniczym podstawom rachunkowości.

P. Bieniek omawia szczegółowo czynniki produkcji i ich kontrolę, koszty ogólne i własne, poszczególne rachunki księgi głównej oraz księgi szczegółowe, zamknięcia miesięczne i roczne, i wreszcie podaje wypracowany w księgach przykład księgowań w ciągu miesiąca (na 77 stronnicach).

W krótkiej z konieczności ocenie nie można poddać dokładnej krytyce całej pracy, ale podnieść należy jako jej zaletę sumienne i jasne przedstawienie omawianego materjału. Są jednak i ujemne strony: organizację przedsiębiorstw przemysłowych należało umieścić w I rozdziale, a nie dopiero w V; kalkulacja wytwórcza

(str. 10—37) zilustrowana została niewielu przykładami, a w rozdziale XIII (bilans przedsiębiorstwa przemysłowego) nie przytoczono ani nie omówiono zupełnie bilansu ramowego z rozporządzenia Ministra Przemysłu i Handlu z dn. 20. 4. 1934 r. (Dz. U. Nr. 37 poz 337).

Prof. W. Skalski (Poznań)

Chankowski Henryk: Wykład buchalterji podwójnej włoskiej. T. II. wyd. IX. Warszawa. Fundacja wieczysta im. H. Chankowskiego, 1935, str. 697.

Drabik Z.: Kilka uwag o potrzebie reklamy w handlu detalicznym. Warszawa, 1935, str. 27.

Ehrlich Emil: Pracownie kupieckie. Antonowicz Witold: Praktyki uczniowskie. Lwów, Tow. Szkoły Handlowej, 1935.

Przewodnik ajenta ubezpieczeniowego. Praca zbiorowa pod red. Jana Rajgrodzkiego. Warszawa, Pion, 1935, str. 146.

Cambéro H. et Penglavu Ch.: Le crédit de banque. Technique de l'étude de risques. Paris, „Banque", 1934, str. 192.

Funke Herman: Kurzfristige Rechnung und Erfolgsspaltung in Maschienen-Fabriken. Bühl, Konkordia, 1935, str. 166.

Hannemann Wilhelm: Da« Bewertungsproblem in den Konzernbilanzen vom Standpunkt der Aktienrechtsreform. Altdamm, flormann, 1934, s. 91.

Hast Karl: Grundsätze ordnungsmässiger Bilanzierung für Anlagegegenstände. Leipzig, Gloeckner, 1934. str. 306.

Henkel Jost: Die volkswirtschaftliche Bedeutung der Werbung. Düsseldorf, Bagel, 1934, str. 114.

Eliasberg W.: Reklamewissenschaften. Lfg. 1. Brünn, Leipzig, Wien, Rohrer, 1933, str. 32.

Knuth Siegfried: Schöpferische Werbung. Systemat. Wegweiser f. zeitgemasse Werbegestaltung unter Berücks. d. Bestimmungen d. Werberates d. dt. Wirtschaft. Berlin, Haude & Spener, 1934, str. 78.

Mann Alfred: Psychologisch richtig werben. Berlin—Tempelhof, Bott, 1934, str. 38.

Mathews Kurt: Der Betriebsvergleich in landwirtschaftlichen Warengenossenschaften. Berlin, Ehering, 1935, str. 149.

Mellerowicz Konrad, Brüggemann: Neuzeitliche Buchhaltungsformen. Berlin, Dt. Betriebswirte-Verl., 1934.

Priess Friedrich: Der Kontenplan. Buchführungsgrundsatze f. d. Einzelhandel. Berlin, Eizelhandelsverlag, 1935, str. 60.

Redlich Fritz: Reklame. Begriff, Geschichte, Theorie. Stuttgart, Enke, 1935, str. 272. 14 M.

Schmalenbach Eugen: Selbstkostenrechnung u. Preispolitik. 6. erw. Aufl. Leipzig, Gloeckner, 1934, str. 300.

Studt Emil: Die privatwirtschaftliche Erfolgsrechnung in den Vereinigten Staaten von Amerika. Bühl, Konkordia, 1935, str. 283.

Thoma Max: Das Problem der Vereinheitlichung der betriebswirtschaftlichen, handelsrechtlichen und steuerlichen Bilanz. Würzburg, Triltsch, 1934, str. 78.

Wirth K. und Fronim E.: Das Versicherungsgeschäft. Leipzig, Gloeckner, 1935, str. 178.

Barnhart Wilbur and Maxwell Leslie: Social-business arithmetic; with introd, to business; complete course. Chicago, Mentzer, Bush, 1934, s. 654.

Bartlett John and Reed Ch.: Methods of instalment selling and collection. New York, Harper, 1934, str. 316.

Bosschart A.: Theory of advertising. New York, Van Riemsdyck, 1934, s. 82.

Converse Paul: The elements of marketing; rev. ed. New York, Prentice-Hall, 1935, str. 1107.

Lester Bernard: Marketing industrial equipment. New York, Mac Graw-Hill, 1934, str. 317.

Sinclair Prior: Budgeting. New. York, Ronald, 1934, str. 453.

3. SZKOLNICTWO I ZAGADNIENIA POKREWNE

SZKOŁY ZAWODOWE, WYBÓR ZAWODU, PSYCHOTECHNIKA I PSYCHOMETRJA, ETYKA HANDLOWA, SPOŁECZNE I NARODOWE ZNACZENIE FACHOWEGO KUPCA ORAZ PRACOWNIKA PRZEMYSŁOWEGO, ABSOLWENCI SZKÓŁ HANDLOWYCH A KOMERCJALIZACJA WSI I T. P.

Zagadnienia wychowawcze w szkole zawodowej. Praca zbiorowa wydana staraniem Kuratorjum O. S. Lwowskiego. Lwów 1934, str. 301.

Praca wychowawcza w szkołach zawodowych to zagadnienie świeżej daty. Do niedawna panowało przekonanie, że wychowanie kończy się w szkole powszechnej, zaś czas i energja w szkole zawodowej powinny być skierowane raczej ku nauce zawodu. Obecnie artykuły 24 i 25 nowej polskiej Ustawy Szkolnej podkreślają,

że szkolnictwo zawodowe i dokształcające ma przygotowywać do życia gospodarczego również przez wychowanie społeczno-obywatelskie.

W przedmowie do książki wysuwa J. Gadomski następujące motywy, dla których pracę wychowawczą na terenie szkół zawodowych prowadzić się musi. „Uczeń szkoły zawodowej wychodzi prawie zawsze ze środowiska ubogiego i mało kulturalnego. Tem większy obowiązek ciąży na szkole, która z niego ma wychować pełnowartościowego, bo pełnoprawnego obywatela. Okres wychowania jest krótki, po nim następuje odrazu praca zawodowa, a więc pełny udział w życiu gospodarczem, społecznem, politycznem i kulturalnem.

Zbiór artykułów, zawartych w książce, nie wyczerpuje zapewne całokształtu problemu, którego zbadaniu został poświęcony; przyznają to również redaktorzy: „niejeden inny temat jeszcze się nasuwał i wart jest opracowania". I rozmiary książki i poziom artykułów są jeszcze skromne w porównaniu z pracami analogicznemi zagranicą, np. choćby z zawartemi w takiem „Handbuch für das Berufs- und Fachschulwesen", wydanem w Niemczech w 1929 roku. W każdym razie udało się tu skupić grono znanych i cenionych teoretyków i praktyków zagadnienia i uzyskać z pod ich pióra 20 prac, oświetlających sprawę ze stron wielu.

Książka nadawałaby się do obszerniejszej recenzji. Wiele z pośród poruszanych tu zagadnień skupia na sobie żywszą uwagę, wywołując nieraz zastrzeżenia czy chęć podjęcia dyskusji. Dla braku miejsca poruszymy tylko spraw parę. I tak Dr. Józef Mirski w programowym artykule: „Zasadnicze cele, zadania i metody wychowania młodzieży w szkołach zawodowych" pomija całkowitem milczeniem sprawy tak żywo dyskutowane obecnie na łamach prac angielskich, francuskich (częściowo również niemieckich i włoskich), poświęconych kwestji kształcenia zawodowego, — jak zagadnienie celowości przygotowywania młodzieży do zawodu w czasach dzisiejszych; bowiem na skutek mechanizacji i racjonalizacji produkcji zanika coraz bardziej — dla szerokich mas robotniczych — konieczność posiadania umiejętności zawodowych, narasta coś coraz więcej w życiu gospodarczem zapotrzebowanie na robotników umiejących szybko przyuczać się do obsługiwania maszyn coraz to innych i w coraz to innych gałęziach produkcji; o ile zaś chodzi o młodzież, to sprawa przygotowania jej do zawodu komplikuje się jeszcze przez fakt, iż państwa współczesne są co-

raz bardziej zmuszane — w wytężonej lecz bezsilnej walce walce z wielomiljonowem bezrobociem — do prowadzenia polityki usuwającej młodzież wogóle z rynku pracy (por. choćby trzy ostatnie sprawozdania roczne polskiej inspekcji pracy 1931—1933).

Artykuł Dr. Heleny Słoniewskiej („Czynnik emocjonalny w psychice dziewcząt a wychowanie") oparte na dużym i dobrze przemyślanym materjale książkowym oraz na własnych obserwacjach, zasługuje na naszą uwagę tem bardziej, iż w literaturze polskiej poza pracą Strasburgera („Rozwój uczuciowy młodocianej pracownicy", 1927), tylko częściowo wchodzącą tu w rachubę broszurkę Baley'a („Psychologja kobiety i mężczyzny", 1930) — właściwie z tego działu psychologji różniczkowej nic nie mamy; wartościowa praca Felhorskiej i Studenckiego („Plany i marzenia młodzieży o przyszłości", 1933) dotyczy tylko dziewcząt ze sfer zamożniejszych, uczęszczających do szkół średnich, również i w pierwszorzędnej jakości książce Szumana („Psychologja światopoglądu młodzieży", 1933) nie znajdujemy bezpośrednich naświetleń interesującego nas tu zagadnienia; przetłumaczona na język polski książka Croner („Psychika młodzieży żeńskiej", 1932) należy do słabszych w dość już obecnie bogatej zagranicą literaturze przedmiotu; zaś właśnie wartościowe książki jak M. Rada („Das Proletariermädchen", 1930) (z cyklu prac Charlotty Bühler), Lisbeth Franzen-Hellersberg: „Die junge Arbeiterin, ihre Lebens- und Arbeitsweise", 1932 (jeden z najcenniejszych przyczynków!) i Dr. A. Rühle-Gerstel: „Das Frauenproblem der Gegenwart. Eine psychologische Bilanz", 1932 (bardzo wartościowa, oryginalna praca badawcza, przeprowadzona metodą psychologji indywidualnej A. Adlera) są, zdaje się mało znane w Polsce: Dr. Słoniewska nie wymienia nawet ich tytułów. Ciekawą jest w artykule Dr. Słoniewskiej — próba sprecyzowania tych zagadnień pedagogicznych, które nasuwają się w związku z analizą emocjonalności dziewcząt; warto, by próba ta pobudziła do dalszych w tym kierunku rozważań i prac badawczych.

Problem szkół dokształcających zawodowych jest traktowany, niestety, jakby na marginesie spraw poruszonych w książce; poświęcony mu jest tylko jeden artykuł, podający wyniki 470 odpowiedzi uzyskanych w ankiecie, przeprowadzonej w 1933 roku wśród uczni lwowskich szkół dokształcająco-zawodowych.

Janina Ryngmanowa (Warszawa)

Drzewiecki Piotr: Zaniedbane źródła dobrobytu w Polsce Warszawa 1934, str. 52.

W części pierwszej p. n. „Różny stopień zagospodarowania" porównuje autor dochód społeczny różnych państw, w szczególności Szwajcarji i Polski i na podstawie tych porównań stwierdza, że nie bogactwa naturalne kraju lecz wydajność pracy i inteligencja jego mieszkańców decydują o dobrobycie. Dochód społeczny Szwajcarji znajduje się na piątem miejscu, zaś Polski dopiero na dziewiętnastem, podczas gdy według Griffith'a Taylora Polska znajduje się na trzeciem miejscu, a Szwajcarja dopiero na czternastem pod względem przychylności warunków przyrodzonych dla rozwoju gospodarczego ludności.

W części drugiej omawia p. D. powody braku przedsiębiorczości Polaków sięgając po nie do historji jak i opierając się na faktach obecnych; idąc za przykładem W. Grabskiego, R. Battaglii i T. Lulka podkreśla w szczególności wadliwość dotychczasowego szkolnictwa polskiego nie uwzględniającego zupełnie wychowania gospodarczego.

Wreszcie w części trzeciej rozważa zagadnienie podniesienia wydajności pracy podkreślając przedewszystkiem konieczność wykorzystania czasu w ten sposób, aby praca była wydatniejsza przy zmniejszonym wysiłku. Z treści broszury przebija wielka troska autora o skierowanie społeczeństwa polskiego na tory, które prowadzą do wzmożenia dobrobytu ogólnego i tern samem do zdobycia przez Polskę mocarstwowego stanowiska wśród innych państw. Z tego względu pożądaną jest rzeczą, ażeby treść broszury znaną była jaknajszerszemu ogółowi.

Prof. W. Skalski (Poznań)

Wilbois J.: La psychologie au service du chef d'entreprise. Paris, Pr. univ. de France, 1934, str. 243.

Fennel Wilhelm: Die kaufmännisch-wirtschaftliche Erziehung und Bildung in Vergangenheit und Gegenwart unter bes. Berücks. d. Verhältnisse in Preussen. Langensalza, Beltz, 1934, str. 114.

Schmider Ferdinand: Die kaufmännischen Berufe des Betriebs. Walldorf, Lamade, 1934, str. 205.

Zilling Ernst: Der marktpsychologische Faktor im Einzelhandel. Bruchsal, Kruse, 1934, str. 47.

D. Dział samorządowy

I. SAMORZĄD TERYTORIALNY

J. *Teorja, historja, specjalne rozprawy terytorjalne, zagadnienia ustrojowe, organizacja, sprawy urzędnicze, ogólna polityka komunalna. Statystyka miejska. Urbanistyka.*

Moraczewski Adam: Samorząd Warszawy w dobie powstania listopadowego. Warszawa, Tow. Miłośników Historji, 1934, str. 190.

Tytuł książki trochę generalizujący, treści odpowiadałby może tytuł: Ustrój władz miejskich Warszawy w dobie powstania listopadowego. Sprawa opracowana przez Adama Moraczewskiego ma wybitne znaczenie dla historji samorządu miejskiego, wyjaśniając organizację spraw miejskich na terenie stolicy w gorących dniach rewolucji narodowej. Wśród przewrotów rodzą się myśli nowe i czyny nietylko bojowe ale także ustrojowe. Przed powstaniem rządził w Warszawie wszechwładnie urząd municypalny, bez kontroli czynnika obywatelskiego. Urząd ten działał jednoosobowo przez prezydenta miasta albo kolegjalnie przez ciało zbiorowe, złożone z niektórych urzędników tegoż Urzędu. W praktyce działo się wszystko według woli prezydenta miasta i —w sprawach policyjnych — wiceprezydenta. Prezydentem był ultralojalny Karol Woyda, wiceprezydentem osławiony Mateusz Lubowidzki. Urząd, będący narzędziem powolnem w rękach władz rosyjskich a w dodatku pełen urzędników niesumiennych, był doszczętnie znienawidzony w mieście.

Z chwilą wybuchu powstania zmieniono dnia 30 listopada 1830 roku prezydjum miasta i wprowadzono „straż bezpieczeństwa", przemianowaną później na „gwardję narodową". Autor wykazuje, jak Lubecki i partja umiarkowanych od początku do końca powstania umiała we władzach miejskich usadowić element niechętny rewolucji narodowej i dbający raczej o bezpieczeństwo własności prywatnej aniżeli o wysiłek powstańczy, jakkolwiek w dalszym okresie powstania władze te bardzo starannie wspomagały rewolucję.

Już w dniu 1 grudnia podjęto pewien krok mogący uchodzić za próbę wznowienia samorządu. Zwołano zebranie obywateli, nazwane radą municypalną (rady takie były za czasów Ks. Warszawskiego) i wybrano 5-osobową „radę ogólną". W praktyce tylko ta ostatnia miała pewne znaczenie, członkowie t. zw. rady municy-

palnej, delegowani do wydziałów i cyrkułów miejskich, byli natomiast tylko wykonawcami poleceń urzędu municypalnego. Z pomocą członków rady municypalnej starała się partja Lubeckiego zachować wpływ także na urzędy państwowe. W „radzie ogólnej" ujawniły się tendencje do stworzenia istotnego samorządu. Tendencje te urzeczywistnił minister Bonawentura Niemojewski, uzyskując postanowienie rządu narodowego z 15 lutego 1831 o ustanowieniu rady municypalnej w Warszawie. Wybory odbyły się 9 i 10 marca, przynosząc dużą przewagę umiarkowanych nad członkami klubu patrjotycznego, co autor tłumaczy stronniczem przeprowadzeniem wyborów.

Na czele rady stanął Kajetan Garbiński. Mimo swego składu przeważnie umiarkowanego rada ta pracowała niezwykle pilnie dla potrzeb powstania. Pierwsze istotnie samorządowe kolegjum Warszawy w okresie niewoli było tak pracowite, że odbywało mie sięcznie 15—24 posiedzeń. Ponieważ postanowienie rządu narodowego nie rozgraniczyło kompetencyj między radą a urzędem municypalnym, stała się rzecz charakterystyczna: rada zagarnęła sobie wszystką władzę, traktując urząd jako organ całkowicie jej podporządkowany, wbrew intencjom Niemojewskiego. Początek samorządu był zarazem aktem „ludowładczym".

Gdy prezesem rady (24 sierpnia) po Garbińskim został Ludwik Osiński, zaczęła się jej nieczynność. Rosjanie znieśli radę dnia 23 listopada 1831 r.

Praca Adama Moraczewskiego ma poważne znaczenie dla dziejów ustroju miejskiego w Polsce. Odznacza się żywością naracji, wyrazistą charakterystyką ludzi (jakże wielu nieodpowiednich!), grup i nastrojów. Nastawiona jest bardzo krytycznie, rzekłbym pesymistycznie, dla tego też może mocno wychodzą rozmaite podjazdy i intrygi, słabiej działania pozytywne.

Zygmunt Zaleski (Poznań).

P o d w i ń s k i Stanisław i T y p i a k Piotr: Kalendarz i wskazówki dla sołtysów na rok 1935. Warszawa, Zw. Zaw. Prac. Sam. Teryt. R. P. Str. 228.

Zgrabna książeczka in 4-to formą swoją i układem przypomina przedwojenne kalendarze zawodowe, te wzorowe vade-mecum pracowników rozmaitych działów administracji publicznej, oświaty, sądownictwa i t. p. Takie małe kalendarze, zawierające w skrócie wszystkie podstawowe przepisy prawne, terminy, a w danym razie i wskazówki praktyczne danego zawodu — z dodaniem ogólnych informacyj, potrzebnych w pracy biurowej i dla własnej osobistej

potrzeby oraz z kalendarzem dla czynienia notatek, są nieodzownym podręcznikiem dla każdego urzędnika. Niestety po wojnie światowej, mimo powodzi rozmaitych, często zupełnie zbytecznych wydawnictw, kalendarze takie mało się pojawiały, a te, co się ukazały, nie odpowiadały koniecznym wymogom: informacje doraźne, nieścisłe, opracowanie nieumiejętne i niedbałe, podczas gdy główną uwagę skierowywano na płatne anonsy, w tego rodzaju wydawnictwach nietylko bezcelowe, ale zawadzające w sposób nieznośny. Ułożenie takiego podręcznika dobrego, choć nie wymaga zwykle pracy twórczej, jest bardzo pracowite i odpowiedzialne. Opłaci się jednak zawsze, jeśli podręcznik odpowiada potrzebom, ma bowiem zbyt wśród szerokich rzesz pracowników.

Kalendarz dla sołtysów był tembardziej potrzebny i tem więcej może liczyć na zbyt, że wyjaśnia nowy ustrój gromad, wprowadzony nową ustawą samorządową w całej Polsce.

Trudno wymagać od sołtysów, aby przy swoich rozlicznych czynnościach przeglądali całą bibljotekę samorządową. Kalendarz podaje im zatem w sposób przystępny i przeglądowy ustrój gromady, określa jej zadania i uprawnienia, ogólnie i w poszczególnych działach, daje praktyczne wskazówki i przykłady, wylicza szczegółowo obowiązki sołtysa, przytacza terminy rozmaitych czynności, a przy końcu podaje też wzory kasowo-rachunkowe i pism częściej się powtarzających. W części ogólnej oprócz taryfy pocztowej i stemplowej znajdujemy tabelki zamiany rozmaitych dawnych dzielnicowych miar i wag na system metryczny oraz tabelkę obliczania odsetek.

Tu i ówdzie możnaby oczywiście coś dodać lub zmienić, ale to już rzecz stopniowego doskonalenia kalendarza z roku na rok. Np. „niezbędne wiadomości o państwie" (str. 173) byłoby wskazane wyłączyć na końcu książeczki i znacznie rozszerzyć (ludność według narodowości, religji i zawodów, gęstość zaludnienia, przyrost naturalny i śmiertelność t. j. krótkie wiadomości statystyczne, dalej władze I i II instancji, typ szkół i pewne daty! ze szkolnictwa, ze stanu dróg i opieki społecznej itp.) Wiadomości te w skrócie podane, nie poszerzą znacznie wydawnictwa, a są to rzeczy bardzo ważne dla orjentacji nietylko sołtysów, ale także innych mieszkańców wsi, którzy zapewne nabiorą z czasem także zainteresowania do takiego pouczającego podręcznika.

Pod względem językowym radziłbym, choćby tylko ze względów na lekkość czytania, zamienić przy wyliczaniu zadań i obowiązków (str. 191—123) ciężko brzmiące w języku polskim, biurokratyczne rzeczowniki słowne na bezokoliczniki (zamiast „udzielanie, przestrzeganie" — „udzielać, przestrzegać"). Zupełnie nie-

zrozumiałe dla kogokolwiek, a tembardziej dla wieśniaka będzie tytuł pisma „Zaświadczenie na prawo (!) bezpłatnego otrzymania karty rowerowej" (str. 226). Dla obrony autorów zauważyć trzeba, że to curiosum językowe wyjęte jest z oryginalnego rozporządzenia, drugą jednak uwagą musi być stwierdzenie, że rozporządzenia wprawdzie tworzą prawo, ale nie język.

Zadania gromady określone zostały w kalendarzu podobnie jak w urzędowym projekcie instrukcji dla gromad, objęto mianowicie niemi całą działalność samorządu miejscowem, która według ustawy należy zasadniczo do gminy (zbiorowej) Autorzy we wstępie nawet wyraźnie zaznaczają, że „Samorząd gminny, mając do wykonania bardzo wiele zadań ogólno-gminnych (jakich?) i szereg czynności z dziedziny administracji państwowej, nie może wnikać w potrzeby publiczne poszczególnych osiedli, a zatem o zaspakajaniu miejscowych potrzeb winna myśleć sama gromada". Jakżeż te wskazówki obecne odbiegają od argumentów podstawowych, przytaczanych swego czasu na uzasadnienie tworzenia gmin zbiorowych! Stało się z nakazu rzeczywistości wiejskiej to, co było do przewidzenia, że samorząd miejscowy pozostał nadal w poszczególnych wioskach, a wyłącznie wielka gmina objęła prawie tylko administrację rządową i nadzór nad gromadą. A nawet tam, gdzie były już gminy zbiorowe, rozbudza się — i słusznie — prace ściśle samorządowe w gromadach. *Dr. W. Dalbor* (Poznań).

Rocznik Statystyczny m. Warszawy za rok 1933. Warszawa, Zarząd Miejski, 1935, str. 108.

Ostatni Rocznik Statystyczny m. Warszawy, opublikowany ze znacznem opóźnieniem, przynosi w układzie treści pewne zmiany. Mianowicie niektóre dziedziny musiano dla braku materjału pominąć. Nie ogłoszono tym razem danych o zarobkach członków Ubezpieczalni Społecznej i jej świadczeniach, o przedsiębiorstwach handlowych, o ruchu towarowym w porcie rzecznym itp. Rozszerzono natomiast dział demografji, zdrowia publicznego, oraz oświaty i kultury.

Na podstawie bogatego materjału statystycznego, zawartego w Roczniku, który to materjał zgrupowano na 221 tablicach i w 23 rozdziałach — można stwierdzić w życiu i tendencjach rozwojowych stolicy poważne nasilenie tych zjawisk, na które wywiera przemożny swój wpływ obecny kryzys. Pod względem liczebnym Warszawa obecnie wzarasta nieznacznie (1 200 tys. osób). W ruchu nautralnym zaznacza się dalszy spadek. Na 1 000 mieszkańców było: urodzeń 13,2, zgonów 10,9, małżeństw 8,6, przyrostu

naturalnego tylko 2,2 — gdy w tym czasie Poznań ma jeszcze urodzeń 17,6, a przyrostu 6,1; Katowicie zaś urodzeń 16,5, przyrostu 6,5. Zgony w Warszawie (13025) następują najczęściej spowodu chorób zakaźnych (20,5%), chorób serca (19,6%), gruźlicy (14,9%), raka (10,5%), i chorób płuc (11,0%). Zamachów samobójczych jest obecnie rocznie około 1,5 tys., w tem 28% śmiertelnych. W szpitalach miejskich przebywa przeszło 60 tys. chorych. Blisko 400 tys. osób odwiedziło przychodnie lekarskie. Do Ubezpieczalni Społecznej zgłoszono zachorowań 869 tys. Pogotowie ratunkowe udzieliło pomocy 28,25 tys. razy. W zakresie aprowizacji miasta dostarczono na rynek przeszło 59 milj. kg. mięsa. Spożycie mięsa na głowę wynosi obecnie 50 kg, gdy w Poznaniu 65 kg. Znamiennie przedstawiają się wskaźniki cen w wzajemnym do siebie stosunku. Gdy bowiem artykuły wiejskie, sprzedawane bezpośrednio przez rolników na rynku warszawskim obniżyły się w stosunku do r. 1928 (100) na 42,6; to arykuły nabywane przez rolników w mieście obniży się tylko na 72,9; przytem artykuły skartelizowane stanęły już na 93,0.

Poraz trzeci znajdują się w Roczniku dane według nowego schematu o stanie zatrudnienia i wypłatach w zakładach przemysłowych, wśród których rozróżnia się jeszcze poszczególne gałęzie. W 2 018 zakładach wykazanych (wszystkich niezdołano objąć statystyką) zatrudniono w ciągu roku 47 504 robotników i 10 476 pracowników umysłowych. Robotnikom wypłacono brutto przeszło 90 miljonów złotych, a pracownikom umysłowym przeszło 40 milj. zł. W zakresie ubezpieczenia pracowników fizycznych od bezrobocia wypłacono 136 814 zasiłków tygodniowych na sumę 1 385 300 zł. Do wydziału opieki społecznej zgłosiło się o pomoc 128 680 osób, co stanowi wzrost w stosunku do roku 1930 i 1931 o 155% i 30%. Zakwalifikowano do wsparcia 80 298 osób. Pensjonarzy w miejskich zakładach było 10 320. Z miejskiej pomocy mieszkaniowej korzysta 17 252 osób (3 982 rodzin). Domy noclegowe dla bezdomnych odwiedziło przeszło pół miljona osób, czyli wzrost w stosunku do lat poprzednich wynosi o kilkadziesiąt tysięcy.

Z pośród rozrywek kulturalnych na czoło wybijają się kina (10,25 milj. osób), potem widowiska sportowe (1,5 milj.), następnie dopiero teatry (ponad 800 tys.). Zaznaczył się poważny wzrost przestępstw. Gdy w latach 1929—1931 notowano do 28 tys. wypadków przestępnych, to obecnie przeszło 31 tys. Wpływy z podatków wzrosły na r. 1933/34 w stosunku do poprzedniego roku o przeszło 5 milj. zł. Rość płatników podatku dochodowego zmalała, jednak z 560 tys. i 450 tys. na 390 tys. Tak samo liczba pracowników opodatkowanych zmalała z 93 tys (w r. 1931) i z 78,25

tys. (w r. 1932) na 68,5 tys. (w r. ,1933). Dochody miasta utrzymały się na poziomie poprzednich dwu łat (105 milj. zł). Wydatki natomiast zmniejszyły się z 120,5 milj. na 98 milj. zł, zapobiegając w ten sposób poważnym deficytom z poprzednich lat.

Niemniej ciekawie przedstawiają się działy: oświata i kultura, komunikacja, poczta, ceny i kredyt.

Życzyćby sobie tylko należało, aby roczniki miejskie wychodziły drukiem bez większego opóźnienia, co tak ważne posiada znaczenie dla ich aktualnej wartości, uwarunkownej zresztą częstemi i niezawsze przewidywanemi perturbacjami w bieżących zjawiskach życia, które opisują. *Mgr. Stanisław Waszak* (Poznań).

Hołub M.: Regulamin wyborczy do zarządu gminnego (woj. południ. i zachodnie). Rohatyn, Szkolnik, 1935, str. 40.

Hołub M.: Regulamin wyborczy do rad gminnych (woj. południowe i zachodnie). Rohatyn, Wyd. Księg. Druków i Ustaw Gminnych, 1933, str. 48. 0,50 zł.

Kwiatkowski Wł.: Samorząd Kaliski. Zarys historyczny, Kalisz, Pol. Tow. Krajoznawcze, 1934, str. 72.

Rocznik Statystyczny m. Wilna 1933 r. Wilno, Urząd Miejski, 1935, 293 str.

Szczęśniak Wł.: Wł.: Monografia gminy Korabjewice pow. skierniewickiego według stanu organizacyjnego, opartego na ustawie z d. 23. III. 1933 o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorjalnego. Suchedniów, nakł. autora, 1935, str. 32.

Statystyka samorządowa, serja C. 2. 13. Warszawa, Gl. Urząd Stat., 1935, str. 49.

Zaborski B.: Miasta. Warszawa, Almanach Polski, 1935.

Życzyński T.: Regulamin wyborczy do wydziałów powiatowych. Rohatyn, Szkolnik, 1935, str. 36.

Aragon M.: Les administrateurs communaux et intercommunaux: élections du conseil municipal du maire et des adjoints. Paris, Sirey, 1935, str. 232.

Bonneau G.: Loi municipale du 5. IV. 1884, textes mis à jour au 1. VII. 1935. Paris, Giard, 1935, str. 152. 9 fr.

Girolami J., Goldenberg L. et Hersant M.: Les pouvoirs du maire. Paris „Vie communale, 1935, str. 720.

Goldenberg L. et Pinto R.: Ce qu'il faut savoir des élections municipales. Paris, „Vie communale", 1935, str. 80.

Pavie A.: Manuel des maires, adjoints et conseillers municipaux. Paris, Dalloz, 1935, str. 280.

Sauvard H. et Huet M.: Nouveau guide pratique des maires. Paris, Garnier Frères, 1935, str. 1096.

Vallette L.: Loi municipale du 5. IV. 1884 augmentée d'un supplement mis à jour en avril 1935. Paris, Garnier, 1935, str. 320. 15 fr.

Albrecht W.: Neues Gemeinderecht. Leipzig, Hirschfeld, 1935, str. 71. 1,50 M.

Hendel K.: Versicherungsverbände d. sächsischen Gemeinden. Leipzig, de Gruyter, 1934, str. 40. 3 M.

Hessel A. u. Derschau B.: Die Gemeinden u. die Wirtschaftswerbung. München, Verl. f. Verwaltungspraxis, 1935, str. 99. 3 M.

Jahrbuch f. Kommunalwissenschaft. Stuttgart, Kohlhammer, 1933, str. 299. 6,50 M.

Loeb-Caldenhof R.: Die Realgemeinden in der Provinz Hannover Göttingen, Gott. Handelsdruckerei, 1934, str. 187.

Markmann F.: Staat u. Gemeinde. München, Kommunalschriftenverl., 1935, str. 24. 0,90 M.

Rosenblum S.: Die sozialpolitischen Massnahmen d. Gemeinde Wien. Bern, Haupt, 1935, str. 182. 4 M.

Schön W.: Die Gemeinderäte u. Beiräte n. d. deutschen Gemeindeordnung. München, Kommunalschriftenverl., 1935, str. 31. 6,90 M.

Suren Fr. u. Loschelder W.: Die deutsche Gemeindeordnung v. 30. I. 1935. Berlin, Heymann, 1935, str. 331. 9 M.

Theilen K.: Deutsche Reichsgemeinde oder Dorf? Die Gemeindeneugliederung in Oldenburg u. ihre Bedeutung f. e. Reform d. Verwaltung. Oldenburg, Littmann, 1935, str. 48. 2,50 M.

Thiel Fr.: Die deutsche Gemeindeordnung. Bonn, Stollfuss, 1935, str. 48. 1,50 M.

Zahn Ch.: Grund und Boden u. die deutsche Gemeindeordnung. München, Kommunalschriftenverl., 1935, str. 34. 0,90 M.

Brewer Fg.: A century of London government. London, Bam, 1935, str. 32. 1 s.

Clarke J. J.: Outlines of local government of the United Kingdom. London, Pitman, 1935, str. 318.

Parry H. L.: Local government. London, King, 1935, str. 259.

Stieff Fr. Ph.: The government of a great American city. Baltimore, Roebuck, 1935, str. 391. 2,50 $

2. *Przedsiębiorstwa komunalne, zakłady użyteczności publicznej, szkolnictwo, opieka i szpitalnictwo, budownictwo.*

Biegeleisen Leon Wł.: Przedsiębiorstwa komunalne wywozu i utylizacji odpadków domowych. Studjum z zakresu ekonomiki komunalnej. Warszawa 1935, str. 158.

Życzyćby należało, aby zagadnienia szczegółowe gospodarstwa komunalnego posiadały pewną podstawową literaturę, dążącą do

wszechstronnego naświetlenia spraw, z któremi porać się musi każdy praktyk samorządowy. Dotychczas w wielu dziedzinach jest inaczej, najczęściej posiadamy artykuły przyczynkowe, czasem monografje lokalne (tych jest mało), raz po raz dobrą pracę techniczną, najrzadziej ekonomiczną o nastawieniu syntetycznem ale ogarniającą przedmiot wgłąb i wszerz. Przyjmujemy przeto książkę prof. Biegeleisena z dużem uznaniem i wdzięcznością. Praca rozpatruje kwestję usuwania i utylizacji odpadków domowych w środowiskach miejskich wyczerpująco, czego dowodem kilka tytułów rozdziałowych: podstawy prawno-administracyjne, systemy bezpylnego usuwania śmieci domowych, kosztorys wywozu śmieci, utylizacja śmieci, sfinansowanie. Autor uwzględnia przy wywozie jak przy utylizacji organizację ogólną, szczegółowe kwestje techniczne (tabor, maszyny itp), organizację pracy, kalkulację i rentowność itd. Praca jego jest niezbędnym podręcznikiem dla każdego działacza samorządowego, zajmującego się sprawami techniczno-sanitarnemi miasta. Autor zebrał wiele materjału porównawczego z licznych miast państw zachodnich i analizuje szczegółowo wysiłki miast polskich na tern polu pracy. Zastrzeżeń mamy niewiele: nie można oprzeć się wrażeniu, że duża część pracy pisana jest ad usum miasta Warszawy; dalej polemizować możnaby w rozmaitych szczegółach, że wymienię wybitnie optymistyczną kalkulację komunalnego wywozu śmieci; a wreszcie nadmiar deliberowania nad praktykami licznych miast zagranicznych. Uwagi te czynimy tylko dlatego, że praca zyskałaby przy pewnej kompresji. Temperament pisarski ponosi tego żywego i płodnego autora, działającego często na polach w piśmiennictwie zaniedbanych. Książka wartościowa.

Zygmunt Zaleski (Poznań).

Cieszyński Fr.: Opieka higjeniczno-wychowawcza, kulturalna i społeczna nad matką i dzieckiem w Miejskim zakładzie położniczym im. ks. Anny Mazowieckiej. Poznań, „Dziennik Poznański", 1935, str. 10.

Gajewski W.: Zagadnienie rozwoju miast woj. wschodnich. Warszawa, T-wo Ekonomistów rozwoju ziem wschodnich, 1935, str. 15.

Gospodarka elektryczna w Polsce. Warszawa, wyd. Zw. Elektrowni Polskich, 1935, str. 994.

Kremer B.: Zaopatrzenie miasta Wilna w mleko. Wilno, Zawadzki, 1935.

Paprocki A.: Plan zabudowania, to podstawa urządzeń i kultury naszych miast. Warszawa, Samorządowy Instytut Wyd., 1935, str. 12.

Różański St.: Zagadnienie rozwoju Warszawy i jej regjonu. Warszawa, Hoesicka, 1935.

Strzelecki E.: Zagadnienie mieszkaniowe współczesnej Warszawy. Warszawa 1935.

Świderski Br.: Stare Leszno, jego źródła, wodociągi i studnie artezyjskie. Leszno, Druk. Leszczyńska, 1935, str. 16.

Toeplitz T.: Polityka gruntowa m. st. Warszawy. Warszawa 1935.

Wojnarowicz St.: Określenie najekonomiczniejszych warunków współdziałania między przedsiębiorstwami miejskiemi. Warszawa, „Przegląd Organizacji", 1935.

Wojnarowicz St.: Droga do usprawnienia przedsiębiorstw miejskich. Warszawa, „Przegląd Organizacji", 1935.

Bertogne M.: L'administration generale de l'Assistance publique en France. Paris, Giard, 1935, str. 279.

Gösset J.: Distributeurs et usagers du gaz et de Félectricité. Paris, Giard, 1935, str. 213.

Romaniuk K.: Excédents des déficits budgétaires des entreprises communales en 1931/32. Warszawa, Off. Centr, de Statistique de la République polonaise, Pologne, 1934, str. 24.

Boehme Fr.: Das Kleinwohnungsproblem im Siedlungsverband Ruhrkohlenbezirk. Bochum. Grabe, 1934, str. 135.

Brugger E.: Industrielle Betriebe d. Kantons Basel-Stadt, ihre Entwicklung u. Bedeutung auf d. Gebiete d. Baselstädtischen Gas- Wasser- u. Elektrizitätsversorgung u. d. Verkehrswesens. Genf, Benteli, 1935, s. 290.

Adams Th.: Outline of town and city planning. N. Y., Russel Sage Found, 1935, str. 368. 3 $.

Dimock M.: British public utilities and national development. Chicago, Un. Press., 1934, str. 350. 3,25 f.

Hardy Ch. O. a. Kuczyński R. R.: The housing program of the city of Vienna. Washington, Brookings Inst., 1935, str. 155.

Jones H. A.: The administration of health a. physical education in N. Y. state. N. Y., Teachers Coll. Columbia Univ., 1935, str. 161.

Ministry of Health: Town and country planning. London, Stat. Off., 1935. 1 s.

Schwan B.: Town planning and housing throughout the world. London, Architectural Press, 1935.

3. Finanse komunalne, polityka finansowa, budżety, ogólna gospodarka komunalna.

Pawlak Z.: Wskazówki dla gminnych komisyj rewizyjnych. Warszawa, Związek Gmin Wiejskich i Związek Pracowników Samorządu, 1934, str. 126.

Jest to podręcznik dla gmin wiejskich i mniejszych miast, zawierający przepisy prawne i wskazówki fachowe dotyczące donio-

slego obowiązku rad gminnych kontrolowania całej gospodarki gminnej przez komisje rewizyjne. Praktyczną wartość bruszurki, napisanej przystępnie, a bardzo ściśle, przez znanego specjalistę w dziedzinie rachunkowości samorządowej, stanowi obok wzorów regulaminu komisji rewizyjnej oraz jej protokółów, — przedewszystkiem szczegółowe objaśnienia i pouczenia w rozmaitych działach rachunkowości i gospodarki gminnej — objaśnienia nietylko cenne, ale i konieczne dla każdego niefachowca, powołanego do komisji rewizyjnej.

Z broszurką tą powinien się zaznajomić każdy członek komisji rewizyjnej, a przewodniczący komisji powinni znać ją dokładnie, jeśli rewizje gospodarki samorządowej mają być rzeczywiście rewizjami, a nie czczą formalnością.

Tylko że po wojnie obywatele tak się zrazili do czytania ustaw i ich objaśnień! Jest to objawem dość zrozumiałym nietylko wobec większego braku czasu, ale jeszcze bardziej wobec powodzi zmieniających się ciągle ustaw, a także często bezwartościowych podręczników i niepotrzebnych broszur. Ale mimo to trzeba się przecie rozeznawać jako tako przynajmniej w tem, w czem przyjęliśmy na siebie zobwiązania wobec społeczeństwa i naszych wyborców. Źle się dzieje, jeśli np. niewielu radnych miejskich zaznajomiło się choćby jako tako z nową ustawą samorządową, obowiązującą już od dwu lat! *Dr Władysław Dalbor* (Poznań).

Zawadzki Józef: Zarys Gospodarczej Polityki Komunalnej. Wykłady w Szkole Nauk Politycznych w Warszawie w roku 1934/35. Warszawa, „Samorząd Miejski", 1935, str. 100.

Dr. Józef Zawadzki wieloletni radny i członek Zarządu m. st. Warszawy w okresie tworzenia i orgnizacji samorządu miejskiego w odrodzonej Polsce napisał pracę poświęconą zagadnieniom gospodarczym polityki komunalnej. Słusznie autor stwierdza w przedmowie, że w literaturze polskiej brak jest pracy, ujmującej całokształt zagadnień z dziedziny polityki komunalnej. Jest to więc pierwsza tego rodzaju publikacja. Sam, wieloletni praktyczny działacz samorządowy, podszedł do przedmiotu nie od strony teoretycznych rozważań i definicyj ściśle naukowych, lecz od strony praktycznej poruszanych zagadnień. Ten sposób podejścia do przed miotu ma niewątpliwie swoje duże zalety, ale też z drugiej strony posiada pewne braki. Spotykamy więc w pracy Dr. J. Zawadzkiego wiele twierdzeń i uogólnień niedość uzasadnionych ani materjałem statystycznym ani też głębszym rozważaniem. Rozumiał to napew-

no sam autor, nazywając pracę swą „Zarysem". Ponadto na stu stronach trudno jest dać zwięźlejszy, a zarazem pełniejszy obraz zagadnień gospodarczych samorządu.

Praca podzielona jest na 7 rozdziałów oprócz wstępu. Rozdział I obejmuje uwagi ogólne o samorządzie i jego stosunku do państwa i społeczeństwa, II-gi traktuje o zadaniach szczegółowych i celach samorządu terytorjalnego, III-ci o źródłach dochodów zwyczajnych i nadzwyczajnych samorządu z poddziałami zawierającemi: A. uwagi ogólne o źródłach dochodu samorządu i B. uwagi szczegółowe, dotyczące 1. zasad administracji majątkiem samorządu, 2. podatków samorządowych i 3. opłat pobieranych przez samorządy; PV-ty o przedsiębiostwach samorządowych, V-ty o wydatkach samorządów, VI-ty o inwestycjach samorządowych, VII-my o związkach celowych, tworzonych przez samorządy dla celów specjalnych.

Ponieważ, jak słusznie stwierdza autor w przedmowie, polityka komunalna jest dziedziną, w której życie wyprzedza teorję, to trzeba stwierdzić, że w wielu wypadkach twierdzenia i wnioski autora budzą zastrzeżenia i wątpliwości. Zwłaszcza w obecnym okresie powstawania nowych zjawisk o charakterze społecznym i gospodarczym oraz kształtowania się nowych idej i nowych form, a także i nowych technicznych udoskonaleń sposoby rozwiązania poszczególnych zagadnień polityki komunalnej musiałyby być inne niż te, jakie podaje autor.

Jako przykład wymowny można przytoczyć, że autor wypowiadając się dość kategorycznie przeciw spekulacji gruntami i placami w mieście i przeciw wzbogacaniu poszczególnych właścicieli terenów kosztem miasta, budującego ulepszone drogi, linje tramwajowe, gazowe, elektryczne, ani słowem nie wspomina o podatku od przyrostu wartości tych terenów na rzecz miasta, podatku, którego słuszność w tych wypadkach już dawno uznała praktyka i teorja skarbowości.

Mimo tego zastrzeżenia, książkę tę należy powitać z radością, gdyż przyczyni się niewątpliwie do pogłębienia znajomości spraw samorządowych w społeczeństwie, a przez to może wpłynąć na zmianę stosunku tego społeczeństwa do idei samorządu i do gospodarki komunalnej. Książka napisana jest językiem łatwym, potoczystym i w widocznem umiłowaniem przedmiotu. Przeczytać ją powinien każdy obywatel miasta, pobudzi go ona do myślenia o sprawach swego miasta. *St.Zbrożyna* (Warszawa).

Słomiński Z.: Gospodarka Warszawy w dobie kryzysu 1930—1934. Warszawa, nakł. autora, 1935, str. 91.
Słomski K.: Rola komunalnych kas oszczędności w życiu gospodarczem państwa. Poznań 1935.
Szczegółowa instrukcja o prowadzeniu kasowości i rachunkowości w gminach wiejskich. Warszawa, Zw. Zaw. Pr. Sam-, 1935.
Zagadnienia gospodarki samorządu Warszawy, t. I. Warszawa 1935.

Chaveton B.: Les finances locales anglaises. Paris, Belmont, 1934, str. 167.
Eyraud C.: Caisses de crédit municipal et monts-de-piété. Paris, 1935, str. 276. 30 fr.
Felix M.: La réforme générale des finances locales, 4. La réforme des impositions départamentales et communales. Paris, Rousseau, 1934, str. 355. 40 fr.
Girolami J. et Delaparte: Les subventions de l'état aux collectivités locales. Paris, Ed. „Vie communale", 1935, str. 350.
Tétreau J.: Les régies municipales, Législation, Fonctionnement, Jurisprudence. Paris 1935, str. 659. 35 fr.

Blöchlinger O.: Die Gemeindenfinanzen im Kantom Zug in ihrer Entwicklung seit 1880. Zürich, Leemann, 1934, str. 181.
Marx G.: Inhalt d. Kommunalaufsicht in Preussen. Jülich, Fischer, 1935, s. 83. scher, 1935, str 83.

Massa M.: Le sovrimposte comunali e provinciali. Como. Nani, 1935, str. 73. 4,50 L.

II. SAMORZĄD GOSPODARCZY I SAMORZĄD PRACY

Teorja, historja, specjalne rozprawy teoretyczne, Izby gospodarcze. Izby pracy.

Dziadosz Ig.; Współpraca Izby Rolniczej z Samorządem terytorjalnym. Łuck, Wołyńska Izba Rolnicza, 1935, str. 20.
Leśniewski W.: Przegląd działalności Zw. Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. Warszawa, Zw. Izb i Org. Rol., 1935, str. 19.
Ruciński K.: Izba Przemysłowo-Handlowa w Wilnie w latach 1929 do 1934. Wilno, Izba Przemysłowo-Handlowa, 1934, str. 20.
Sprawozdanie o działalności i stanie gospodarczym Okr. Izby Przem.-Handl. w Krakowie w 1934 r. Kraków, Izba Przem.-Handl., 1935, s. 176.

Biagi B.: L'état corporatif, Paris 1935. 7,50 fr.
Bourgin G.: L'état corporatif en Italie. Histoire du travail et de la vie économique. Paris, Giard, 1935, str. 256. 15 fr.
Cahen-Salvator J.: La réprésentation des intérêts et les services publics. Paris, Sirey, 1935, str. 215. 28 fr.

Franke W.:Der Vertrauensrat im Betrieb. Gemeinverständl. mit zahl. Beisp. versehene Darst. d. Bildung, Aufgaben u. Rechtsstellung d. Vertrauensräte in d. Betrieben d. Privatwirtschaft u. in d. üffentl. Verwaltungen u. Betrieben. 2. Aufl. Essen, Haarfeld, 1935, str. 33. 1,25 M.
Goerrig Fr.: Arbeitsrecht. Leipzig, Hoffmann, 1935, str. 154. 1,70 M.
Haekhofer C: Berufständischer Aufbau. Bern, Voizol, 1934,4 str. 219. 4,80 fr.
Hastier H.: Grundriss d. deutschen Arbeitsrechts. Berlin, Verl. f. Sozialpolitik Wirtschaft u. Statistik, 1935, str. ?. 0,60 M.
Hobelsperger A.: Die neue Verfassung u. d. Aufbau d. Berufsstände in Österreich. Linz, Industriellen-Verb. Oberösterreich, 1935, str. 32.
Hochstrasser C.: Die Korporationsgemeinde d. Stadt Luzem. Luzern, Räber, 1935, str. 136. 2,90 M.
Hoyer E.: Ordensrecht u. Arbeitsrecht, 3. Aufsätze. Rumburg, Pfeifer, 1935, str. 63. 12 kor. cz.
Mayer-Wegelin H.: Die Gestalt d. Syndikate im jetzigen u. künftigen Gesellschaftsrecht. Berlin, Heymann, 1935, str. 64. 4 M.
Reuter H.: Grundsätze u. Grundzüge unseres deutschen Arbeitsrechts. Leipzig, Noske, 1935, str. 88. 0,90 M.
Rosner R. A.: Die geschichtliche Entwicklung d. heutigen Idee d. Ständestaates. Würzbur-g, Triltsch, 1935, str. 45. 1,50 M.
Schüle W.: Der berufsständische Gedanke in der Wirtschaftspolitischen Diskussion seit 1919. Mannheim, 1934, str. 77.

Assante A.: Dal sindicato alla corporazione. Napoli, Mirando, 1934, str. 225. 7 L.
Bevione G.. La legge sulle corporazioni e la nuova economia Mussoliniana. Roma, Bandi, 1934, str. 28.
Ferri G.: II sindicato fascista nel diritto pubblico. Roma, „Hdiritto fascista", 1935, str. 139.
Navarrà A.: La organizzazione sindicale e corporativa, 2 ed. Napoli, Joveoa, 1935, str. 369.
Pergolesi F.: I dirigenti d'azienda nell' ordinamento sindicale. Padova, Cedam, 1935, str. 178.
Vito F.: I sindicati industriali. Milano, Giuffé, 1934, str 320. 32 ..

E. Dział socjologiczny

I.

Wydawnictwa zbiorowe, podręczniki i systemy. Historja socjologji i krytyka.

Elliot Mabel Agnes a. an.: Our dynamic society. New York, Harper 1935, str. 388. (1,68$).

Glenn Paul J.: Sociology. A class manual in the philosophy of human society. St. Louis, Herder, 1935, str. 419. (2$).

Lennert Rudolf: Die Religionstheorie Max Webers. Stuttgart, Kohlharamer, 1935, str. 57. (3,60 mk).

Ross E. J.: Rudiments of sociology. Milwaukee, Bruce, 1934, str. 303. (1,44 $).

Spencer Herbert: Descriptive sociology. Groups of sociological facts, classified a. arranged. Division 2, Romans. Abstracted by E. H. Alton a W. A. Goligher. London, Williams & Norgate, 1935, str. 339. (25 szlg.).

Sumner William Graham: Essays. Ed. by A. G. Keller a. M. R. Davie. 2. Vol.: General a. sociological essays. London, Oxford Univ. Pr., 1935.

Tönnies Ferdinand: Gemeinschaft u. Gesellschaft. Grundbegriffe einer reinen Soziologie. 8. verb. Auflg. Leipzig, Buske, 1935, str. 258. (8 mk).

II.

Metodologja. Zagadnienia graniczne i ogólne.

Adams H. P.: The life a. writings of Giambattista Vico. London, Allen & Unwin, 1935, str. 236.

Arnekker Edward: O kontrolowaniu obserwacji porównawczej, jako metodzie badania struktury i właściwości zespołów społecznych. „Przegląd Socjologiczny", T. III, Z. 3/4, str. 485 — 534, Poznań, Księg. św. Wojciecha, 1935.

Bennion Lowell L.: Max Weber's methodology. Paris, Pr. modernes, 1934, str. 477.

Biegeleisen Leon Władysław: Socjologiczno-teleologiczne czynniki w ekonomice. Księga Pamiątkowa ku czci Leop. Caro. Lwów, Książnica Atlas,, 1935, str. 1—60.

Caro Leopold: Prawa ekonomiczne a socjologiczne. Odbitka z „Przeglądu. Powszechnego". Biblj. Pol. Tow. Ekonom, we Lwowie, T. VII, Lwów, Książnica Atlas, 1935, str. 51.

Foster M. B.: The political philosophies of Plato a. Hegel. London, Oxford Univ. Pr., 1935, str. 207.

Huxley Julian Sorell: Science and social needs. New York, Harper, 1935, str. 303. (2,75 $).

Sehwiendland Eugen: Economie sociologique. T. 2. Paris, Giard, 1934, str. 348. (45 fr.).

Young Pauline: Interviewing in social work; sociological analysis. Introd. by J. C. Colcord. London, Mac Graw-Hill, 1935, str. 432. (18 szlg.).

Wallas Graham: Social judgment. New York, Harcourt, 1935, str. 175. (1,50 $).

Ward Lester Frank: Young Ward's diary. Ed. by Bernhard J. Stern. New York, Putnam, 1935, str. 331. (3 $).

III.

Podłoże biologiczne. Warunki zewnętrzne.

Kasse und Geist. Vier Vorträge gehalten in der Senckenbergischen Naturforschenden Gesellschaft in Frankfurt a. M 1930/31, von Franz Weidenreich, Frankfurt a. M.; W. Peters, Jena; Ernst Kretschmer, Marburg; Walter Goetz, Leipzig. Leipzig, J. A. Barth, 1932, str. 78.

Wszystkie zamieszczone w tym zbiorku odczyty cechuje spokojna, beznamiętna rzeczowość w traktowaniu problemu rasy. Nie wszystkie jednak są równie ciekawe, nie wszystkie stoją na równie wysokim poziomie. Najlepsze są dwa pierwsze: profesorów: Weidenreicha o fizycznych podstawach teorji ras i Peters'a o psychologji ras.

Weidenreich, w odczycie o przejrzystej kompozycji stara się wykazać, że problem ras już od strony czysto fizycznej jest skomplikowany i teorja ras natrafia na liczne trudności, przemilczane w popularnych, politycznie zorjentowanych przedstawieniach. Nietylko wskaźnik główny bywa zawodnem kryterjum rozgraniczenia ras. Ich delimitacja napotyka na poważnie trudności nawet przy operowaniu kompleksem cech, ustalonych jako charakterystyczne dla danej rasy. Ustalone kompleksy cech bowiem to tylko idealne schematy skrajnych różnic; pojedyncze zaś osobniki wykazują różne stopnie zbliżenia wzgl. odchylenia od tych schematów zarówno pod względem barwy włosów i oczu jak i wskaźnika głównego. Odchylenia od schematów rasowych są przeważnie tak znaczne, że w wielu wypadkach trudno już rozstrzygnąć czy dany osobnik (np. o włosach ciemno-blond) należy „jeszcze" do rasy nordycznej czy też do rasy „jeszcze" alpejskiej. Empiryczna rozpiętość odchyleń od idealnego schematu rasowego nastręcza bardziej poważne jeszcze trudności; faktyczne odchylenie konkretnego osobnika od schematu rasowego może być tłumaczone trojako: albo 1. jako wynik naturalnej amplitudy zmienności cech wewnątrz danej rasy, albo 2. jako

wynik skrzyżowania rasowego albo wreszcie: 3 jako swoista właściwość rasy „pośredniej" t. zn. rasy powstałej przez biologiczne utrwalenie się pewnego etapu przekształceń na drodze do rasy objętej schematem rasowym. W wielu wypadkach, zdaniem Weidenreich'a, nie mamy żadnych danych po temu aby problem „odchylenia" móc jednoznacznie rozstrzygnąć, a temsamem odrzucić pozostałe dwie możliwości.

Problem psychologji ras wychodzi poza właściwy temat odczytu Weidenreich'a. Niemniej, acz krótko, dotyka go autor, wysuwając podstawowy argument przeciw obecnym teorjom psychiki rasowej, mianowicie: brak ścisłej i pewnej metody ujmowania zasadniczych, ogólnych właściwości psychicznych danej rasy przy równoczesnem wyłączeniu tego wszystkiego, co należy położyć na rachunek środowiska, tradycji, doświadczenia, naśladowania a zwłaszcza czysto indywidualnego wyposażenia biopsychicznego.

P e t e r s , po krytycznym przeglądzie dotychczasowych wyników badań nad różnicami psychicznemi poszczególnych ras dochodzi do konkluzji, że w psychologji ras stoimy wciąż jeszcze przed górą zagadnień, których, narazie przynajmniej, nie możemy rozstrzygnąć. Peters przychyla się wprawdzie raczej do zdania, że ustalone eksperymentalnie różnice inteligencji i uzdolnień są uwarunkowane dziedzicznością rasową, przyznaje jednak, że można je również tłumaczyć odmiennością środowiska społecznego, gospodarczego i kulturowego. W wywodach jego uderza całkowite pominięcie wpływu wzajemnego stosunku różnych grup etnicznych i klasowych na ocenę wyników testowych oraz na kształtowanie się cech psychicznych. Stąd nie potrafi wytłumaczyć, dlaczego inteligencja Murzynów w Półn. Stanach jest wyższa od inteligencji Murzynów ze Stanów Południ. W całym odczycie Peters'a przykro uderza również ustawiczne mieszanie rasy z narodem czy ludem.

Najmniej ciekawy, teoretycznie najwięcej budzący zastrzeżeń, jest odczyt słynnego twórcy konstytucjonalizmu: E. K r e i s c h m e r a p . t.: Genjusz i rasa. Autor wychodzi tu z bardzo wątpliwego założenia, że „wcale pewne punkty oparcia dla ustalenia swoistych uzdolnień ras i plemion daje nam statystyka geograficzna miejsc urodzenia ludzi genjalnych i rozmieszczenia wybitnych pomników kultury" (str. 61). Na tej podstawie dochodzi do wniosku, że rasę nordyczną cechują uzdolnienia do filozofji i dramatu, alpejską zaś do muzyki i sztuk plastycznych, pierwszą — temperament chłodny, drugą — zdecydowanie artystyczny; w pełni jednak zarówno cechy jednej jak i drugiej rasy wyrażają się przy wzajemnych skrzyżowaniach. Genjalni ludzie jawią się przedewszystkiem w okręgach zmieszania rasy nordycznej z alpejską, znacznie rzadsi są natomiast

w okręgach wzgl. czysto rasowych. W teorji o wyższej płodności kulturalnej mieszańców tych dwóch ras nad przedstawicielami rasy czysto nordycznej idzie Kretschmer za modnym dziś w Niemczech prądem, zapoczątkowanym przez F. K. Günther'a z chwilą, kiedy badania polskich antropologów wykazały, iż odsetek nordyczny jest wyższy a conajmniej równy u Słowian półn. jak u Niemców. Odczyt Kretschmer'a pod żadnym względem nie posuwa naprzód psychologji ras; przeciwnie — rozpatrywany z punktu widzenia stosowanej metody — oznacza wyraźne cofnięcie poza postulaty odczytu Peters'a. Właśnie obraną przez autora drogą statystyki geograficznej, tak jak on ją wykorzystuje, nie można wyciągnąć żadnych wniosków. Jeśli niedopuszczalny jest jednoznaczny wniosek z fenotypu o genotypie (ze względu na przekształcający wpływ środowiska), tembardziej niedopuszczalny jest wniosek z wytworów kulturowych o genotypie, bo tu zależności są jeszcze bardziej złożone i wielorodne.

W ostatnim, najkrótszym odczycie W. Goetz dochodzi do konkluzji, że przy obecnym stanie badań nad rasami oraz ich psychologją, historyk kultury czy dziejów społeczno-politycznych powinien, o ile możności, unikać odwoływania się do rasy.

Jeśli pominiemy niepotrzebny odczyt E. Kretschmer'a, pozostałe w tym zbiorku tworzą bardzo pożyteczne i krytyczne zobrazowanie różnych aspektów teorji ras. Że w zobrazowaniu tem o wiele więcej spotykamy zastrzeżeń i wątpliwości krytycznych niż pozytywnych wyników, winę tego położyć trzeba na karb współczesnego stanu badań nad rasami, a zasługę — trzeźwej rzeczowości autorów.

Tadeusz Szczurkiewicz (Poznań).

Alverdes Friedrich: Grundzüge der Vererbungslehre. Leipzig, Hirzel, 1935, str. 143. (5 mk).

Bruiteli Elisabeth: Das Wertorgan als charakterformendes Prinzip. Eine psycholog, u. pädagog. Untersuchung des Wertverhaltens der Mittelschülerinnen. Düsseldorf, 1934, str. 310.

Buss 0.: Die Ganzheitspsychologie Feliks Krueger. Method. Grundgedanken u. grundlegende Ergebnisse. München, Beck, 1934, str. 60. (3 mk.).

Bystroń Jan Stanisław: Czynniki rasowe w życiu literackiem. „Przegląd Socjologiczny", T. III, Z. 3/4, str. 424 — 436, Poznań, Księg. św. Woj. ciecha, 1935.

Cohn S. S.: Die Theorie des Bevölkerungsoptimums. Ein Beitrag zur dogmengeschichtlichen u. dogmenkritischen Behandlung des Bevölkerungsproblems. Berlin, Michel, 1934, str. 169.

O'Connor Johnson: Psychometrics; a study of psychological measurements. London, Oxford Univ. Pr., 1935, str. 202. (15 szlg.).

Egenter Arnold: Über den Grad der Inzucht in einer Schwyzer Berggemeinde u. die damit zusammenhängende Häufung rezessiver Erbschäden (Albinismus, Schwachsinn, Schizophrenie u. a.). Odbitka z „Archiv d. Julius Klaus-Stiftung für Vererbungsforschung, Sozialanthropologie u. Rassenhygiene", Bd. IX, H. 3/4. Zürich, Orell Füssli, 1934, str. 365-406.

Graf Jacob: Vererbungslehre, Rassenkunde u. Erbgesundheitspflege. Einführung nach methodischen Grundsätzen. 3. verb. u. vermehrte Auflage. München, J. F. Lehmann, 1935, str. 336. (5 mk.).

Gutbrod Walther: Die Paulinische Anthropologie. Stuttgart, Kohlhammer, 1934, str. 255.

Thornhill J. F. P.: Graeter London; a social geography. London, Christophers, 1935, str. 152.

Ungern - Sternberg Roderich v.: Die Ursachen der Steigerung der Selbstmordhäufigkeit in Westeuropa während der letzten hundert Jahre Berlin, Schoetz, 1935, str. 76. (2,80 mk).

Strehle Hermann: Analyse des Gebarens. Erforschung des Ausdrucks d. Körperbewegung. Berlin, Bernard & Graefe, 1935, str. 197. (5 mk).

Westermack Edward: Freuds teori om Oedipuskomplexen i sociologisk belysning. Stockholm, Bonnier, 1935, str. 163. (6,50 kr.).

IV.

Życie społeczne.

Mac Andrew William: Social studies. An orientation handbook for high-school pupils. Boston, Little, Brown, 1935, str. 473. (1,60 mk).

Assorodobraj Nina: Zagadnienie sily roboczej w zaraniu industrjalizmu. „Przegląd Socjologiczny", T. III, Z. 3/4, str. 583 — 632, Poznań, Księg. św. Wojciecha, 1935.

Bromsen Archie: Wpływ amerykańskiej szkoły publicznej na nieprzystosowanie chłopca włoskiego do życia. „Przegląd Socjologiczny", T. III, Z. 3/4, str. 712 — 723, Poznań, Ksiąg. św. Wojciecha, 1935.

Carver Thomas Nixon: The essential factors of social evolution. London, Oxford Univ. Pr„ 1935, str. 563.

Charmont B.: L'humanisme et l'humain. Psychologie individuelle et sociale. Paris, „Spes", 1934, str. 525. (30 fr.).

Chmielewski Zygmunt: Czynniki psychiczne spółdzielczości. (Bibljoteka Spółdzielcza, nr. 26). Warszawa, Spółdzielczy Instytut Naukowy, 1935, str. 180 + 4 nlb.

Cohen Hermann: Der Nächste. 4. Abh. über d. Verhaltung von Mensch zu Mensch nach der Lehre des Judentums mit e. Vorwort von Martin Buber. Berlin, Schocken, 1935, str. 83. (1,25 mk).

Curti Merle Eugene: The social ideas of american educators. New York, Scribner, 1935, str. 635. (3 $).

Everett Samuel: Democracy faces the future. New York, Columbia Univ. Pr., 1935, str. 279. (2,50 $).

Freund Hans: Soziologie u. Sozialismus. Ein Beitrag zur Geschichte der deutschen Sozialtheorie um 1842. Würzburg, Triltsch, 1934, str. 75.

Freitag Emil: Geschichte u. Entwicklung der französischen Sozialversicherung. Eine sozialpolitische u. soziologische Studie. Bruchsal i B. Kruss, 1934, str. 221.

Glücksmann Robert: Allgemeine Fremdenverkehrskunde. Berlin, Stämpili, 1935, str. 159. (8 mk).

Haller Johannes: Die Epochen der deutschen Geschichte. Neue erw. Bearb. Stuttgart, Cotta, 1935, str. 395. (4 mk).

Hampe Karl: Der Zug nach dem Ostem. Die kolonisator. Grosstat des deutschen Volkes im Mittelalter. (Aus Natur u. Geisteswelt. H. 731.) Leipzig, Teubner, 1935, str. 108. (1,80 mk).

Hearnshaw F. J. C: Conservatism in England: an analytical, historical a. political survey. London, Macmillan, 1935, str. 334.

Hobus Gottfried: Ich oder Wir? Ein kulturpolitischer Beitrag zum Gemeinschaftsgedanken. Berlin, Verlag f. Kulturpolitik, 1935, str. 313. (4,80 mk).

Hunt H. J.: Le socialisme et le romantisme en France. London, Oxford Univ. Pr., 1935, str. 399. (15 szlg.).

Ichheiser Gustaw: Machiavelizm jako zjawisko społeczne. „Przegląd Socjologiczny", T. III, Z. 3/4, str. 546 — 561, Poznań, Księg. św. Wojciecha, 1935.

Kennedy Albert Joseph: Social settlements in New York City; their activities, policies a. administration. New York, Columbia Univ. Pr., 1935, str. 618. (5 *%).*

Kiehl Armin: Die Eigen-Werbung des Zeitungs-Verlegers. Eilenburg, Offenhauer, 1935, str. 202. (7.50 mk).

Künneth Walter: Antwort auf den Mythus. Die Entscheidung zwischen d. nordischen Mythus u. dem bibl. Christus. Berlin, Wichern-Verl., 1935, str. 215. (4,50 mk).

Lyon Massey: Etiquette; a guide to public a. social life. London, Cassell, 1935, str. 492.

Macdonald N. P.: What is patriotism. Answered by Joad C. E. M., Jameson S., Royden A. M. a. an. London, Butterwoth, 1935, str. 312.

Nerval Gaston: Autopsy of the Monroe doctrin. New York, Macmillan, 1934, str. 368, (3,75 $).

Nicolini Wilhelm: Über den Zusammenhang zwischen Heimweh u. Kriminalität. Würzbuig, Triltsch, 1935, str. VI + 71. (2,50 mk).

Okiński Władysław: Procesy samokształceniowe. Próba ustalenia pojęcia samokształcenia ze stanowiska socjologji. (Prace Pol. Instytutu Socjologicznego) Poznań-Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1935, str. 98 + 2 nlb.

Raab Gerhard: Ewiges Germanien. Unser Mythos u. seine Gestaltwandel. Leipzig, Kochler & Amelang, 1935, tr. 358. (7,80 mk).

Rühl Hans: Disrealis Imperialismus u. die Kolonialpolitik seiner Zeit. Leipzig, Mayer & Müller, 1935, str. 168. (11,60 mk).

Savarese Roberto- Fascismo eroico. Roma, Italica, 1934, str. 205. (8 l.).

Schmeing Karl: Ideal u. Gegenideal. Eine Untersuchung zur Polarität der jugendlichen Entwicklung. Leipzig, Barth, 1935, str. 138. (7,20 mk).

Schwarz-Bostunitsch Gregor: Jüdischer Imperialismus. 2. verm. u. verb. Aufl. Landsberg am Lech, Ebersberger, 1935, str. 300. (4 mk).

Stok Wilhelm: Tajemnica, kłamstwo i nieporozumienie. „Przegląd Socjologiczny", T. III, Z. 3/4, str. 535 — 545. Poznań, Księg. św. Wojciecha, 1935.

Wilson Guy Mitchell: What is Americanism? Rev. ed. Newark, N. J., Silver Burden, 1934, str. 320. (1,16 $).

Witzenmann Walter: Politischer Aktivismus u. sozialer Mythus. Giambattista Vico u. die Lehre des Faschismus. (Neue deutsche Forschungen. Abt. Volkslehre u. Gesellschaftskunde. 4. Berlin, Junker & Dünnhaupt, 1935, str. 160. (6 mk).

Wolter Erich: Fremdenverkehr u. Presse. Eine Untersuchung über d. volkswirtschaftl. Bedeutung u. Struktur d. Fremdenverkehrs u. über seine Beziehungen zur Presse. Berlin, Scherl, 1934, str. 110.

Wrong Georg Mackinnon: Canada a. the american revolution; the disruption of the first British empire (1763—1783). New York, Macmillan, 1934, str. 509. (5 $).

Znaniecki Florjan: Socjologja walki o Pomorze. Toruń, Instytut Bałtycki, 1935, str. 49. (0,50 zł).

Ziethlow Erwin: Die Englische Konsumentenreklanie. Bochum — Langendreher, Poppinghaus, 1935, str. 92.

V.

Grupy i typy.

Algermissen Konrad: Germanentum u. Christentum. Ein Beitrag z. Geschichte der deutschen Frömmigkeit. Hannover, Giesel, 1935, str. XIV + 440. (6,30 mk).

Anderson H. Dewey a. Eels Walter Crosby: Alaska natives: their sociological a. educational status. London, Oxford Univ. Pr., 1935, str. 472, in 4^0

Bessel Georg: Bremen. Die Geschichte e. deutschen Stadt. Leipzig, Insel-Verl., 1935, str. 473. (5 mk).

Deutsches Bauerntum. Sein Werden, Niedergang u. Aufstieg. Unter Mitarbeit von Facharbeitern d. Reichsnährstandes u. an. hrsg. v. K. Scheda. Reutlingen, Ensslin & Laiblin, 1935, str. 63 + 608. (16 mk — Volksausgabe 7,50 mk).

Bogardus Emory S.: Leaders a. leadership. London, Appleton - Century, 1935, str. 333. (15 »rig.).

Chałasiński Józef: Parafja i szkoła parafjalna wśród emigracji polskiej w Ameryce. „Przegląd Socjologiczny", T. III, Z. 3/4, str. 633 — 711, Poznań, Księg. św. Wojciecha, 1935.

Mac Cleary: G. F.- The maternity a. child welfare movement. London, King, 1935, str. 237.

Cole Percival: The education of the adolescent in Australia. London, Oxford. Univ. Pr., 1935, str. 352.

Douglass Paul Franklin: God among the Germans. Philadelphia, Univ. of Ph. Pr., 1935, str. 338. (3 $).

Douglass Harlan Paul a. Brunner de Schweinitz Edmund: The Protestant church as a social institution. New York, Harper, 1935, str 383. (2,50 mk).

Flanagan John Clemans: Factor analysis in the study of personality. London, Oxford. Univ. Pr., 1935, str. 115.

Förtsch Barbara: Die politische Rolle der Frau in der römischen Republik. (Würzburger Studien zur Altertumswissenschaft. Bd. V.). Stuttgart. Kohlhammer, 1935, str. 126. (7,50 mk).

Funk-Brentano Frantz: La société sous l'ancien régime. Paris, Flammarion, 1934, str. 128. (3,75 fr.).

Geiger Alfred: Die indo-arische Gesellschaftsordnung. Grundlagen u. Aufbau. Tübingen, Mohr, 1935, str. XVI + 223. (10,50 mk).

Hamilton Cicely: Modern France. London, Dent, 1935, str. 236.

Hoffmann M. David a. Wagner Ruth: Leadership in a. changing world. New York, Harper, 1934, str. 433. (1,60 $).

Köhler Oskar: Das Bild des geistlichen Fürsten in den Viten des 10., 11. u. 12. Jahrhunderts. Berlin, Verlag f. Staatswissenschaften u. Geschichte, 1935, str. 142. (7,20 mk).

Kries Wilhelm v.: Nie bezwungenes Volk. Die Schattenseiten unserer besten Eigenschaften. Berlin, Mittler, 1935, str. X + 193. (2 mk);

Krueger Felix: Zur Psychologie der Gemeinschaft. Jena, Fischer, 1935, str. 60. (1,50 mk).

Krumm Walter: Das Problem der Einfügung in die Gemeinschaft. Frankfurt a. M., Diesterweg, 1935, str. 64. (2,50 mk).

Krzywicki Ludwik: Nazwy plemienne. Przyczynek do socjologji stosunków międzyplemiennych w okresie pierwotnym. „Przegląd Socjologiczny" T. III, Z. 3/4, str. 347—423. Poznań, Ks. Św. Wojciecha, 1935.

Krzywicki L.: Primitive society a. its vital statistics. London, Macmillan. 1935. (20 szlg).

Künkel Fritz: Charakter, Krisis u. Weltanschauung. Die vitale Dialektik als Grundlage der angewandten Charakterkunde. 2. bearb. Auflg. d. „vitalen Dialektik". Leipzig, Hirzel, 1935, str. VIII + 191. (5 mk).

Lauer Hans Erhard: Die Volksseelen Europas. Grundzüge e. Völkerpsychologie auf geisteswiss. Basis. Wien, Selbstverlag, 1934, str. 181.

Lewkowitz Albert: Das Judentum u. die geistigen Strömungen des 19. Jahrhunderts. Breslau, Marcus, 1935, str. 570. (12 mk).

Maurois André: Lyautey. Paris, Edition d'histoire et d'art, 1935, str. 283.. (28 fr).

Mey Wilhelm: Spontanes u. Wahlführertum in der Schulklasse in seinem Wesen u. seiner Bedeutung für die Erziehung. (Pädagog. Studien u Kritiken 12). Weimar, Böhlau, 1935, str. 76. (2,80 mk).

Minehan Thomas: Boy a. girl tramps of America. Ney York, Farrar & Rinehart, 1934, str. 267.

Moeller van den Brück Arthur: Gestaltende Deutsche. Hrsg. v. H. Schwarz. Breslau, Korn, 1935, str. 456. (5 mk).

Naumann Hans: Charles Maurras u. die Weltanschauung der Action Française. Mit e. monogr. Bibliogr. Charles Mauras. (Studien u. Bibliogr. zur Gegenwartsphilosophie. 13). Leipzig, Hirzel, 1935, str. XII + 94. (3,50mk).

Pilz Werner: Der Rhetor im attischen Staat. Weida i. Thür., Thomas & Hubert, 1934, str. 55.

Porter Philip W. a. Luxon Norval Neil: The reporter a. the news. New York, Appleton — Century, 1935, str. 573. (2,75 $).

Riehi Wilhelm Heinrich: Die Naturgeschichte des deutschen Volkes. Zusammengefasst u. hrg. v. Günther Ipsen. Leipzig, Kröner, 1935, str. XXVII + 407. (4 mk).

Rybicki Pawel: Z podstawowych zagadnień grupy społecznej. „Przegląd Socjologiczny" T. III, Z. 3/4, str. 459—484. Poznań, Ks. Św. Wojciecha, 1935.

Rychliński Stanislaw: Socjologja miasta. „Przegląd Socjologiczny" T. III, Z. 3/4, str. 562—582. Poznań, Ks. Św. Wojciecha, 1935.

Sarasin Fritz: Die Anschauungen der Völker über Ehe u. Junggesellentum. (Aus Schweiz. Archiv für Volkskunde Bd. 33 H. 3/4 Jhrg. 1934). Basel, Helbing & Lichtenhahn, 1934, str. 99—151.

Schneider Friedrich: Katholische Familienerziehung. Freiburg, Herder, 1935, str. 342. (5,40 mk).

Tead Ordway: The art of leadership. New York. Mac Graw-Hill, 1935, str. 319. (2,50 $).

Thorndike Edward Lee a. an.: Adult interests. New York, Macmillan, 1935, str. 274. (3,25 $).

Thurnwald Richard: Die menschliche Gesellschaft. Bd. IV. Werden, Wandel u. Gestaltung von Staat u. Kultur im Lichte d. Volkerforschung. Berlin—Leipzig, W. de Gruyter & Co, 1935, str. 377. (22 mk).

Tijm Jan: Die Stellung der Frau bei den Indianern der Vereinigten Staaten u. Canadas. Zutphen, Thieme, 1933, str. XVIII + 158.

Trunz Cecilia A.: Die Autobiographien von deutschen Industriearbeitern. Freiburg in Br., 1934, str. 221.

Young Kimball a. an.: The Madison community. (Univ. of Wis. studies in social sciences a. hist. 21). Madison, Univ. of Wis., 1934, str. 243. (1,50 $).

Wagner Anton: Los Angeles. Werden, Leben u. Gestalt d. Zweimilioneiistadt in Südkalifornien. Leipzig, Bibl. Inst., 1935, str. 295 + 5 tb. (9,50 mk).

Wolf Walther: Individuum u. Gemeinschaft in der ägyptischen Kultur. (Leipziger ägyptolog. Studien H. 1). Glückstadt, Augustin, 1935, str. 30. (3 mk).

Wulff Annemarie: Die uneheliche Mutter u. ihr Kind. Eine sozialstat. Untersuchung. Leipzig, Lühe, 1935, str. 91. (2,30 mk).

Zimmerman Carle C. a. Frampton Merle E.: Family a. society. New York, Nostrand, 1935, str. 611. (3,50 $).

VI.

Wytwory społeczne.

Czarnowski Stefan: Warunki społeczne zmiany znaczenia symbolów literackich. „Przegląd Socjologiczny" T. III, Z. 3/4, str. 437—458. Poznań, Ks. Św. Wojciecha, 1935.

Freyer Hans: Pallas Athene. Ethik des politischen Volkes. Jena, Diederichs, 1935, str. 122. (2,40 mk).

Füsser Gerhard: Bauernzeitungen in Bayern u. Thüringen von 1818—1848. Ein Beitrag zur Geschichte des deutschen Bauernstandes u. der deutschen Presse. (Zeitung u. Leben 8). Hildburghausen, Thüringer Tagesztg., 1934, str. XV + 187. (9 mk).

The History of the Times. „The Thunderer" in the making 1785—1841. New York, Macmillan, 1935, str. 534. (5 *$).*

Huguet Edmund: L'évolution du sens des mots depuis le 16. siècle. Paris, Droz, 1934. str. XI + 347. (30 fr.).

Kaiser Friedhelm: Die Zeitung als Mittel der Nationalerziehung. Ein Beitrag zur hist. Methodik. (Wesen u. Wirkungen der Publizistik. 1). Leipzig, Univ. Verlag, 1934, str. 71.

Krzywicki Ludwig:, Rola upominków w pierwotnym rozwoju gospodarczym. Księga Pamiątkowa ku czci Leop. Caro. Lwów, Książnica Atlas, 1935, str. 203—220.

Lochore Reuel Anson: Geschichte des Zivilisationbegriffs in Frankreich von 1830—1870. (Studien zur abendländ. Geistes- u. Gesellschaftsgeschichte. 7). Heppenheim, Otto, 1934, str. 245.

Münster Hans Am.: Zeitung u. Politik. Eine Einführung in die Zeitungwissenschaft. Leipzig, Univ. Verlag, 1935, str, 160. (5 mk).

Rosenberg Hans: Die nationalpolitische Publizistik Deutschlands vom Eintritt d. neuen Ära bis zum Ausbruch des deutschen Krieges. Eine krit. Bibliographie. 2. Bd. München, Oldenbourg, 1935, T. I, str. 474, T. II, str. 475—999. (25 mk).

Thurnwald Richard: Die menschliche Geselschaft. Bd. V. Werden, Wandel u. Gestaltung des Rechtes im Lichte der Völkerforschung. Berlin—Leipzig, W. de Gruyter & Co, 1934, str. 232. (18 mk).

Vicard C. M.: Le mythe de la democratie (le règne de la presse). Paris Figuière, 1934, str. 168. (10 fr.).

VII.

Varia.

Piskorski Tomasz: Krąg starszoharcerski, wskazania organizacyjne, metodyczne i programowe. Warszawa, Harcerskie Biuro Wydawnicze, 1935, str. 125.

Spośród działalności stowarzyszeń bodaj największą żywością odznacza się działalność Związku Harcerstwa Polskiego, organizacji wychowawczej, która nietylko może ale i powinna zainteresować socjologa, zwłaszcza że poza praktycznemi wynikami swej pracy, wydaje ona dość znaczną literaturę, poświęconą stronie metodycznej i ideologicznej ruchu harcerskiego. Tworzenie swoistych form związku wolnego idzie w pewnej korelacji z tworzeniem teorji i wskazań metodycznych, organizacyjnych i programowych. Kierownik ruchu starszych harcerzy, coraz bardziej rozwijającego się liczebnie członа Związku Harcerstwa, Tomasz Piskorski, w pracy pod powyższym tytułem przedstawia, jak zaznacza w podtytule „wskazania", obejmujące zarówno ujęcie pewnych wyników dorobku praktyki tego swoistego ruchu wychowawczego, jak i zalecenia na przyszłość w rozdziałach pod tytułami, nieco zbyt ogólnemi, obejmującemi cały szereg pomniejszych i zasadniczych zagadnień: Starsze harcerstwo, Duch kręgu, Kierownictwo, System gromadzki, W polu, Praca wewnętrzna, Służba społeczna, Nasze stopnie i próby, Stare harcerstwo. Autor podkreśla, że „zawartość książeczki wzięta jest wprost z życia; nie są to teoretyczne wywody, ale przedstawienie wyników, osiągniętych w konkretnych poczynaniach jednego z istniejących zrzeszeń" (str. 6). Autor tworzy

nazwę „krąg" jako oznaczenie jednostki organizacyjnej starszego harcerstwa, występuje jako gorący zwolennik ełitaryzmu w doborze kręgów, łączności z młodszem harcerstwem, koedukacji i samodzielnych metod w pracy starszoharcerskiej. *W* niektórych wywodach teoretycznych czy postulatach dojrzeć można pewne teoretyczne sprzeczności, jak np. w stosunku harcerstwa do polityki: w zdaniach „każdy członek ZHP jest zawsze lojalny wobec rządu Rzeczypospolitej i wobec tego stosunek harcerza do organizacyj nielegalnych, zgóry przez samo prawo skautowe jest przesądzony ujemnie" (str. 99), „niewolno bezwzględnie na terenie starszego harcerstwa i wogóle całej organizacji forsować takich czy innych przekonań o podłożu partyjnem... Z zupełną bezstronnością przytem powinno się pozwolić każdemu wypowiedzieć się co w danej materji myśli" (str. 100). Nietylko działacza harcerskiego, wychowawcę lub polityka, ale także i teoretyka zagadnień społecznych i socjologja praca ta zainteresować może i powinna, zwłaszcza, że potoczysty, gawędziarski styl autora sprawia, że czyta się ją łatwo i z zainteresowaniem, które owładnie zapewne i czytelnika niespecjalnie badającego praktyczne zagadnienia, w książce poruszone,

Edward Muszalski (Warszawa).

Greeven Heinrich: Das Hauptproblem der Sozialethik in der neueren Stoa u. im Urchristentum. Gütersloh, Bertelsman, 1935 str. 165. (5 mk).

Jeanty Renée: L'assistance social. Préf. de Ed. Fuster. Paris, Pedone, 1934, str. 204.

Lancelot E.: Pour l'ordre familial. Un plan, une organisation à réaliser. Préf. de Georges Pernot. Paris, „Mariage et Famille", 1934, str. 130. (6 fr).

Newsholme Arthur Sir: Fifty years in public health: a personal narrative. London, Allen & Unwin, 1935, str. 415. (15 szlg).

Troczyński Konstanty: Od formizmu do moralizmu. Szkice literackie. Poznań, Jan Jachowski, 1935, str. 86.